

UNIVERZITA KARLOVA

HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

**Možnosti sociální práce v kontextu potřeb dětí z rozvedených
rodin**

Possibilities of Social Work in the Context of the Children's Needs
from Divorced Families

Diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Miloslav Čedík

Autor: Bc. Tereza Pauknerová

Praha 2018

Poděkování:

Ráda bych poděkovala PhDr. Miloslavovi Čedíkovi za vedení diplomové práce. Především za jeho ochotu a vstřícnost.

Dále bych ráda poděkovala respondentům, kteří mi poskytli své cenné zkušenosti a informace pro tuto práci. Bez nich by to nešlo. Také velké díky patří моým blízkým, kteří mi byli v daném období dobrými rádci a oporou. Děkuji!

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci „Možnosti sociální práce v kontextu potřeb dětí z rozvedených rodin“ vypracovala samostatně. Dále prohlašuji, že všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 12.7.2018

Bc. Tereza Pauknerová

ABSTRAKT

Diplomová práce se zaměřuje na rozvod manželství a jeho vliv na děti. Snaží se poskytnout ucelený základní přehled o tom, jak nelehké období to může být, jaké jsou potřeby a obavy dětí, kterým se rozpadá rodina. Cílem práce je zmapovat potřeby dětí v období rozvodu a vliv situace na jedince v průběhu dospívání.

Teoretická část je tvořena kompilací odborné literatury, která nám napomůže k zorientování se v rozvodové problematice se zaměřením na potřeby a obavy dětí v nelehkých životních situacích jako je rozvod.

Empirická část je zaměřena na fenomenologický přístup za pomoci polostrukturovaného rozhovoru s dospělými jedinci, kterým se rozvedli rodiče v období pubescence a adolescence. Byl proveden rozhovor, který mapoval potřeby dle Maslowa a jeho pyramidy potřeb. Záměrem je poukázat na naplňující se a nenaplňující se potřeby dětí v období rozvodu rodičů, dále jsou pro rodiče uvedena doporučení od respondentů, na která by se nemělo zapomínat, když dojde na rozvod.

Klíčová slova

Rozvod, děti a rozvod, rodina, potřeby a obavy dětí, dospívání, pubescence, adolescence.

ABSTRACT

This Diploma Thesis focuses on the divorce of matrimony and its influence on children. It is attempting to provide a compact basic overview of how difficult time in life it can be. What are the needs and fears of children whose family is breaking apart. The aim of the Thesis is to map out the needs of the children in time of divorce and find out what kind of influence it had on them when they were growing up.

The theoretical part consists of specialised literature that will be of help to us in understanding the divorce issues specifically in the area of the children's needs and fears during the uneasy life situations as a divorce.

Empirical part is concerned with phenomenological approach. With the help of halfstructured interview with adults whose parents got a divorce during their pubescence and adolescence. Interview which mapped out the needs according to Maslow's hierarchy of needs. The intention is to point out the fulfilling and unfulfilling needs of children at the times of their parent's divorce. Next there are recommendations, that should not be forgotten when it comes to a divorce, for parents from the respondents.

Key words

Divorce, children and divorce, family, needs and fears of children, pubescence, adolescence

Obsah

Úvod	9
1 Rozvod.....	10
1. 1. Posuzování rodičovských kompetencí v péči o nezletilé dítě	11
1. 2. Kritéria pro posuzování kvality výchovných schopností rodičů	13
1. 3. Opatrovnické řízení	14
2 Děti a rozvod.....	17
2.1 V kontextu zákona.....	17
2.2 Vývojové období v pubescenci a adolescenci	18
2.2.1. Reakce dospívajících na rozvod rodičů.....	20
2. 2. 2. Deprivace dítěte v rodině rozpadlé rozvodem	21
2.3 Práva dětí v rozvodové situaci	21
2.3.1. Všeobecný přehled dětských práv.....	23
2.4. Potřeby a obavy dětí z rozvedených rodin.....	24
2.4.1. Potřeby dětí psychické	24
2.4.2 Obavy dětí, které přináší rozvod	25
2.4.3. Co děti chtějí?	28
2.4.4. 20 proseb pro rodiče od dětí	29
2.5. Dopad rozvodu na dospívající	31
3 Rodičovská zodpovědnost k dítěti po rozvodu	34
3.1. Vyživovací povinnost k dětem.....	34
3. 2. Udržení rodičovských rolí po rozvodu	36
3. 3. Intenzita napětí a konfliktu v rodině po rozvodu	37
4 Sociální práce s rodinami v rozvodu	39
4.1. Metody sociální práce při práci s rodinou.....	39
4.2 Cochemská praxe	43
5 Metodologie výzkumu.....	45
5.1 Cíle výzkumu.....	45
5.2 Metoda výzkumu.....	46
5.2.1 Etické zásady výzkumu	46
5.3 Metoda sběru dat.....	47
5.3.1 Způsob a průběh sběru dat	50
6 Analýza a interpretace dat	53
DISKUZE	70
ZÁVĚR	73

Seznam použité literatury	75
Seznam tabulek	79
Seznam grafů a diagramů	79
Seznam příloh.....	80
PŘÍLOHY	81

SEZNAM ZKRATEK

OZ – Občanský zákoník

OSPOD – Orgán sociálně-právní ochrany dětí

PAS – Parental Alienation Syndrome (syndrom zavrženého rodiče)

ČR – Česká republika

EU – Evropská unie

VŠ – Vysokoškolské vzdělání

SO – Střední odborné vzdělání

USO – Úplné střední odborné vzdělání s maturitou

USV – Úplné střední všeobecné vzdělání s maturitou

Úvod

Diplomová práce nese název „*Sociální práce v kontextu potřeb dětí z rozvedených rodin*“. Téma a zaměření práce bylo vybráno na základě budoucího zaměštění, neboť se chci dané cílové skupině věnovat v oblasti svého profesního zaměření. Ačkoliv se aktuálně nevěnuji dané oblasti, která by byla zaměřena na práci s dětmi v rozvodu, občas při své práci přicházím do styku s lidmi, kteří neměli lehké dětství a prošli si také v dospívání obdobím rozvodu. Svě nenaplněné potřeby z daného období si stále nesou v sobě a zkoušejí různé možnosti, jak se s minulostí vyrovnat a naplnit své nenaplněné potřeby.

V dnešní době bychom mohli říct, že rozvod se stal takovým fenoménem, který s sebou přináší spousty otázek a nelehkých životních událostí spojených s rozpadem rodiny. V současnosti může být poměrně těžké definovat, co to vlastně rodina je. Pro dnešní dobu není nic neobvyklého chápat termíny rodina úplná a neúplná jako synonyma, a proto jsem se rozhodla, že se zaměřím na potřeby dětí v období rozvodu. Potřeby dospívajícího jsou mnohdy v rozvodovém období opomíjeny a jejich dlouhodobá absence může vést až k samotné deprivaci jedince.

Teoretická část bude věnována základnímu přehledu o tom, jak probíhá rozvod a jak jsou posuzovány rodičovské kompetence pro svěření nezletilého do péče. Dozvíte se o působení kolizního opatrovníka v rozvodu. Druhá část teorie by se měla zaměřit na rozvod a děti s jejich potřebami a jejich obavami. Celek se soustředí na to, jak rozvod ovlivňuje dospívání a jaká jsou práva dětí. Třetí a čtvrtá část práce bude směřována na oblast rodičovské odpovědnosti k dítěti po rozvodu a možnosti sociální práce s rodinami v rozvodu.

Cílem této práce je popsat a analyzovat již prožitou zkušenost s rozvodem rodičů, kterou si dospělí jedinci prožili v období pubescence a adolescence, a nyní mohou zpětně z reflektovat, co potřebovali, když se jim rozváděli rodiče. Pro získání dat bude využit kvalitativní výzkum. Na základě zjištěných informací, které budou sesbírány za pomoci polostrukturovaného rozhovoru a vyhodnoceny za pomoci otevřeného kódování, budou zformulována doporučení pro rodiče, kteří se nacházejí ve fázi před rozvodem nebo během něj. Získané informace mohou také pomoci těm, kteří s danou cílovou skupinou spolupracují.

1 Rozvod

V dnešní době přibývá rodin, které se rozchází. Záměrně zmiňuji slovo rozchází, neboť spousta rodin žije pospolu a partneři jsou nesezdáni. Někteří to berou tak, že v případě rozpadu vztahu i vzniklé rodiny bude odchod jednoho z partnerů snazší, než kdyby jedinci byli ve svazku manželském. Bohužel tomu tak není, jelikož na dítě bude mít tato skutečnost stejný vliv. Ať už bude pár úředně uznán za právoplatné manžele, nebo bude žít, lidově řečeno, na hromádce. Příčiny rozvodu mohou být různé. Častou příčinou je dlouhodobá nespokojenost a konfliktnost, která poté vede k tomu, že si jeden z partnerů najde nový vztah. Další možností může být různorodost emočního vývoje a citové zralosti oproti partnerovi. Nebo nedostatečná pružnost vztahu. S postupem zvyšování zodpovědnosti s přicházejícím rodičovstvím a dalšími věcmi, které rodinný život přináší. (Schmidová, 2011:37)

Během manželského soužití může jedinec kolikrát přemýšlet nad tím, že by se chtěl rozvést. V tuto chvíli je vhodné začít sám sobě více naslouchat a zamyslet se nad tím, zda by nebylo možné situaci řešit jinak než rozvodem. I stav, kdy jeden z partnerů vyhrožuje rozvodem, může být voláním o pomoc. Uvádí se, že přibližně 15 % podaných žádostí o rozvod bylo staženo. Až samotný čin může vyvolat ve druhém něco, co manželství změní a pár využije odborné pomoci k řešení problému. V případě rozvodu by mělo jít o odloučení, ke kterému došli oba partneři s cílem neprodlužovat trápení, které je ve vztahu. Bohužel rozvodem problémy nekončí, naopak může vzniknout spousta nových problémů, například při vyrovnávání společného jmění, které nabyli v době manželství. O rozvodu bychom měli informovat i děti, kterých se to týká, a to nejlépe společně a s citem. Důležité je uvědomit si, že s koncem manželství nekončí rodičovství. Každé dítě má právo na pravdivé informace. Ztratit důvěru může být u dětí velmi snadné, ale získat si důvěru zpět i nemožné. (Šmolka, Mach, 2008:94-96)

Rozvod můžeme rozdělit na sporný a nesporný. V případě, že se manželé společně dohodnou a shodnou, se jedná o rozvod nesporný dle § 757 občanského zákoníku. Pokud jeden z manželů nesouhlasí s rozvodem nebo se nemohou dohodnout na porozvodové výchově o nezletilé dítě či vypořádání společného jmění, jde o rozvod sporný, kde se zjišťují příčiny dle § 755 občanského zákoníku.

Rozvod nesporný

Rozvod nesporný proběhne poměrně rychle. Oba dva manželé se shodnou na rozvodu, i když jeden z nich musí být vždy v roli žalobce a druhý v roli žalovaného. Splnění podmínek, aby se jednalo o rozvod nesporný dle ustanovení § 757 OZ:

- manželství musí trvat minimálně po dobu jednoho roku a manželé spolu nežijí intimní život alespoň šest měsíců, společné sdílené bydlení není překážkou,
- manželé se dohodli na porozvodových poměrech k nezletilému dítěti a soud dohodu schválil,
- manželé se dohodli na vyrovnání majetkových poměrů, bydlení, výživného, všechny dohody musí být v písemné formě a s úředně ověřenými podpisy.

V případě, že jsou naplněny výše zmíněné body, soud již nezkontroluje další podrobnosti a manželství rozvede.

Rozvod sporný

V případě, když se manželé nemohou dohodnout o věcech, které jsou spojeny s majetkovým vyrovnáním, péčí o děti, stanovením výše výživného nebo o rozvodu samotném, jde o rozvod sporný. Takový rozvod bývá zpravidla táhlým soudním procesem, který probíhá v několika stádiích. Může také jít o velmi nepříjemný proces z důvodu přezkoumání příčin rozpadu manželství, intimity ve vztahu a nevěry. To vše se řeší na veřejnosti před soudem. (Rýdlová, 2017:111-112). Ačkoliv jde obvykle o dlouhodobé spory, jako první se vždy musí vyřešit úprava poměrů o nezletilé dítě.

1. 1. Posuzování rodičovských kompetencí v péči o nezletilé dítě

Posuzování rodičovských kompetencí v péči o nezletilé dítě je pro samotného sociálního pracovníka velmi náročné. Je zapotřebí, aby bral v potaz spoustu norem a potřeb, které jsou pro rodiny a děti nezbytné. Pro praktickou práci s rodinou je zapotřebí navázat pracovní vztah se členy rodiny. Je nutné přistupovat ke členům rodiny s respektem, vést jasnou a srozumitelnou komunikaci a vymezit hranice spolupráce.

Pracovník se opírá o fakta, která potřebuje mít ověřená, než vyhotoví závěr ze šetření. V rámci svého šetření a pozorování zjišťuje pravdivost faktů, které hovoří ve prospěch rodiny, a naopak zjišťuje skutečnosti u závažných nedostatků při nefungování rodiny.

Normy, ze kterých vychází pracovník:

- vymezení pracovníkovo zkušenosti z původní rodiny, popřípadě zkušenost ze založené rodiny,
- norma referenčních skupin, ve kterých se pracovník pohybuje a s nimiž se srovnává, nejčastěji jde o kolegy a přátele,
- norma subkultury,
- náboženství,
- obecná a kulturní společenská norma,
- normy, které se nachází v národních zákonech a precedentních rozhodnutích soudů,
- mezinárodní právní normy (práva dětí a lidských práv),
- normy, které vycházejí z kultury organizace, ve které pracuje,
- normy posuzované rodiny,
- normy, které souvisí s rodinou (v jaké subkultuře se pohybuje, v jaké vrstvě...),
- náboženství, které rodina vyznává.

Vhodné je, aby pracovník mohl v rámci multidisciplinárního týmu sdílet své intervence s ostatními kolegy na pracovišti. Multidisciplinární tým může přinést určitou garanci dobrého a nezaujatého hodnocení. Sociální práce musí být v tomto ohledu založena na reflexi všech norem, která jsou ve hře a musí být opatrně přezkoumána pro relevantnost daného případu. (Matoušek, Pazlarova, 2010:19-21)

Rodičovské kompetence jsou klíčové pro rozhodnutí soudu o tom, jaká péče o dítě bude do budoucna nevhodnější. Především jde o zájem dítěte, který nám také stanovuje Úmluva o právech dítěte. V případech, kdy je dítěti přidělen kolizní opatrovník, předpokládá se, že by mohla být ohrožena jeho práva. Pracovník z OSPOD má nezletilého ochránit před rodičovskými konflikty a střety. Velká míra zodpovědnosti by měla být delegována na rodiče, aby se domluvili o péči o dítě. Pracovník by měl zasahovat pouze v případech, kdy je ohrožen zájem dítěte, a to i proti přání rodiče.

Tím, že je rozvod stresující záležitostí, může mít dlouhodobé nepříznivé účinky na psychiku jedince a dopad na jeho životní podmínky. Je důležité být rodině podporou a průvodcem v tíživých situacích.

Předpoklady rodičů:

- osobnost rodiče – posuzuje se zralost a duševní zdraví,
- vztah rodiče k dítěti – rozlišení lásky k dítěti ve prospěch dítěte a láska zaměřená na uspokojení vlastních potřeb, zjistit míru péče o dítě a projevování citů k nezletilému,

- charakter mravní normy rodiče,
- respektování práv dítěte (styk s druhým rodičem),
- vztah dítěte k rodiči,
- vzor k vytvoření sociální a sexuální identity dítěte (chování rodiče),
- inteligence a vzdělání rodičů (předpoklad pro rozvoj nadání dítěte),
- rodinné zázemí rodičů,
- zachování stálého prostředí pro zájem dítěte,
- socioekonomická situace rodičů (pro lepší zabezpečení dítěte).

Rodič, který převyšuje svými předpoklady druhého, by měl mít rozhodující vliv na výchovu nezletilého dítěte. V případě, kdy jsou výsledky předpokladů vyrovnané, může přijít návrh na střídavou péči. Samozřejmě jde o kritéria předpokladů, která nemusí být objektivní, protože nemůžeme změřit kvalitu vztahů mezi rodičem a dítětem, a to i v případech další generalizace chování zástupců rodiny a jejich rodičovské zodpovědnosti. Je vhodné poukázat například na rodiče, který byl odsouzen za trestný čin, ačkoliv nemá souvislost se vztahem k rodině. Toto kritérium tedy nemusíme brát jako nevhodné v péči o dítě.

V samotné otázce o posuzování kompetencí a zaměření se na potřeby dětí se může stát to, že jeden z rodičů se bude starat o dítě druhý z rodičů se začne vzdalovat a být málo dostupným pro nezletilého. Z pohledu dítěte může jít o potrestání. (Matoušek a kol.,2015:49-55)

1. 2. Kritéria pro posuzování kvality výchovných schopností rodičů

Rodiče, kteří usilují o svěření nezletilého dítěte do péče a nemohou se dohodnout, projdou vyšetřením, které provede odborník. Pozornost je zaměřena na osobnost, strukturu výchovy a výchovné schopnosti, na vztahy rodiče k dítěti a naopak. Soud může také dát požadavek k prozkoumání, zda je rodič závislý, jaké má sklony k agresivitě a do jaké míry jsou výpovědi věrohodné.

Aby mohlo dítě prosperovat ve zdravém vývoji, je zapotřebí mít i odpovídající vzor, který půjde nezletilému příkladem. Výchovu by měl určovat ten z rodičů, který je psychicky vyspělejší, zdravější a vykazuje odpovídající strukturu mravních norem. Základní podmínkou je dobrý vztah k dítěti. Vztah k dítěti by měl být takový, aby uspokojoval zájmy a vývojové potřeby dítěte. Není vhodné, aby rodič upřednostňoval své potřeby před

potřebami potomka. Ohrožujícím faktem pro vývoj dítěte ze strany rodiče může být, když rodič má jako jediný smysl života vztah k dítěti nebo využívá manipulace z pozice mocnějšího.

Dalšími hodnotícími kvalitami jsou kritéria, zda rodič dostatečně rozezná klady, zápory a nedostatky dítěte, zda se rodič příliš nebo skoro vůbec nezapojuje do aktivit péče o dítěte. Dalším bodem je vztah jednoho rodiče k druhému a vytvořený postoj k sobě navzájem. Zde je důležité zjistit, jaký je postoj ke kontaktu s druhým rodičem. Překonání vlastního ublížení ve prospěch dítěte je důležitým vzorem chování do budoucna.

Šetření a vyšetření rodičů probíhá samostatně za přítomnosti jednotlivců, ale musí se také sledovat vzájemné vazby a projevy při vzájemném setkávání. Takovéto znalecké posuzování je z časového hlediska poměrně náročné. Podklady, které byly získány musí být vyhodnoceny a poté předloženy ve znaleckém posudku soudu. Znalecký posudek dostanou oba rodiče a při soudním řízení se mohou znalce doptat na nejasnosti. Stejnou možnost pro dotazování má jak soud, tak i kolizní opatrovník. (Procházková, 2011:68-70)

1. 3. Opatrovnické řízení

Před samotným rozvodem manželství musí vždy proběhnout opatrovnické řízení, ve kterém se rozhodne o tom, jak bude vypadat péče o dítě po rozvodu. Jednou z nejrychlejších variant při tomto řízení je již sepsaná dohoda, která je předložena soudu a v níž jsou respektovány zájmy dítěte. Je to varianta, která nejméně poškozuje dítě. V případě neshod rodičů v péči o nezletilé dochází k zahájení soudního řízení a soud musí rozhodnout autoritativně o výchově. Určí, jak bude probíhat péče o dítě a kdo z rodičů bude jakou finanční částkou na nezletilého přispívat. V případech dlouhodobých neshod v péči o dítě může řízení trvat poměrně dlouhou dobu. Je zapotřebí znaleckých posudků, předkládání důkazů, dokazování, podávání stížností atd. Z takových řízení jsou vyčerpani rodiče i děti. S nevyřešenou péčí o dítě, kdy se vše prošetřuje a řeší, může dojít k velké manipulaci s nezletilým ze strany rodičů i dalších příbuzných. (Schmidová, 2011:41)

Kolizní opatrovník

V případech, kdy může dojít ke střetu zájmu mezi rodičem a dítětem, je zapotřebí zajistit ochranu zájmu dítěte, které by byly ze strany rodičů v oslabení. Tato ochrana je zajištěna ze strany institutu opatrovníka. Převážně pracovníci z Orgánu sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD), zastávají danou pozici opatrovníka. Opatrovník je přidělen soudem, aby zastával práva dítěte. Kolizní opatrovník je vždy přítomen u soudního řízení i jednání.

Zákon o zvláštních řízeních soudních č. 292/2013 Sb. ustanovuje opatrovníka. OSPOD automaticky zastává funkci opatrovníka, když se jedná o dítě bezprizorní, ohrožené atd. dle zákona o Sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb., § 6.

Oblasti, které zastupuje kolizní opatrovník

Jednou z nejčastějších oblastí opatrovníka je řízení o výchově a výživě nezletilého, kdy se stanovuje částka výživného nebo se upravuje styk dítěte s rodičem, kterému nebylo svěřeno do péče. Také řeší omezení rodičovské zodpovědnosti, určení nebo popření otcovství a chrání majetkové zájmy nezletilého. Kolizní opatrovník zastupuje nezletilého ve všech oblastech, ve kterých se zákonní zástupci dítěte neshodnou.

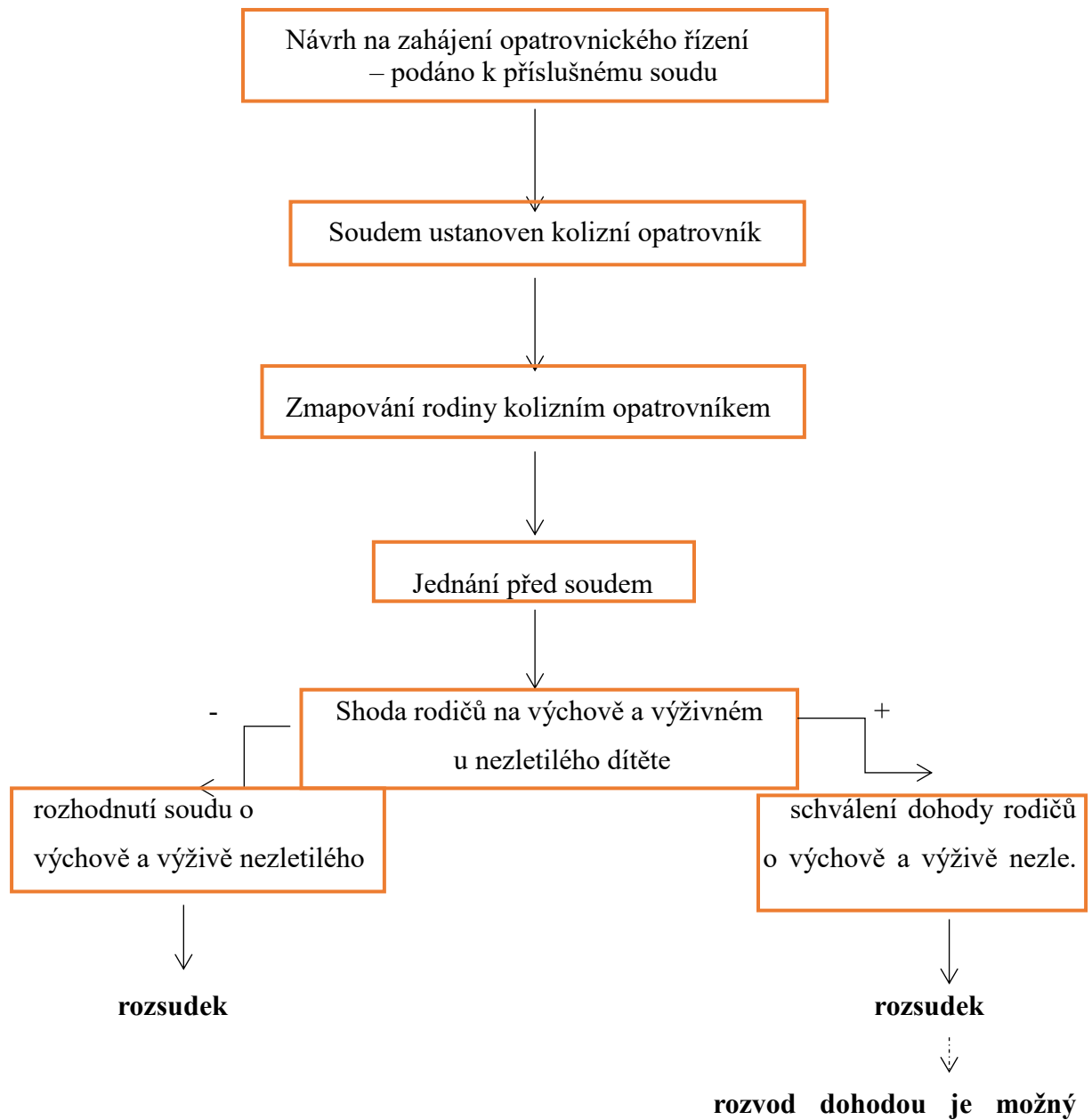
Kolizní opatrovník vypracovává pro soud výchovnou zprávu, ve které jsou zmapovány nejenom rodinné poměry, možnosti a postoje rodičů, ale především postoje a názory nezletilého. Tato zpráva je vytvořena na základě pohovoru s rodinnými příslušníky. Informace, které byly zjištěny, slouží jako důkazový podklad k výchovné zprávě.

Průběh řízení s nezletilým dítětem

V případě rozvodu je zapotřebí nejprve stanovit, komu z rodičů bude dítě svěřeno do péče před a po rozvodu manželství, jakou vyživovací povinnost bude mít druhý rodič a nastavení styku s rodičem. Doporučuje se provést úpravu práv a povinností k nezletilým dětem i v případě, že rodiče nejsou ve svazku manželském a rozhodli se vztah ukončit.

Aby mohlo být zahájeno řízení, je zapotřebí, aby jeden z rodičů podal návrh na úpravu poměrů k nezletilému k příslušnému soudu v místě trvalého bydliště dítěte. Poté je přidělen opatrovník, který získává potřebné informace o dosavadním životě nezletilého, prostuduje si návrh a případně protinávrh, který byl podán. V případě potřeby je nutné provést sociální šetření v místě bydliště, nebo tam, kde pobývat bude. Také děti mají právo být úměrně ke svému věku informovány o soudním řízení pracovníky OSPOD. V závěru stanoví opatrovník stanovisko, ve kterém musí být respektován nejlepší zájem dítěte. Vyjadřuje se také ke stanovené výši výživného. Zde je zapotřebí, aby výše pokryla přiměřené náklady dítěte k jeho věku, zdravotní stav a provozované aktivity.
(www1.rosice.cz)(1.5.2018)

Průběh opatrovnického řízení dle Průchové (2002:13):

2 Děti a rozvod

Žádný rozvod není stejný, stejně tak nemůžeme jednoznačně říct, jaký bude mít dopad na děti. Velkým mezníkem je vyspělost, zdravý rozum a dobrá vůle u obou rodičů. Samotný čin rozvodu manželství může být spojen s odvážným jednáním, nebo naopak může jít o zbabělost. Také můžete být postaveni před hotovou věc, kdy jeden z partnerů oznámí odchod, a vy se musíte se situací vyrovnat. Ale nejste to jen vy, dospělí, kteří se musí vyrovnat se ztrátou, i pro děti to znamená ztrátu, zmatek a smutek. S rozvodem mohou přijít obtížné situace, kdy může dojít k nedostatku financí, ke změně bydliště či školy. Všechny tyto obtížné situace mohou mít vliv na nepohodu dítěte. Důležitým faktorem zodpovědnosti pro rodinu, příbuzné, ale i například sousedy, je, aby byly minimalizovány všechny ničivé faktory, které mohou ovlivnit působení na dítě. Dopad můžeme zmírnit neopomenutím práv a potřeb dětí. Samotná potřeba naslouchání nebo projevení zájmu, upřímnost v situacích, které se dějí je dětmi velmi ceněna. Nepřijdou si, že by byly na vedlejší koleji. (Colorosová, 2008:95-96)

2.1 V kontextu zákona

Rozvod je jedna ze zákonných možností, jak může zaniknout manželství. Dříve jsme měli samostatný zákon, který upravoval rodinné právo, jednalo se o zákon o rodině č. 94/1963 Sb. Nyní veškeré právní záležitosti v oblasti rodinného práva nalezneme v druhé části **Nového občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.** Celý díl 5 se zabývá zánikem manželství a dělí se do 3 oddílů, které se zabývají obecným ustanovením, rozvodem manželství a následky zániku manželství. Občanský zákoník neuvádí, jaké by měli být manželské povinnosti. Z občanského zákoníku vymizel pojem dobrých mravů a byl nahrazen zásadou o služném chování.

K tomu, aby mohlo být manželství, ve kterém jsou děti, rozvedeno, musí dojít k úpravě poměrů k nezletilým dětem. Návrh na úpravu poměrů k nezletilým lze podat rovnou s žádostí o rozvod. Vzory pro sepsání této žádosti můžete získat na Městské části, odbor sociální a oddělení sociálně-právní ochrany dětí. Zde nalezneme velké zastoupení v zákoně **č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí.** V tomto zákoně naleznete veškeré definice k pravomocím pracovníků z OSPOD. Dále se zákon zaměřuje na práva dětí, na příznivý vývoj, řádnou výchovu, ochranu zájmů dítěte, ochranu jmění dítěte, zaměřuje se na obnovení narušených funkcí rodiny, náhradní rodinné prostředí trvalé nebo přechodné. Dva výše zmíněné zákony jsou nejdůležitější pro zběžnou orientaci při rozvodu a následnou

péči o děti. Dále bych ráda zmínila několik zákonů, se kterými můžete přijít do styku při rozvodovém řízení, jde o **zákon č. 99/1963 Sb.**, občanský soudní řád, **zákon č. 292/2013 Sb.**, o zvláštních řízeních soudních, **zákon č. 500/2004 Sb.**, správní řád, **zákon č. 108/2006 Sb.**, o sociálních službách a **vyhláška č. 473/2012 Sb.**, o provádění některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

2.2 Vývojové období v pubescenci a adolescenci

V rámci kapitoly zaměřené na vývoj pubescentů a adolescentů jde o charakteristiku dvou období, která jsou velmi zásadní pro rozvoj. Pubescence, neboli také starší školní věk, je velkým biologickým a sociálním mezníkem. Jde o věkové rozhraní 10-15 let. Hlavním biologickým mezníkem je pohlavní dospívání a velkým sociálním zlomem je pak ukončení základní školní docházky. Projevy chování mohou být u každého dospívajícího jinak intenzivní. Adolescencí označujeme období, které probíhá mezi pubertou a dospělostí, jedná se o věk 15-20 let. Začátek této doby provází dokončení pohlavní zralosti a je ukončeno ekonomickou nezávislostí, nástupem do práce nebo na vysokou školu. Jde o období, ve kterém si jedinec utváří své vlastní hodnoty, postoje a cíle. Vytváření si všech těchto hodnot poté ovlivní atributy dospělosti – postoj k zodpovědnosti a svobodě. (Ptáček, Kuželová, 2013:45-48)

Zdeněk Matějček (2017:317-318) popisuje krásným způsobem pubertu. Přirovnává ji k housence, která se zakuklí a poté z ní vylétne krásný, dokonalý motýl. "*Puberta je kukla, v níž probíhá tajemný děj přeměny.*"

Pubescence

Pubescence přichází ve věku 10-15. Jde o postupný přechod mezi dětstvím a dospělostí. Přichází kompletní proměna osobnosti v oblastech sociálních, psychických i somatických. Současný teenager se snaží co nejdříve dospět, aby získal svobodu. Je to období plné změn a je důležité, aby jedinec byl na všechny ty změny připraven, poté může dojít k úspěšné proměně. Z celkového hlediska dochází ke změně myšlení a proměně emočního prožívání. V tomto období přichází osamostatňování se od rodičů a do popředí přicházejí vrstevníci, se kterými se ztotožňuje. Také přichází období prvních lásek a experiment s partnerskými vztahy. U starších pubescentů dochází k tomu, že se chtějí odlišit od mladších a dospělých tím, že na sebe upozorňují prostřednictvím svého zevnějšku, životním stylem, hodnotami a zájmy. I když se snaží o odlišení a dosáhnout dospělosti, potřebují mít pocit jistoty a bezpečí, potřebují být citově akceptováni. Stále je to období,

kteře je plně změně, a proto dochází i ztrátě jistoty. Rozplývá se představa o bezpečném světě, ve kterém je člověk přijímán a oceňován. Úkolem tohoto období je dosáhnout nové přijatelné pozice, která přinese pocit jistoty. (Vágnerová, 2012: 367-370)

Charakteristické rysy v pubescenci:

- v motorice dochází ke zhoršení koordinace vlivem tělesného vývoje (prudká změna výšky, hmotnosti),
- změna k abstraktnímu myšlení, logické operace jsou schopni řešit bez konkrétních představ, dokáží přemýšlet nad abstraktními pojmy,
- přichází zvláštní chování: emoční labilita, změny nálad, impulzivita, nestálost a nepředvídatelnost reakcí, zranitelnost, citlivost ke kritice, sexuální zvědavost,
- kritika k okolnímu světu, kritický postoj a vzdor, odmítání autorit a dochází k citové změně v rodině,
- vytváření a hledání vlastní identity, zde hrají velký význam vrstevnické skupiny, které se po čase začnou rozpadat, a přijde na navazování vztahů.

Pubescent se snaží dosáhnout sebepoznání, duševní vývoj přináší, že je více zaměřen sám na sebe. Ideál, kterého si sám přeje dosáhnout, zahrnují i výkonostní záměr, kterým si představují své sociálně-profesní role. To vše vychází i z toho do jaké míry se dospívající ztotožňuje s hodnotami rodiny a jaký na něj měla vliv. (Ptáček, Kuželová, 2013:45-46)

Adolescence

Je to období, které přichází ve věku 15-20 let. Má určitou variabilitu v oblasti psychické a sociální. U biologického vymezení dochází k pohlavní zralosti a přichází první zkušenosti s pohlavním stykem. Dokončuje se celková psychosociální proměna, mění se osobnost a společenská pozice. Pro někoho je to období, kdy se ukončuje profesní příprava, nebo následuje pokračování ve studiu, se kterým se oddaluje ekonomická samostatnost. Jako první dosahují ekonomické samostatnosti dělnické profese, nejpozději pak vysokoškoláci. Samozřejmě vždy záleží na možnostech rodiny, zda je schopna finančně podporovat jedince. Dospívající dostávají nové role, které jsou spojeny s vyšší prestiží, než jakou měli jako děti. Vztahy s rodiči se často stabilizují a zklidňují. Dochází k rozvoji vztahů s vrstevníky a v partnerské oblasti. S nástupem 18. roku se dospívající stává plnoletým. Nejde pouze o právní charakter, ale také je to hlavní mezník dospělosti. Je to prostor pro svobodné rozhodování, kdy může uzavřít manželství a plně zodpovídat za své jednání. (Vágnerová, 2012: 370-371)

Charakteristické rysy v adolescenci:

- stabilizace tělesného vývoje, fyzická odolnost a výkonost se zvyšuje,
- intelektuální potenciál je na samém vrcholu, ale není doplněn o životní zkušenost, ta se teprve získává,
- flexibilní uvažování, kognitivní komplexnost, abstraktní myšlení,
- je to období, kdy se utváří strategie chování, která přispívá k výkonosti a utváření sociální pozice,
- přichází období, kdy se zlepšuje sebeovládání a přijímání zodpovědnosti,
- sebehodnocení a sebepojetí je stále ve fázi utváření,
- emoční prožitky, do popředí se dostávají partnerské vztahy na úkor rodinných vztahů.
(Ptáček, Kuželová, 2013:48)

2.2.1. Reakce dospívajících na rozvod rodičů

Reakce dětí na rozpadající se rodinu v různých věkových obdobích jsou si podobné. Pocity jsou stejné, ale mění se jejich vyjadřování. Předškolní dítě se může zastavit ve vývoji a ztratit zájem o hru. U desetiletého dítěte se může objevit vztek nebo dlouhý pláč. Dospívající řeší starosti s budoucností a mohou se špatně soustředit ve škole na své povinnosti. Všechny tyto děti bývají zasaženy smutkem.

Říká se, že nejhorším obdobím je právě dospívání, a to zejména u děvčat. Emoce dětí se často mění a s tím i představy o tom, co se vlastně stalo a jak se to stalo. Vše je spojeno s chápáním rozchodu a s lidmi, kteří jsou pro ně důležití. Období dospívání je velmi zranitelné. Je to z toho důvodu, že jsou to stále děti, které již začínají chápat svět dospělých a obávají se tak o své budoucí partnerské vztahy, zvláště o schopnost navázat důvěrný vztah a být šťastni. U dívek může dojít k představě, že je otec odmítl a ovlivní to jejich přístup k mužům. Většina dětí má strach o své rodiče a projevují o ně větší zájem než rodiče o ně.
(Smith, 2004:41-46)

Dospívání během rozpadu rodiny může způsobit hněv, zklamání a bolest, kterou jedinci směřují na jednoho z rodičů. Mohou mu dávat vinu za zničení rodinného klidu. Dospívající dokáží rozvod pochopit, ale těžko se s ním můžou vyrovnat. V tomto období se stává, že se snaží chybějícího dospělého nahradit a převzít za určité věci zodpovědnost. Je to jeden z mechanismů, kterým odkládají proces vyrovnání se. Převzetí role za chybějícího rodiče může způsobit to, že očerňují daného rodiče, kterému dávají vinu za situaci. Mohou se také dostat do fáze, kdy tvrdí, že je rozvod nijak nepoznamenal a nic necítí. Je jim jedno,

co se děje. Problémy, které se v rodině dějí, si dospívající uvědomují. Ze strany rodičů potřebují otevřenou a upřímnou komunikaci, aby se v situaci mohli také sami zorientovat. Je důležité je povzbuzovat k vyjádření svých citů, také je důležité zpozornět a soustředit se na to, aby se dospívající nedostával do deprese, neužíval drogy a alkohol, nepřejídal se nebo odmítal jídla. Potřebují vědět, že i když jde o období plné zmatků, mohou se na dospělého spolehnout, bude jim věnovat čas, lásku a dá jim dávku optimismu. Ano, je to velký nárok na rodiče, kteří se sami vyrovnávají s nepříjemnou událostí, ale pro správný vývoj dítěte jsou tyto náležitosti důležité. (Colorosová, 2008: 113-115)

2. 2. 2. Deprivace dítěte v rodině rozpadlé rozvodem

Rozvod ve většině případech nepřichází ze dne na den, většinou tomu předchází již delší dobu narušené vztahy v rodině. Často při výběru, u kterého rodiče dítě zůstane, volí podle toho, ke komu má silnější vztah. V případě, že je k oběma rodičům vztah vyvážen, může dítě odloučení snášet, jako by dotyčný zemřel. Většinou se děti v průběhu doby se situací vyrovnají a deprivaci netrpí, jsou duševně zdravé a dobře adaptované. V případě, když nedojde k vyrovnání se situací a správné adaptabilitě, děti se například ve škole stávají neoblíbené, samotářské, bázlivé, neukázněné a nepořádné. Zřejmě je to způsobeno tím, že necítí dostatečnou citovou a mravní jistotu. Jsou nedůvěřivé, mohou mít strach z okolí. S projevem samotářství jsou často duchem nepřítomné, například při vyučování. Když je dítě neukázněné, může to být důvod toho, že ztratilo autoritu. V případě ke sklonům k rvačkám jde o projev méněcennosti. Všechny tyto podmínky a situace se mohou objevit i v rodině, která je jednotná. Někdy může naopak právní rozvod způsobit uklidnění a stabilizaci dítěte. (Langmeier, Matějček, 2011:148-149)

2.3 Práva dětí v rozvodové situaci

V rámci tématu práva a potřeby dětí je důležité se zmínit o tom, co dětem práva přinášejí a o co se vůbec mohou děti v zákoně opřít. Právo přináší jistou míru ochrany, která by měla zajistit ochranu dítěte i jeho blaha, rodičovství, rodiny, rodičovskou výchovu a sociální prostředí. Děti mají právo na oba rodiče, na výživné a na osobní styk s oběma biologickými rodiči. Všechna tyto práva zaštiťuje stát, který kontroluje, aby nedocházelo k výlučným rozhodnutím jednotlivců. (Fučík, 2013:27) Sociálně – právní ochrana je zajišťována bezplatně pro všechny nezletilé děti, kterým je méně než 18 let, a bez diskriminace.

Jak dospělí, tak děti se mohou dostat do nepříznivých životních situací, a proto je zde orgán sociálně-právní ochrany dětí, který zajišťuje opatrovnictví, poručenství, poskytování zvláštní ochrany pro děti, které nejsou v péči rodičů, včetně systému náhradní rodinné výchovy, výchovně poradenskou činnost, hmotnou podporu nezaopatřených dětí a jejich rodičů a speciální ochranu dětí a mladistvých trestněprávními předpisy. „*Sociálně-právní ochrana upravuje zájem státu o dítě, kterému rodiče zemřeli, neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti nebo nevykonávají či zneužívají práva plynoucí z rodičovské zodpovědnosti a dále na děti, které byly svěřeny do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče nebo děti, které vedou rizikový způsob života*“. (www.pravonadetstvi.cz) (cit. 2.4.2018) V České republice je ochrana pro děti zajištěna orgánem sociálně-právní ochrany pro děti, také známým pod zkratkou OSPOD. Pracovníci z tohoto orgánu mohou být pro děti opatrovníkem a zástupcem v řízeních jako je rozhodování o péči a stanovení výše výživného. Dále se pracovníci snaží vyhledávat ohrožené děti a rodiny, zodpovídají za preventivní opatření pro rodiny, vypracovávají pro soud posudky a doporučení. (www.pravonadetstvi.cz) (cit. 2.4.2018)

Pracovník, odborník, který asistuje při práci s rodinou v období rozvodu, řeší velmi klíčovou otázku, jak napomoci tomu, aby byly potřeby dětí vnímány všemi zúčastněnými a popřípadě včas zachyceny nežádoucí účinky chování ze strany rodiny nebo jiných lidí v okolí dítěte. U starších dětí je možno jejich pozici posilovat dvěma způsoby, a sice komunikovat přímo s nimi a vysvětlovat, na co mají právo.

Minimální práva dětí v rozvodové situaci:

- právo na kontakt s rodiči a jinými rodinnými příslušníky, ke kterým má dítě vztah,
- právo nebýt zapojen do sporu mezi rodiči,
- právo neposlouchat negaci na druhého rodiče a s někým dalším ji sdílet,
- právo na komunikaci s oběma rodiči a blízkými lidmi kdykoliv chce (telefon, chat a jiná komunikační spojení),
- právo mít u sebe věci, které mi budou připomínat druhého rodiče a blízké lidi (fotografie, knihy, talismany, hračky...),
- právo na bezpečný domov u obou rodičů (důležitým bodem je mít své místo na spaní),
- právo na vzájemnou spolupráci mezi rodiči při předávání dítěte,
- právo na to, aby dítě nebylo za přítomnosti lidí, kteří jsou pod vlivem alkoholu nebo jiných drog,

- právo na své věci, které může využívat v prostředí obou domovů (oblečení, telefon...). (Matoušek a kol.2015. str. 28-29)

2.3.1. Všeobecný přehled dětských práv

V oblasti dětských práv došlo v porovnání s minulostí k velkému posunu. Současná společnost by měla zajišťovat pro děti práva, v minulosti tomu tak nebývalo a dalo by se říct, že děti neměly práva skoro žádná. V této kapitole zmíním nejznámější a celosvětová práva dětí.

- **Ženevská deklarace práv dítěte (1924)** – „Liga národů přijala první tzv. ženevskou Deklaraci práv dětí, která poprvé zakotvila skutečnost, že dítě pro svou tělesnou a duševní nezralost potřebuje zvláštní záruky, péči a zvláštní právní ochranu před narozením i po něm“. (<https://icv.vlada.cz/>) (cit. 10.4.2018)
- **Charta práv dítěte (1959)** - Tato deklarace dbá na to, aby mohly děti prožít šťastné dětství. „Užívat práv a svobod ku prospěchu vlastnímu i prospěchu společnosti a vyzývá rodiče, muže i ženy a dobrovolné organizace, místní úřady a vlády zemí, aby uznali tato práva a snažili se dosáhnout jejich dodržování cestou zákonodárných a jiných opatření“. (www.osn.cz) (cit. 10.4.)
- **Úmluva o právech dětí (1989)** – „Všechny děti mají právo chodit do školy, žít v bezpečném prostředí, být v kontaktu se svou rodinou, dostat tu nejlepší možnou péči v případě nemoci, mít prostor na své dětské hry a sny. Proto vznikla Úmluva o právech dítěte, která prosazuje rovné příležitosti pro všechny děti bez ohledu na to, kde žijí“. (www.unicef.cz) (cit. 10.4.2018)
- **Světová deklarace o přežití dětí, jejich ochraně a rozvoji (1990)** - Deklarace se opírá o Úmluvu a snaží se definovat praktické kroky, kterými se dá dosáhnout praktických záruk k výkonu práv a svobod dítěte. Deklarace se snaží především vytvořit základní předpoklady, prostředí a podmínky pro jejich realizaci. (Hejč 2005. str. 42)

Základní práva dítěte:

- prosazování nejlepšího zájmu dítěte
- nepostradatelný význam rodiny
- nepřípustnost diskriminace
- maximální ochrana před nepříznivými vlivy a podmínkami
- plná právní subjektivita dítěte

- respektování jeho názoru, je-li to schopno formulovat
- účast na veřejném životě
- plnohodnotné zastoupení zájmu a prospěchu dítěte.

Úmluvy o právech dítěte v sobě obsahují 3 velká P – provision, protection, participatio,

provision: sděluje, že každý má právo získat, vlastnit a mít přístup ke všem zdrojům a službám, které jsou určené pro děti (lékař, prevence, právo na rodinu, podpora návratu k rodině...),

protection: chrání před zanedbáním, zneužitím, mučením, vykořisťováním, diskriminací a špatným zacházením,

participatio: aktivní účast dítěte na veřejném životě. (usm.lf1.cuni.cz) (cit. 10.4.2018)

2.4. Potřeby a obavy dětí z rozvedených rodin

Potřeby dětí se často stávají jedním z argumentů u rozvodu manželství. Pravděpodobněji však dochází k tomu, že prosazení potřeb dětí zakrývá potřeby rodičů, proto může u dětí dojít k takzvanému stavu přežívání. V takové situaci je těžké pro rodiče i samotné odborníky, kteří s dětmi a rodinou pracují, porozumět pravým potřebám. U starších dětí se stává to, že vyčkávají, až se celá situace ustálí. V tomto období se mohou víc stáhnout do sebe a zabývat se činnostmi, které jim pomáhají uniknout od dění doma.

Každé z dětí je odlišné, a tak se i jinak vyrovnává s danou situací. Pro samotné pracovníky, kteří pracují s rodinou v období rozvodu, je důležité, aby se v rodině dostávaly potřeby dětí do popředí a včas se zamezilo nežádoucímu chování ze strany rodiny.

2.4.1. Potřeby dětí psychické

Dle Matějčka (2002 str. 84-90) lze vydělit pět základních potřeb dítěte:

- Potřeba stimulace
- Potřeba smysluplného světa
- Potřeba lásky – citového bezpečí
- Potřeba identity, najít si místo ve společnosti
- Potřeba životní perspektivy, otevřené budoucnosti.

K naplnění těchto potřeb dochází v rodinném prostředí, neboť děti potřebují být

stimulované a podněcované již od samého počátku narození. Důležité je, aby podněty přicházeli pravidelně a byly pro dítě srozumitelné. Děti okolo sebe potřebují především lidi, kteří je milují, mazlí se s nimi a usmívají se na ně. Jsou to jedny z nejdůležitějších podnětů, které působí na dobrý vývoj. Nedostatek nebo jednostrannost těchto může vývoj dítěte zpomalit nebo narušit.

Všech pět potřeb na sebe vzájemně navazuje a jsou propojené. S druhou potřebou je spojena potřeba poznávat smysluplný svět. Jde o stálost sociálního prostředí, které dítě poznává a postupně se v něm orientuje. Děti aktivně poznávají svět a jejich úspěchy je podněcují k dalším aktivitám. Nevhodné a náhlé změny, které mohou nastat především v sociálním prostředí, mohou u dítěte vyvolat přechodnou regresi. Třetí oblast je zaměřena na potřeby spojené s emocemi a city. Zde se jedná o potřebu mít trvalý a kladný vztah k mateřské osobě, ale také k ostatním členům v rodině. V pozdějším věku jsou to vrstevníci, nejintenzivnější potřeba mít kladné vztahy s vrstevníky se pak projevuje v pubertě. Dále tato potřeba skrývá utváření vztahů mezi děvčaty a chlapci, potřebu výběru životního partnera.

V dospělosti jde o potřebu mít děti. Potřeba čtvrtá neboli sociální velmi úzce souvisí s potřebou citovou. Děti si v interakci s okolím uvědomují své "Já" a vytvářejí si tím své sebevědomí, sebestříjetí a svou vlastní identitu, která je dotvářena v období dospívání. Každý má potřebu být přijímaný a někam patřit, ať jde o rodinu nebo nějaký spolek, kde máte svou roli a cítíte se být přijati. Poslední a velmi důležitá potřeba otevřené budoucnosti je právě utvářena v rodině. (Matějček, 2002)

Všechny výše zmíněné potřeby jsou pro vývoj a vytváření osobnosti velmi důležité. V případě, že bude docházet k dlouhodobému nenaplňování potřeb, může nastat psychická deprivace dítěte. A to se může projevit tím, že nebude schopno se přizpůsobit, bude se chovat atypicky, někdy až asociálně. Z tohoto důvodu je zapotřebí dbát od samého začátku narození dítěte na všechny potřeby a snažit se dát dítěti to nejlepší, co můžeme, pro naplnění všech jeho potřeb, a dát mu dobré podmínky pro správný vývoj a rozvoj jeho osobnosti.

2.4.2 Obavy dětí, které přináší rozvod

Rozvod vyvolává obavy na obou stranách, a to na straně dětí i rodičů. Pro rodiče často bývá jednou z nejtěžších věcí, jak oznámit dětem, že se jim rozvádějí rodiče. Jde o velmi citově založené téma, které může v dítěti vyvolat mnoho nepříjemných obav, a to hlavně v případě, kdy dítě nemělo o rozvodu rodičů ani tušení. Může se jednat o veliký zásah, který rozvine strach z odloučení od obou rodičů, proto je vhodné s dětmi mluvit

upřímně a přiměřeně k jejich věku. Když budete dítě seznamovat s tím, že může dojít k rozvodu, je vhodné říci i důvody proč. Bude se s tím lépe vyrovnávat, než když to přijde ze dne na den. Pro dítě je to velký nečekaný zásah, stres, který může vyvolat úzkost.

U dětí mohou vznikat obavy, že přijdou o oba rodiče. Mladší děti mívají strach, že je rodiče fyzicky opustí. U starších dětí je to strach z toho, že přijdou o rodičovskou lásku, pochopení, když ji budou potřebovat. Děti mají oprávněný strach, který vychází ze zkušeností, zpravidla se totiž stává, že se jeden z rodičů odstěhuje. Převážně se jedná o otce. Dítě rodiče vidí nepravidelně a zřídka, což v něm vyvolá strach z odloučení a nejistotu, co všechno sebou rozvod přinese. Strach z odloučení může být velmi nepříjemný pro děti i dospělé. U mnoha dospělých se často nepodaří utěšit bolest a utrpení, které odloučení partnera způsobilo. Mohou zkoušet samoléčbu, která může být i za pomoci alkoholu nebo drog, proto bychom neměli zapomínat, že děti nejsou ještě natolik vybaveny, aby se v porovnání s dospělým dokázaly vyrovnat s bolestnými pocity, ke kterým může při rozvodu dojít. Je to způsobeno ze dvou důvodů. Strach může pramenit z omezeného chápání a myšlení. Jde o to, kolik je dítěti let. A za druhé jde o to, že děti mívají vytvořené úzké vazby s rodiči. (Teyber, 2007. str. 30-39)

Dětské obavy

Odmítnutí: Děti by chtěli mít jistotu, že se budou vídat s druhým rodičem co nejčastěji, a zároveň to chtějí jak oni, tak rodič. Bohužel v mnoha případech dochází k tomu, že tomu tak není. V těchto případech je vhodné s dítětem opět mluvit upřímně (láskyplně a citlivě) a nenechávat dítě v naději, která se nenaplní. Obavy z odmítnutí také přicházejí s příchodem nových partnerů. Mnoho dětí chce, aby si rodič našel nového přítele, ale také přichází obavy, že je nebude mít rád, bude mít vlastní děti. Nebo nová přítelkyně otce bude mít děti a ty budou najednou otcovy? Mnoho obav to v dětech vyvolává, i když budete dětem říkat, že je milujete a máte rádi. V tomto ohledu jsou důležité i činy, samotná slova nestačí k překonání strachu z odmítnutí.

Dohody o styku s rodičem: Rodiče i děti potřebují vyřešit velmi podstatnou otázku, která s sebou může nést spousty okolností, které mohou způsobit nepříjemnosti. Podstatou je, jak bude vypadat styk s rodičem. Dítě může přemýšlet o tom, zda bude mít všechny věci dvakrát, nebo je bude převážet. Bude moct druhý rodič při mém vyzvednutí ke mně domů? Jak to bude probíhat, když bude například nějaká slavnostní událost ve škole? Budou se rodiče střídat? Když spolu stále nebudou vycházet, jak to bude vypadat, když budu mít program se ostatními vrstevníky a zrovna mám být u toho druhého rodiče. Jde o spoustu drobných, ale

podstatných otázek, které mohou vyvolávat v dítěti napjaté situace.

Využívání dítěte k plnění si svých cílů: Mnohdy si nemusíme ani uvědomovat, že využíváme své dítě k plnění svých cílů a získávání informací o tom druhém z bývalého partnerství. Neměli bychom využívat děti jako prostředníky anebo pomlouvat toho druhého, abychom například ve zlosti ublížili nepřítomnému rodiči. Ale naopak se stane to, že ublížíme dítěti a vystavíme ho dalšímu stresu.

Starosti s odlišností: Rozvod je situace, při které mnoho dětí na dočasnou dobu může ztratit určitou míru sebedůvěry. Může to být způsobeno mírou studu, že je dítě například jediné ve třídě, které má rozvedené rodiče, neboť i taková situace může v dnešní době nastat. Skutečnost je ale jiná, v průměru každé třetí dítě do věku 16 let se ocitne v pozici, že se mu rozvádějí rodiče.

Důležitost důvěrných věcí: S rozvodem přichází spousta nevyhnutelných změn. Velmi důležité je, aby děti měli možnost mít nějaké, pro ně známé a důvěrné věci, to jim zanechá určitý pocit jistoty. Čím více jich bude, tím lépe. Jednou z nejdůležitějších věcí je kontakt s příbuznými, samozřejmě v případě, pokud k nim má kladný a přátelský vztah. Z dalších významných věcí je, aby dětem zůstaly nějaké společné rituály a činnosti, na které byly zvyklé.

Stěhování: Pocit, že se bude muset dítě odstěhovat z prostředí, které je pro něj důvěrné, známe, změna školy apod. Všechny tyto důsledky mohou ovlivnit ztrátu kamarádů a oblíbených činností ve volném čase. V takovém případě, kdy dítě přichází o rodinu a má přijít o zázemí, ve kterém bylo doposud spokojené, se děti ocitají v nesnesitelné a nepřijatelné situaci.

Sourozenci: Bratr a sestra, bratr a bratr, sestra a sestra nebo jiné sourozenecké konstelace mohou zapříčinit vážný problém, neboť nám mnohdy nedochází, jak jsou na sobě tyto osoby závislé. I když nemusí být na první pohled patrné, že se sourozenci milují, jelikož se neustále hádají nebo perou, děti k sobě chovají city, aniž by svůj vztah k tomu druhému vyjádřily. Vědí, že pro ně ten druhý hodně znamená. Někdy se stává, že děti jsou rozděleny, jedno je u matky a jedno u otce. Tohle rozdělení může způsobit obtíže a už vůbec není uspokojivé pro sourozence. Pokud by k takové situaci mělo dojít, je důležité, aby rodiče důkladně zvažili všechny okolnosti a bavili se tom přímo s dětmi. A nedocházelo k tomu, že se jedno z dětí bude cítit ostrčené a odmítané. V období zásadních změn bývají sourozenci pro sebe důvěrným a známým prostředím. (Smith,2004. str.31-33)

2.4.3. Co děti chtějí?

Naplnování potřeb u dětí je velmi důležité pro jejich zdravý vývoj, a proto v této podkapitole zmíním některé body ohledně toho, co děti chtějí a potřebují od svých rodičů.

Vidět tátu a mámu

Přerušování vztahu s otcem nebo matkou je něco, co si většina dětí nepřeje. Chtějí pocíťovat od obou rodičů podporu a sympatie, cítit lásku a péči a být pro své rodiče výjimečnými. Není to pouze o styku s tím druhým, potřebují, aby jim rodič dal najevo svůj zájem o ně samotné a povzbuzoval je na cestě životem. Menší děti chtějí vědět, kdy příště uvidí svého druhého rodiče. U starších dětí je potřeba myslet na to, že pro jejich zdravý vývoj je dobré jim nechat prostor a dostatek času, kdy budou mimo dosah rodičů. V takových případech, kdy je jeden z rodičů pryč, nezáleží ani na tom, kde přesně bydlí, ale jak k dětem přistupuje a chová se k nim. Pro děti je důležité, aby byly respektovány a uvědomovaly si city, které je vážou k druhému rodiči. Nemusely se bát mluvit o tom druhém. Děti chtějí, aby jejich rodiče byli šťastní a dívali se do budoucna s radostí.

Sdílet informace s dětmi a naslouchat jejich názorům

Každé dítě má právo na vědět, co se u něj v rodině chystá za změny. Chtějí být součástí dění, když se to týká i jich. Děti by velmi rády uvítaly, kdyby se jejich rodiče ptali na názor a respektovali ho, zejména v případech, když se o něčem rozhoduje a mělo by to zasáhnout i je. Jedním z důležitých bodů při sdílení informací v rozpadající se rodině je, aby děti věděli, že mohou mluvit otevřeně o věcech, které je trápí a mají potřebu je řešit. Nebát se mluvit před jedním rodičem o tom druhém, abychom tomu druhému neublížili. V případě, kdy nemůže dítě mluvit o tom druhém, může pocíťovat strach, stres a tím se dostávat do nepohody, která může ovlivnit další životní vývoj. Děti by měly vědět o druhém rodiči, jak se má a zda je v pořádku. Ať už jde o rodinu úplnou nebo neúplnou, dítě potřebuje vědět a cítit, že je bráno vážně a jeho přítomnost vítána.

Pravdomluvnost a upřímnost rodičů

Mají děti možnost hovořit o svých pocitech? Často se stává, že si děti stěžují na to, že je nikdo neposlouchá a nic neřekne. V případě, že lžou oba dva rodiče a věří, že tím ochrání své děti, ublíží dětem i sobě. Děti se mohou poté potýkat s nedůvěrou k rodičům, ale i ostatním lidem. Důležité je zmínit, že komunikace by měla také své hranice. V případě otevřené komunikace by nebylo vhodné probírat s dětmi podrobnosti partnerského soužití, měly by vědět o věcech, které se jich týkají a dotýkají.

Konec rozepře mezi rodiči

Děti se často potýkají se spoustou starostí v období dospívání, a proto bychom měli

myslet na to, že není vhodné přetěžovat je rodičovskou emoční zátěží. Tím se myslí jednat s nimi jako s dospělými a svěřovat jim své záležitosti, které tíží nás dospělé. Dětem nesvědčí přítomnost v prostředí rodičů, kteří se k sobě chovají nelaskavě a neustále se na sebe hněvají. Rozepře mezi rodiči často vznikají za přítomnosti dětí, především při předání dítěte druhému rodiči. Tím může docházet k vymazávání příjemných zážitků z prožité doby s druhým rodičem. Občas si rodiče neuvědomují, že je dítě v pokoji a může rozeprti slyšet. Jedním z obecných tvrzení je, že čím dříve manželský konflikt skončí, tím budou děti méně poškozeny. Ti, kteří se ocitli uprostřed hádek, které nezavinili, nacházejí častěji útočiště u svých příbuzných, prarodičů. Mohou jim říct svá tajemství a cítí pochopení s podporou. Ostatní členové rodiny jsou důležitou součástí při překonávání životního období, většinou nepříjemného. Nejsou tak citově zaangażováni do dění mezi rodiči a tím se mohou stát lepším zdrojem informací o rodině. (Smith 2004. str. 109-113)

Abychom stále nezmiňovali, jak rozvod manželství negativně ovlivňuje jedince, je vhodné zmínit i některá pozitiva. I s rozvodem si děti můžou odnést pozitivní zkušenost. Například ve svém partnerském životě mohou lépe zvládat rodinné krize, a to lepším sdílením svých myšlenek a pocitů. V případě, že je s dítětem vedená otevřená komunikace, je akceptované a vyslyšené, i to má pozitivní vliv na sebedůvěru a tím i lepší důsledky do budoucna.

2.4.4. 20 proseb pro rodiče od dětí

Každé dítě, ať už malé nebo skoro dospělé, má své sny a přání. Ve chvíli, kdy mu do života vstoupí událost, jako je rozvod a rozpad rodiny, chce, aby ho to co nejméně zasáhlo, proto je důležité brát v potaz následujících 20 proseb, které děti zmiňují svým rodičům. Prosím, zamyslete se nad nimi a respektujte je, i když se sami cítíme naštvaní a zdrceni z rozpadu manželství. Děti se potřebují cítit v bezpečí.

1. Nikdy nezapomeňte, že jsem dítě vás obou. Sice jsem převážně jen u jednoho z rodičů, který se o mě většinu času stará, ale neznamená to, že druhého rodiče nepotřebuji stejně.
2. Neptejte se mě, koho z vás dvou mám raději. Neočerňujte přede mnou toho druhého, bolí mě to.
3. Pomozte mi udržovat kontakt s rodičem, se kterým nebydlím. Pomozte mi pro něho vyrobit nebo koupit dárek k Vánocům nebo k narozeninám. Nezapomeňte moje fotky vyvolat dvakrát, abych je mohl dát tomu druhému rodiči.
4. Mluvte spolu jako dospělí lidé, komunikujte spolu. Nepoužívejte mě jako poslíčka, který

bude vyřizovat vaše vzkazy a už vůbec ne zprávy, které by ublížily tomu druhému.

5. Nesmutněte, když odcházím k tomu druhému. Druhý rodič, když od něj odcházím, ať si taky nemyslí, že se budu mít špatně. Nejradši bych byl s oběma, avšak nemohu se roztrhnout na dva kusy, když jste naši rodinu rozdělili.

6. Nikdy neplánujte něco, když mám být s tím druhým rodičem. Část mého času patří matce i otci, tak to prosím dodržujte.

7. Nebuďte naštvaní a nezlobte se, když se vám nehlásím v době, kdy jsem s druhým rodičem. Mám teď dva domovy, které musím oddělovat, protože bych se pak ve svém životě nevyznal.

8. Nepředávejte si mě u dveří jako balík. Můžete toho druhého pozvat na chvílku dál a promluvit si o tom, jak byste můj život mohli zpříjemnit. Když si mě předáváte, je to pro mě kratičká chvíle, kdy vás mám zase chvíli pohromadě. Neničte mi ten pocit hádkami a obtěžováním.

9. Když se nemůžete ani vidět, předávejte si mě ve škole nebo u přátel.

10. Nehádejte se přede mnou. Buďte ke mně zdvořilí, jako jste k ostatním lidem, a jak to ode mě vyžadujete vy.

11. Dovolte mi si vzít kamarády k vám oběma. Chci, aby poznali oba dva mé rodiče.

12. Neříkejte mi věci, kterým nemohu ještě rozumět. Promluvte si o tom s jinými dospělými, ale ne se mnou.

13. Dohodněte se spravedlivě o financích. Nechci, aby jeden měl hodně a druhý málo. Ať se vám oběma daří a mohl jsem se u vás stejnou mírou cítit v pohodě.

14. Nesoutěžte o to, kdo mě víc rozmazlí.

15. Mluvte se mnou na rovinu, když někdy nevystačíte s penězi. Pro mě je mnohem důležitější čas s vámi, než peníze.

16. Nemusíme mít neustále nějaké akce. Nemusí být stále něco nového a skvělého, když spolu něco podnikneme. Důležité pro mě je, když jsme veselí a v pohodě, hrajeme si a máme i trochu klidu.

17. Pokuste se nechat v mém životě co nejvíc věcí tak, jak bývaly před vaším rozchodem. Začíná to u mého pokoje a končí u úplných maličkostí, které jsem dělával sám nebo s jedním z rodičů.

18. Buďte hodní na prarodiče z druhé strany, i když při rozvodu stáli víc na straně svého dítěte. Také byste při mně stáli, kdyby se mi nedařilo dobře. Nechci ztratit i své prarodiče.

19. Buďte féroví k novému partnerovi, kterého si najdete. S tímto člověkem budu muset také

vycházet. Bude to pro mě snazší, když nebudete navzájem žárlivě slídit. Stejně by pro mě bylo mnohem lepší, kdybyste si našli nového partnera, kterého budete mít rádi, a nebyli na sebe tak zlí.

20. Buďte optimističtí. Své manželství jste nezvládli, ale zkuste alespoň trochu zvládat čas poté.

Rodiče, projděte si tyto prosby, které píší děti. Můžete o nich mluvit, hlavně se nehádejte a nepoužívejte tyto prosby jako výčitky druhému. Když to uděláte, vůbec jste nepochopili, o co vás děti prosily. Jak na tom jsou a co potřebují, aby se cítili lépe. (www.kdejsitato.cz) (cit. 10.4.2018)

2.5. Dopad rozvodu na dospívající

V kapitole, která se bude zaměřovat na dopad rozvodu u mladistvých, bych ráda nastínila přehled možných dopadů, které může rozvod manželství přivodit. Problémy přicházející s rozpadem rodiny jsou pro dané období běžné. Vyskytují se převážně v prvních dvou letech po rozvodu rodičů a mají tendenci k pozvolnému poklesu. Během tohoto období se dospívající často přizpůsobí změnám v rámci své rodiny.

Samotné dospívání je pro většinu mladistvých velmi náročným obdobím. Dochází k častým výkyvům nálad, vzдорování, které vede i k problémovému chování, proto může být těžké určit v tomto období dopad rozvodu na dospívajícího. To, co normální dospívající potřebuje od svých rodičů, je určitá míra stability, potřebují cítit, že jsou milováni, potřebují vnímat podporu a hodnotový systém. (www.divorcemed.com) (cit. 7.4.2018)

Často se stává, že mladiství jsou vůči rodičovskému rozhodnutí rozvést se dost kritičtí. Může se jednat o jeden z důvodů, kdy po dobu svého dětství vyrůstali v rodině, kde mohlo často docházet mezi rodiči k manželskému napětí. Dospívající nad tím mnohdy přemýšlejí tak, že jejich rodiče nejsou schopni udržet rodinu. Představa rodiny, kterou si jedinci vytvářeli, se rozpadla. Dlouhodobě mohl být člověk uprostřed rodičovských konfliktů, za které se mohl cítit vinný a vztahovat na sebe rozpad manželství rodičů. Z toho mohou vznikat pocity úzkosti a hněvu. Často se také přidávají pocity zanedbalosti, nedostatek podpory a péče. Jedná se o skutečnost, kdy jsou rodiče pohlceni sami sebou a vyčerpávají je jejich vlastní problémy, proto u dospívajících může do jisté míry přijít zpochybnění vztahu se svými rodiči, začnou se od rodiny izolovat. Mnoho mladistvých věří, že rozvod rodičů zkrátí čas dospívání. Jde o několik faktorů, které tomu napomáhají. Například se z nich mohou stát důvěrníci svého rodiče, a tak jsou vystaveni nevhodným

informacím, které by dítě od rodiče nemělo slyšet. Dalším bodem je přebírání zodpovědnosti za jednoho člena rodičů. Může jednat o činnosti jako je příprava jídla a další práce. Občas u dospívajících žen dochází k tomu, že převezmou roli dospělého a postarají se o rodiče, kteří se špatně vyrovnávají s rozvodem. V případě, kdy k tomu dojde a jedná se o dlouhodobě přetrvávající stav. Hrozí, že adolescent zanedbá svůj vlastní akademický, sociální vývoj a posléze v dospělosti nedovede ocenit své potřeby v důvěrných vztazích. (www.psychologytoday.com) (cit. 7.4.2018)

Vrstevníci u dospívajícího hrají velikou roli, v období rozvodu je vliv vrstevníků ještě mnohem silnější. Je to z toho důvodu, že u vrstevníků nacházejí přijatelné útočiště, ve kterém se cítí lépe než doma. Zde můžeme nalézt dvě roviny způsobů, jak se teenageři mohou vyrovnávat s rozvodovou situací:

1. Jsou znepokojeni a stahují se z rodiny, zvyšují množství energie vložené do školních úkolů, přátel, sportů a dalších aktivit. Může docházet k zesílení vazeb s podporujícími dospělými mimo rodinu (rodič přítele, oblíbený učitel, širší okruh příbuzných jako je teta nebo babička). Bod číslo jedna můžeme považovat za velmi úspěšnou adaptaci, která nabízí dospívajícímu určitou vzdálenost od rodičovské dysfunkce. Dochází ke zvýšené podpoře z venčí, ale jedinec zůstává stále spojen s rodinou.

Stávají se symptomatickými, způsobují problémy ve škole, kde dochází i k selhávání, objevuje se provokativní chování, přijímají delikventní skupiny vrstevníků, zapojení se do rizikového chování, které zahrnuje alkohol, drogy, předčasné a nezdravé sexuální aktivity. U jedinců, kteří své emoce neintervenují, se mohou objevit sebevražedné myšlenky, emoční nestabilita. Dalšími reakcemi může být strach z budoucnosti, který může vést ke zpochybnění pojmu manželství, zda může vůbec vydržet. Stejně jako u mladších dětí může docházet k somatickým obtížím, jako jsou například bolesti hlavy nebo žaludku.

(cooperativeparentingblog.com) (cit. 7.4.2018)

Na závěr této kapitoly bych ráda zmínila, že je důležité vždy zhodnotit potřeby dětí a jejich přání, když se vytváří rodičovský plán. Zde je jedno, jestli se jedná o malé nebo již dospívající děti. Měli bychom s rostoucím věkem dětí respektovat potřebu nezávislosti a také naši potřebu kontroly nad časovým rozvrhem. Dobrou zprávou je, že s dobrým vědomím, úsilím a snahou o ochranu dítěte, může dospívající spojení se svými rodiči přežít

jak v období dospívání, tak i rozvodu. V životech dospívajících je rodičovský rozvod obvykle jednou z formujících událostí.

3 Rodičovská zodpovědnost k dítěti po rozvodu

Rodičovská zodpovědnost k dítěti nekončí rozsudkem a svěřením do péče druhému rodiči. Rodiči jste se stali a rodiči také zůstanete, a tak tomu je i s povinnostmi vůči dítěti. V této části zaměřené na rodičovskou zodpovědnost se budu zabývat vyživovací povinností k dětem a body pro stanovení výše výživného. Také přiložím orientační tabulku pro stanovení výše výživného. Další z podkapitol bude zaměřena na výchovu po rozvodu. Výchova je velmi důležitá a měli by se na ní podílet oba dva rodiče. Důležité je zde zachovat si autoritativnost a respekt u dětí, ale zároveň jim poskytnout láskyplné a bezpečné prostředí. Poslední podkapitola se bude zabývat konfliktností po rozvodu a tím, jak může být dítě ovlivněno druhým rodičem a dospět do fáze, kdy se může jednat o syndrom zavrženého rodiče. Děti jsou velmi vnímavé a citlivé na změny. Mějme to na paměti a chovejme se podle toho. Nemanipulujme s dětmi, protože jsme našťvaní na bývalého partnera, děti za to nemohou.

3.1. Vyživovací povinnost k dětem

Vyživovací povinnost stanovuje soud na základě posouzení majetkových poměrů rodičů. V případě, že manželé se předem domluví na částce výživného, která je dostatečná, soud nemusí zahajovat složité prověřování a dohodu schválí. Také může dojít k tomu, že rodiče nejsou schopni zajistit vyživovací povinnost. V takové situaci přebírají zodpovědnost prarodiče nebo další příbuzní. Rozsudek, kterým je stanovena výše výživného, nabývá platnosti od doručení rozhodnutí, a to i v případě, že je podáno odvolání a rozsudek nenabyl právní moci.

Výživné se v průběhu času může měnit, může být zvýšeno, ale i sníženo. Záleží na poměrech, které dítě s věkem potřebuje. Rozdílné nároky bude mít kojence a pubescent. Výživné může být uznáno až 3 roky zpětně od doby, kdy bylo zahájeno soudní řízení.

Výživné je uplatňováno převážně peněžitou formou, příp. poskytnutím bydlení, naturálně apod. Výživné je pravidelná dávka, kterou jedinec obdrží každý měsíc.

Kritéria pro stanovení výživného:

- oba rodiče přispívají na výživu svých dětí dle svých možností,
- hodnotí se možnosti, schopnosti, majetkové poměry zkoumá soud, zkoumá se, zda se dotyčný nevzdal záměrně výdělečné činnosti, zaměstnání nebo majetkového prospěchu,

- přihlíží se na potřeby dítěte, jak se připravuje na budoucí povolání, jaké má zájmy a kroužky,
- dítě musí být ve shodě životní úrovně, jako jsou jeho rodiče,
- výživné je vlastnictvím dítěte,
- při stanovení výše výživného bere soud v potaz, zda rodič má další vyživovací povinnosti k jiným nezaopatřeným dětem nebo manželovi, manželce. (www.ochrance.cz/) (cit. 20.4.2018)

Od května roku 2010 jsou k dispozici tabulky, které mohou napomoci k určení dané částky výživného. Slouží jako pomocná metodická pomůcka. Soud vždy přihlíží k dalším okolnostem, které k vyživovací povinnosti přispívají. Tabulku pro orientační výpočet výživného schválilo Ministerstvo spravedlnosti ČR.

Tabulka 1 Orientační tabulka pro výpočet výživného

Kategorie	Věk dítěte	Procentuální rozmezí z čisté mzdy
1.	0-5 let	11-15 %
2.	6-9 let	13-17 %
3	10-14 let	15-19 %
4.	15-17 let	16-22 %
5.	18 a více	19-25 %

Zdroj: Ministerstvo spravedlnosti ČR

Tabulka se uplatňuje pro výpočet výživného u jednoho až třech dětí. Horní procentuální hranice by měla být uplatněno u jednoho dítěte a nižší spodní hranice u dvou až třech dětí. Částka je vypočítána z průměrné čisté mzdy za období 6-12 měsíců.

Do kolika let dítěte se platí výživné

Zákon nestanovuje věkovou hranici pro vyplácení výživného. Výživné je vypláceno po dobu, než je dotyčný soběstačný a samostatně výdělečně činný. Proto není rozhodující věková hranice 18 let, kdy dítě dovrší dospělosti, nebo 26 let. Kdy výživné končí? V případě, že dítě dospělo, dostudovalo a je samostatně výdělečně činné, že se dokáže zabezpečit. V

případě, že jedinec vstoupí do svazku manželského, vyživovací povinnost také končí a vzniká vzájemná vyživovací povinnost manželská. (www.prispevky.cz) (cit. 20.4.2018)

3. 2. Udržení rodičovských rolí po rozvodu

S rozvodem se mění stávající vztah k bývalému partnerovi, ale také se mění vztah k dítěti, a to ve smyslu každodenních činností, výchovy a vedení rodiny. Dalo by se říct, že po rozvodu klesá míra schopnosti v oblasti kázně, důsledného vedení a projevování citové otevřenosti. Rozvod nemá za vinu dlouhodobé adaptační problémy, hlavní příčinou jsou nesprávné výchovné postupy, které ovlivňují fungování dítěte. Taková krize může naopak pomoci v tom, aby se rodiče stali schopnějšími.

Rodiče se mohou po rozvodu dostat do fáze, kdy jeden z nich je důsledný a druhý ne. Děti to velmi dobře rozpoznají a může se stát, že začnou důslednému rodiči vyhrožovat, že se například odstěhují k rodiči, který po nich nic nechce. Zde je důležité, aby se rodiče nezalekli a stáli si svými zásadami a dělali to, co je pro jejich děti dobré a nikoliv to, co děti chtějí. U rodiče, který je lehce manipulativní a nedokáže dítěti odmítnout, může nastat to, že děti k takovým rodičům necítí žádný respekt. To se odráží i ve vztazích kamarádských, kde narážejí na spoustu problému díky svému sobeckému chování.

Pro pozitivní adaptaci dítěte na rozvod je zapotřebí projev lásky a pevné vedení. U matek se můžou projevit sklony k větší shovívavosti ve výchově, protože si není jistá, zda sama vychovává děti dobře. V rámci rodičovství po rozvodu můžeme vydělit 4 faktory, které ovlivňují efektivnost výchovy: 1. změna interakcí v rodině, 2. vztek dítěte, 3. změna role matky, která má zajistit primárně kázeň, 4. klesající angažovanost otce. V prvním roce po rozvodu je výchova nejtěžší, v dětech může být stále neklid a nejistota, proto se děti snaží dospět k pocitu bezpečí a zkoušejí ověřovat platnost pravidel, které v rodině fungují. Důležité je mít na paměti, že pevná a důsledná výchova, která se přizpůsobuje novým rodinným vztahům, je nejdůležitější pro pocit bezpečí a jistoty u dětí.

Kázeň sama o sobě může být také jednou z potíží, proč jsou děti méně vstřícné k rodičům. Jde o to, že se na ně zlobí. Může jít o vztek a vzdor převážně ve školním věku. Častá příčina vzteku a hněvu patří rodiči, který odešel. Bohužel často se stává to, že hněv a vztek je aplikován na druhého rodiče, a ne na toho, který ho způsobil. U rodiče, který odešel, se snižuje schopnost zvládat děti. Je to tím, že spolu tráví méně času a přestává mít na děti takový vliv.

Výchova po rozvodu sebou nese několik faktorů, které ovlivňují problémy u dětí:

děti je těžší zvládnout, rodič, u kterého jsou děti v péči, se snaží zastat všechny rodičovské povinnosti a u druhého rodiče slábne autorita. Všechny tyto okolnosti vedou k méně efektivní výchově. (Teyber, 2007:175-185)

3. 3. Intenzita napětí a konfliktu v rodině po rozvodu

Často si člověk může myslet, že s rozvodem zmizí všechny starosti a konflikty. Někdy tomu tak je, ale ne vždy. V případech, kdy dochází ke konfliktu po rozvodu mezi partnery / manželi se tento přenáší i na děti, kteří si mohou důsledky sporů nést až do dospělosti. Nejčastěji dochází k pomlouvání jednoho z rodičů, může to být z jedné strany nebo od obou. Častým motivem k takovému to chování je zloba na druhého partnera, snaha se mu pomstít. Mnohdy jeden z rodičů vyzvídá informace, aby zesměšnil toho druhého. V takových to případech se děti dostávají do vnitřního konfliktu, sami se s nějakými věcmi ztotožňují s tím druhým rodičem. Například do té doby, než se rodiče rozvedli, mohlo mít dítě s rodiči dobrý vztah a nyní neví, co si má myslet a jak se zachovat, když slyší a je v neustálém napětí z informací od rodičů. Jako druhý bod, který může vést ke konfliktu v rodině po rozvodu je přerušování nařízeného styku s rodičem. V těchto případech je to vliv jednoho z rodičů, kdy popuzuje druhého nebo jde o spojitost se založením nové rodiny a za následek toho je přerušování styku s rodičem. Možností je samozřejmě velké množství. Ráda bych zmínila, že je velká šance dospět do fáze takzvaného „syndromu zavrženého rodiče“, používá se také zkratka PAS (Parental – Alienation – Syndrome). Zde je důležité rozlišit, že syndrom zavrženého rodiče se nevztahuje například na situace, kdy dítě bylo rodičem zanedbáváno nebo i týráno a nyní k němu cítí odpor. Když je dítě ze strany rodiče naváděno proti druhému, má to i své důsledky pro samotný emoční vývoj dítěte. Jsou potlačovány původní pozitivní emoce, také dochází k deformaci a brždění vývoje psychosociálního. Dítěti je znemožněna modelová identifikace a také může dojít k nerespektování autorit. Což má častý dopad v budoucnosti na to, že není jedinec schopný domluvy. (Procházková, 2011:68-70)

Po rozvodu může být velmi těžké udržet s druhým rodičem vztah, kterým bychom podporovali dítě a sebe v rodičovských kompetencích. Málo kdo to dokáže. Bolest a křivda bývá silnější než dát přednost potřebám dítěte. Rodiče by v takovýchto případech měli vynaložit sílu a dopřát dítěti podporovaný kontakt s tím druhým. Ano, může to být nad míru těžké, ale pro samotný vývoj a uspokojení potřeb dítěte je to nenahraditelná potřeba. Také se můžeme setkat s rodičovskou smlouvou, kdy si rodiče napíší smlouvu, ve které je kladen

důraz na několik bodů. Například, že rodiče budou podporovat rodičovskou úlohu a nebudou druhému podkopávat autoritu. Rodiče nebudou vystavovat děti hádkám a zatahovat je do svých sporů. Také nebudou nutit své děti, aby se rozhodovali pro jednoho z rodičů. Zde je důležité, když se taková to smlouva sepíše, aby byla respektována a dodržována oběma rodiči. Takové to smlouvy mohou být základem pro zdravý vývoj dítěte i udržení přijatelných vztahů v rámci rodiny i ostatních příbuzných, kteří by měli být nestranní, co se týká sporů mezi manželi. (Teyber, 2007:146-158)

4 Sociální práce s rodinami v rozvodu

Rozvod a rozpad manželství nebo partnerství je v dnešní době poměrně fenomén. Všude okolo nás najdeme několik párů s dětmi, kterých se to týká a sami si danou zkušeností prošli. Z těchto prožitků víme, že se nejedná o jednoduchou situaci. V rozpadajícím se vztahu či manželství hrají velkou roli především děti, proto se sociální pracovník dostává do kontaktu s rodinou v rozvodu. Zde je důležité nepodceňovat sociální terapii a poskytnout rodinám dostatek podpory a odborného poradenství při takovýchto životních situacích.

Rozvod přináší do života mnoho aspektů z oblasti sociální, etické, právní, emoční i psychologické. Sociální pracovník by měl být průvodcem v těchto nelehkých situacích, neboť zasahuje do sociálně-právní ochrany dětí, nebo je to ten, který zastupuje dítě u soudu. Tím, že jde o velké spektrum aspektů, které práce sociálního pracovníka v této oblasti zahrnuje, je tato práce velmi náročná. Pracovník může svým působením pracovat s rodinou a s rodiči a poskytnout jim odborné a profesionální poradenství, čímž může řadu záležitostí pozitivně ovlivnit. V oblasti rozvodových problémů má velkou roli pracovník OSPOD, který se v dané oblasti pohybuje denně a na základě zkušeností může poskytnout poradenství, které vysvětlí určitá rizika a kroky, pomůže sepsat potřebné náležitosti (návrhy, dohody...). Jde o službu, která je nejrychleji dostupná a bezplatná.

Při takové práci s rodinou v rozvodu může pracovník použít několik možných nástrojů a opatření. Využívá se poradenství, spolupráce s dalšími institucemi a odborníky, využívají se postupy jako je například případová konference nebo nařízení k setkání s mediátorem. Sociální práce nám také může nabídnout v této oblasti několik metod, jednou z nich je sociální diagnostika, sociálně-terapeutický rozhovor nebo také sociální šetření. (www.socialniprace.cz) (cit.20.4.2018)

4.1. Metody sociální práce při práci s rodinou v rozvodu

Mediace v rodinném konfliktu

Mediace vznikla propojením práva, sociální práce a poradenství. Rodinná mediace je metoda, která pomáhá při řešení konfliktu. Mediace je ukotvená v zákoně č. 202/2012 Sb. Mediátor je školený profesionál, který zodpovídá za řízení mediačního procesu. Mediátor není v pozici řešitele a navrhovatele řešení. Naopak naslouchá nestraně oběma stranám, pracuje s emocemi, sleduje složitou situaci, pojmenovává problémy.

Cílem mediace je dospět k možnému řešení, které uspokojí obě strany. Mediační proces vede tak, aby stanovená řešení byla reálná a uskutečnitelná. Vhodné je vyhotovit závěrečnou zprávu z procesu. (<http://www.amcr.cz>) (20.5.2018)

Fáze mediace:

- 1. zahájení mediace** – seznámení se s procesem, vytvoření důvěryhodného vztahu, stanovení pravidel, strany mohou mluvit pouze k mediátorovi,
- 2. určení témat a zájmů** – strany sdělují pohled na věc, získává se ucelený pohled, zjednodušení procesu, umožnění oběma stranám porozumět podstatě sporu,
- 3. vzájemné porozumění** – posílit porozumění zúčastněných, orientace v cílech a potřebách, povzbuzení k otevřené komunikaci, pokusit se o změnu rolí ze soupeřů na partnery v konfliktu, prostor pro vyjednávání, v této fázi mohou strany mluvit i k sobě,
- 4. vyjednávací** – hledat možnosti řešení, stanovit základy pro dohodu,
- 5. vytváření, sepsání dohody, rozloučení** – navrhnout funkčnost dohody, zajistit trvalý závazek k dohodě. (Matoušek, 2015:111)

Zapojení dítěte do mediace:

V této oblasti nepanuje shoda, ale pokud by se dítě mělo vyjádřit ke sporu, využívá se následujících možností.

- Rozhovor s dítětem vede odborník (sociální pracovník, psycholog...), který poté zašle zprávu mediátorovi a projednává informace od dítěte.
- Rozhovor vede odborník, který je poté přítomen na mediačním procesu.
- Rozhovor vede mediátor a výsledek poté přinesou do mediace.
- Dítě může být přítomno v jiné místnosti při procesu mediace a v případě potřeby jsou s ním věci konzultovány a tím není vystaveno přímému sporu mezi rodiči.
- Dítě může být přímým účastníkem mediace.
- Pořídí se audio nebo audiovizuální záznam z rozhovoru s dítětem.
- Přítomnost dalších příbuzných, kteří mohou přinést jiný pohled, jak může dítě situaci vidět. (Matoušek, 2015:128-129)

Cena mediace:

Jako vhodnou možností je, když se obě strany podílejí na platbě. Cenu s mediátorem jde vyjednat. Asociace pro mediaci má zásadu, která se by měla dodržovat, tj. hodina mediace v soukromých sporech je za 1000,- Kč. Platbu garantuje vždy ten, kdo se na mediátora obrátil jako první. V případě, že je mediace nabízena v rámci dotace nebo grantu,

cena se může pohybovat níže, anebo být bezplatná. (www.amcr.cz) (cit. 20.5.2018)

Manželské a rodinné poradenství

Poradny se zaměřují na poradenskou a psychoterapeutickou činnost v rodině a manželství, řeší rozvodové a porozvodové poradenství se zaměřením na nezletilé děti. Poradny pomáhají osobám osamělým, řeší otázku předmanželského poradenství a psychologickou pomoc v krizových situacích. Poradny také vedou osvětovou, výchovnou a vzdělávací publikační činnost. (Novák, Šmolka, 2016:21)

Klienti často vyhledávají poradenství v prvních třech fázích (popření, smutek, zloba), neboť jsou porozvodové traumata často popisována v těch třech fázích.

Poradny jsou poskytovány dle Zákona o sociálních službách č. 108/2006 Sb. Odborné služby v poradenství jsou vymezeny ve vyhlášce 505/2006. Poradenství se poskytuje párům, jednotlivcům i rodinám. Časté otázky v poradnách jsou zaměřené na vztahy vzájemné, tak i sociálnímu okolí. (www.csspraha.cz) (20.5.2018)

Občanské poradny

Sociální poradny patří do kategorie odborné sociálního poradenství. Poradny vycházejí ze zákona o sociálních službách č. 108/2006 Sb.

Občanské poradny poskytují odbornou pomoc v 18 oblastech: sociální dávky, sociální pomoc, pojištění, pracovně právní vztahy, bydlení, rodina a mezilidské vztahy, majetkové vztahy, finanční problematika, zdravotnictví, školství a vzdělávání, životní prostředí, ochrana spotřebitele, základy práva v ČR, právní systém EU, občanské a soudní řízení, veřejná správa, trestní právo a ústavní právo.

Na poradny se obrací lidé, kteří se ocitli v tíživé situaci. Často se na pracovníky obrací osamocení rodiče, nezaměstnaní, lidé, kteří se pohybují na hraně existenčního minima, menšiny. Poradny také začínají stále více navštěvovat i lidé s nadprůměrnými příjmy a vysokoškolským vzděláním.

Cílem je poskytnout odbornou pomoc, pracovníci motivují klienty k samostatnosti při jednání, aby se nestávali na službě závislí a dokázali si poradit i samostatně. Poradny vždy respektují klienta a jeho rozhodnutí. Služba je bezplatná. (www.obcanskeporadny.cz) (21.5.2018)

Využití možnosti advokáta

Advokát, který je před rozhodnutím, zda půjde do spolupráce s klientem

v rozvodovém řízení, nebo při hrozícím rozvodu, si zjišťuje okolnosti spojené s procesem. Důležité je navázat vztah s klientem, advokát nemusí každý případ přijmout. Klienti si často sami vyhledávají advokáty na doporučení od ostatních lidí.

V případě zastupování klienta je vhodné udělat si dohodu, v čem bude advokát klienta zastupovat a jaká bude jeho odměna.

Rozvodové řízení je upraveno v zákoně č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. Advokát by měl na začátku poučit klienta o možnostech. U rozvodu jde o možnosti, zda půjde o rozvod sporný nebo možnost dohody. V případě, když jde o manželství bezdětné, stačí, když se manželé dohodnou o vyrovnání majetkových poměrů. (Matoušek, 2015:159-170)

Asistovaný styk v porozvodové péči

Zde je stykem míněna specifická situace, která má určité časové ohraničení. Toto nařízení je stanoveno soudem, nebo na základě dohody mezi manželi. Při asistovaném styku je vždy určen konkrétní čas, termín styku a rozsah. Stanovují se požadavky, které se zaměřují na to, kde a za čí přítomnosti stráví dítě čas s rodičem. Dále je při styku vyhrazen způsob chování. Asistovaný styk se může výrazně lišit od styku budoucího s dítětem.

Asistovaný styk má minimální zakotvenost v legislativě, v oblasti OSPOD je tento nástroj běžný. Je to nástroj, kterým se řeší situace a spory mezi rodiči, kteří se nedokáží dohodnout na podmínkách styku s dítětem. V ČR jsou asistované kontakty nabízeny především neziskovými organizacemi, a to i když není ukotvena v zákoně o sociálních službách ani ve vyhlášce. Přestože se jedná o službu, která má významnou roli v situacích pro rodiny v rozpadu. Nenajdeme zmínku ani v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

Důvody pro asistovaný kontakt:

- umožnit rodiči pokračování v kontaktu s dítětem,
- umožnit navázání vztahu dítěti i rodiči po dlouhém odloučení,
- umožnit vybudování vztahu, pokud zde žádný nebyl (nikdy se neviděli).

Asistované styk jsou převážně nařizovány soudem, aby zde bylo zajištěno bezpečí dítěte. Vychází se z předpokladů, že děti nejlépe prospívají, pokud mají spolehlivé a trvalé vztahy. Emocionální a fyzické bezpečí dětí musí být zajištěno za každých okolností. (Matoušek, 2015:201-205)

4.2 Cochemská praxe

Pod pojmem Cochemská praxe, který přichází z Německa, si lze představit interdisciplinární spolupráci několika profesí, které se snaží zapojit do možných řešení v rámci rodičovského konfliktu. Vychází z předpokladu, že děti nechtějí ztratit ani jednoho z rodičů. Soud přichází s novým způsobem, jak vést soudní řízení v rodinně-právních záležitostech. V roce 1993 se na Cochemské konferenci uzavřela úmluva, která popisuje metodu, cestu a cíl k vzájemně propojené spolupráci. Tato úmluva ukládá každé profesi určité povinnosti i vůči ostatním profesím, které se podílejí na řešení konfliktu rodičovského sporu. Mezi podílejší se profese v řízení patří advokáti, soudci, OSPOD, mediátoři a psychologové z poraden.

Advokáti:

Advokáti nedoporučují svým klientům konfliktní strategie, tj. nepodporují klienty v tom, když jeden z manželů chce na toho druhého házet špínu.

Soudce:

Soud stanoví od podání návrhu termín stání do čtrnácti dnů. Soudce vede rodiče k tomu, aby převzali zodpovědnost za spolurozhodování a mysleli na potřeby a zájem dítěte. Může doporučit nebo uložit návštěvu u dalších odborných profesí, které jsou nápomocné při rozvodových řízeních. Soudce může určitým způsobem vytvářet na rodiče tlak, také vysvětluje, jak bude hodnotit jejich rodičovské kompetence. Rovněž stanoví kolizního opatrovníka z OSPOD, může ustanovit i soudního znalce. Určuje postupy v řízení, stanovuje termíny, ve kterých se odehraje mediace či poradenská pomoc.

OSPOD:

OSPOD se před zahájením soudního procesu spojí se všemi účastníky, zejména pak s oběma rodiči. Orgán se stává hlavním informátorem a relevantním partnerem pro rodiče, iniciuje možnost dohody, předává odborná doporučení pro rodiče. Zároveň vede rodiče k tomu, aby znovu převzali spoluzodpovědnost za děti. Zprostředkovává společná setkávání se rodičů za přítomnosti a vedení pracovníků z OSPOD. Také je průvodcem v řízení pro rodiče i děti a klade důraz na perspektivu dítěte, která vychází z dvaceti proseb dítěte (viz. výše v podkapitole 20 proseb pro rodiče od dětí). Pracovníci se účastní soudního jednání, v tomto případě pracovníkům odpadá povinnost vypracovat písemnou zprávu. Svá stanoviska přednáší před soudem pouze ústně.

V případě, že se nepodaří na prvním stání dosáhnout smíru rodičů, soud doporučuje návštěvu poradenského centra a další jednání je zpravidla za šest měsíců. Za tu dobu mají rodiče možnost dosáhnout smíru za pomoci poradního centra.

Poradny:

Poradny jsou v pozici doporučené i nařízené odporné pomoci, využívají se v nich možnosti edukace, rodinné terapie a mediace. Zaměřují se na řešení problémů a vysvětlení, jak může jejich nezvládnuté jednání mít dopad na děti. Vede rodiče k odpovědnosti za danou situaci a možné dopady. V případě, že jde o dlouhodobý přetrvávající spor, jsou zapojeni v jednání i děti. S rodiči je pracováno terapeuticky, jsou vedeni k tomu, aby se naučili komunikovat společně na rodičovské bázi. Zde je zapotřebí také ošetřit přístup rodiče, zpravidla to nebývá ten, který je iniciátorem rozvodu. Důležitá je při sezení akceptovat vývojové potřeby dítěte. Poradce má povinnost informovat soud o zahájení, průběhu, přerušení nebo ukončení oborné pomoci. (www.cochem.cz) (cit.26.5.2018)

První sezení v poradenském centru by mělo proběhnout do dvou týdnů od řízení. V případech, kdy se nepodaří dosahovat žádných výsledků v rámci poraden, nebo je zřejmé, že to nepůjde, soud nechá rovnou zpracovat **znalecký posudek** znalcem, kterého určí. Znalecký posudek nepopisuje danou situaci a výchovné schopnosti rodičů, je zaměřen na řešení situace. Posudek by měl být soudu předložen do dvou měsíců.

Cochemská praxe nepřináší nové možnosti soudních řízení, pouze se zaměřila na to, jak zefektivnit soudní řízení v rodinně-právních věcech. Při řízení se vždy musí dodržovat určená stanoviska, která se určila při konferenci, a shodli se na nich zástupci profesí, kteří jsou zainteresováni v řízení. Základem pro změnu jako je Cochemská praxe je zapotřebí, aby se změnilo myšlení a přístup všech pracovníků, kteří se na průběhu řízení podílejí. (www.umpod.cz) (cit.25.5.2018)

Cochemskou praxi v ČR začalo již aplikovat několik soudů a začali také vznikat interdisciplinární týmy, které se skládají z dalších odborných profesí. Jako první začal v ČR aplikovat Cochemskou praxi Okresní soud v Novém Jičíně, a to do jara 2016. V roce 2017 začal aplikovat prvky Cochemské praxe Okresní soud v Mostě.

Výsledky, které mohou doložit na Novojičínsku, jsou prozatím úspěšné v uzavírání dohod mezi rodiči. V České republice je tento model prozatím na začátku, ale již se o tuto práci začíná zajímat i veřejnost. Jde o to, že spousta lidí je nespokojená se stavem, který je zaměřen na oblast věcí v řešení nepříjemných rodičovských sporů a o dítě. Vše se pak odráží na dětech, které vyrůstají v nepříznivých podmínkách rodičovských sporů. (www.sancedetem.cz) (cit. 27.5.2018)

5 Metodologie výzkumu

V rámci své diplomové práce jsem se zaměřila na potřeby dětí v období rozvodu rodičů. Oslovila jsem již dospělé jedince, kterým se rodiče rozvedli v období pubescence a adolescence. Tím se rozumí věkové rozhraní 11-18 let. Během výzkumného šetření jsem se snažila zmapovat a popsat, co dotyční v daném období potřebovali, čeho se jim dostávalo anebo naopak chybělo pro své vypořádání se rozvodem rodičů. Získané informace mohou napomoci těm, kteří jsou nebo přicházejí do styku s danou cílovou skupinou v tomto nelehkém období, které je plné změn pro dospívající jedince. Pro sběr informací a podnětů k mapování potřeb jsem zvolila polostrukturovaný rozhovor, kterým jsem se snažila zjistit, co pro ně bylo v daném období klíčové k uspokojování svých potřeb.

K zmapování potřeb jsem využila teorii Maslowovy pyramidy potřeb, která mi napomohla k sestavení otázek k rozhovoru a získání přehledu od potřeb fyziologických až po seberealizaci pro dané období.

5.1 Cíle výzkumu

Cílem výzkumné části mé diplomové práce bylo popsat a analyzovat již prožitou zkušenost, kterou si dospělí jedinci prošli v období pubescence a adolescence a nyní mohou zpětně z reflektovat to co potřebovali, když se jim rozváděli rodiče. Na základě toho budu formulovat doporučení se zaměřením se na potřeby pubescentů a adolescentů v období rozvodu rodičů pro ty, kteří jsou nebo přicházejí do kontaktu s danou cílovou skupinou.

Hlavní cíl:

Zjistit, jakým potřebám se pubescentům a adolescentům dostávalo nebo nedostávalo v období rozvodu a co v daném období nejvíc potřebovali.

Výzkumné otázky

- Jak ovlivnily nenaplnující se, naplnující se potřeby následný životní vývoj dospívajícího?
- Vyhledali rodiny v období rozvodu nějaké odborné zařízení nebo pomoc pro sebe nebo děti?
- Co nejvíce pomáhalo respondentům k odpoutání se od dění doma?

5.2 Metoda výzkumu

V empirické části diplomové práce byla zvolena metoda kvalitativního výzkumu. V psychologických vědách se pro kvalitativní přístup využívá jedinečnost, neopakovatelnost, kontextuálnost, procesuálnost a dynamika. Cíleně se pracuje s reflexivní povahou psychologického zkoumání. Kvalitativní metody se využívají pro popis, analýzu, interpretaci nekvantifikovaných a nekvantifikovatelných vlastností, které zkoumají psychologické fenomény pro naši vnitřní a vnější realitu využití. Při kvalitativním výzkumu se člověk neboli výzkumník podílí na spoluvytváření reality, na kterou je poté možné pohlížet z několika možných perspektiv. V tom případě je zapotřebí realitu interpretovat a neobjevovat. U tohoto přístupu je velmi otevřené pole a během prováděného výzkumu se teprve zjišťuje jaký význam mají proměnné a jak se ovlivňují. (Miovský, 2006:18-27)

Kvalitativní výzkum sebou přináší několik možností pro sběr dat. Můžeme například zvolit metodu rozhovoru, interview, pozorování, audio-video záznam nebo rozbor textu či dokumentů. (Hendl, 2008:48) Pro tento výzkum byl zvolen polostrukturovaný rozhovor.

Jedním z možných přístupů pro kvalitativní výzkum je fenomenologické zkoumání, které jsem zvolila pro svůj výzkum. Jde o přístup, který zkoumá jevy v jejich podstatě, a to na základě toho, jak se jeví našemu vědomí. Fenomenologická metoda je schopna zkoumat jevy, které mají rozlišovací schopnosti lidských smyslů a odrážejí se v lidském vědomí. (Bobek, 2008:62-63) Fenomenologická analýza nám napomáhá porozumět žité zkušenosti a detailně prozkoumat, jak člověka utváří význam zkušenosti, kterou si zažil. Na začátku výzkumu nemusí být stanovena přesná výzkumná otázka. Důležité je si určit směr otázky. Výzkumná otázka poté vzniká v průběhu při sběru dat a jejich analýzy. Data se nejčastěji získávají za pomoci kvalitativního rozhovoru, ve kterém jsou použity otevřené otázky. Pořizuje se elektronický záznam z rozhovoru a poté následuje přepis. Po shromáždění dat následuje analýza, která otevírá podstatu prožité zkušenosti. (Řiháček, 2013)

5.2.1 Etické zásady výzkumu

Během výzkumu je zapotřebí dodržovat určité etické zásady, které jsou spojeny s kvalitativním výzkumem. Dle Hendla (2008) je zapotřebí dodržovat soukromí s důstojností, protože sdělovat důvěrné informace může být nepříjemné a je zapotřebí dbát na to, aby nebyly zveřejněny citlivé a identifikační údaje. Dále je zapotřebí dbát na to, abychom měli od účastníka výzkumu souhlas. Může být v podobě ústní nebo písemné. Emoční bezpečí je další bod, který je součástí kvalitativního výzkumu. Zde je důležité, aby výzkumník nabídnul dostatečnou podporu a oporu při otevírání emočních záležitostí.

Zatajení cílů a výzkumných okolností. Zde dochází k tomu, že se často výzkumník může dostat do situace, kdy je zapotřebí zatajit určité informace o výzkumu. Je to z toho důvodu, abychom mohli získat data, která jsou pro výzkum důležitá. Proto je zapotřebí postupovat tak, abychom využili vždy postupu, který nevyžaduje zatajení informací. V případě, že je zapotřebí některé informace zatajit, měli bychom účastníky výzkumu informovat, tak jak to bude možné z časového hlediska.

Při vedení rozhovorů s účastníky výzkumu jsem dodržovala výše zmíněné zásady. Zpětný pohled do minulosti mohl být pro účastníky velmi náročný a citlivý. Proto bylo zapotřebí držet se určitých zásad. Před samotným rozhovorem byli účastníci ubezpečeni, že se jedná o anonymní rozhovor a jejich jména nebudou zveřejněna. Pouze úvodní strukturovaná data jako je věk, pohlaví, vzdělání, věk, kdy se rozvedli rodiče, zda šlo o rozvod sporný nebo nesporný. Účastníky rozhovoru jsem seznámila s tématem diplomové práce a účelem výzkumu. Osobně jsem během vedeného rozhovoru dbala na to, aby nebyli účastníci poškozeni psychicky ani fyzicky. Na závěr rozhovoru jsem nabídla podporu i pro následující dny, kdy by citlivé informace otevřeli jakékoliv nepříjemné dění po rozhovoru.

5.3 Metoda sběru dat

Pro sběr dat jsem zvolila metodu polostrukturovaného rozhovoru, která se nachází na pomezí strukturovaného a nestrukturovaného rozhovoru. Kombinuje tak výhody obou forem rozhovoru. Jedná se o metodu rozhovoru, která je u kvalitativních výzkumů často využívána. Zde je zapotřebí si připravit schéma, kterým se po dobu rozhovoru řídíme. Obsahuje specifický okruh otázek, na které se během rozhovoru ptáme. Podřadí i okruhy otázek lze dle potřeby a situace zaměňovat. Tím můžeme z rozhovoru získat další podstatná data. U polostrukturovaného rozhovoru máme stanovené jádro, které obsahuje určité minimum témat a otázek, která jsou podstatná pro základní sběr dat. U tohoto typu rozhovoru se často stává, že je prováděn v prostranství jako je kavárna, park, pracovna atd. (Miovský,2006) Určitá míra volnosti při rozhovoru je užitečná pro vytvoření přirozenějšího prostředí, otevřenosti a navázání kontaktu s tazatelem.

Sestavení otázek do rozhovoru bylo zaměřeno fenomenologickým směrem. Pro který je jsou typické otázky, které se zaměřují na historii života u jedince, objevují se konkrétní zkušenosti jedince s problematikou, dokáže z reflektovat a pojmenovat zkušenost, kterou si prožil. (Hendl,2008)

Polostrukturovaný rozhovor jsem zvolila z toho důvodu, že jde o citlivé téma a nemusí být vždy příjemné se vracet do minulosti k věcem, které si již jednou prožili.

Respondenti také ocenili zvolený typ rozhovoru. Vyhovovala jim určitá míra struktury a volnosti při odpovídání na dané otázky, témata. Během rozhovoru si zpětně uvědomovali, jak je rozvod ovlivnil, co jim přinesl a co jim vzal i když tomu nepřikládaly někteří takovou váhu. Polostrukturovaný rozhovor mi umožnil hlouběji nahlédnout do situací, potřeb respondentů v období, kdy se jim rozváděli rodiče. Forma polostrukturovaného rozhovoru mi pomohla udržet strukturu rozhovoru a dále jsem se mohla doptávat doplňujícími otázkami, které vyplynuly z rozhovoru a pomohly při analýze výzkumu. Otázky do rozhovoru jsem sestavila dle Maslowova a jeho pyramidy potřeb. Pyramidu jsem zvolila na základě širokého spektra, které obsáhne potřeby fyzické, fyziologické, potřeby bezpečí a jistoty, potřeby přijetí lásky a sounáležitosti, potřeby uznání, úcty a potřeby k seberealizaci. To jsou body, které jsem se snažila zmapovat a zjistit. Jak byly v průběhu rozvodu ovlivněny, naplněny, nenaplněny a jak je to do budoucna ovlivnilo. Celý polostrukturovaný dotazník k rozhovoru naleznete v kategorii příloh.

Maslowova pyramida potřeb

Abraham Maslow (1908-1970) se stal představitelem hierarchie potřeb v roce 1943. Hierarchii potřeb nyní známe jako Maslowovu pyramidu, která se zaměřuje na lidské chování a jednání.

Obrázek 1.: Maslowova pyramida potřeb

Skupiny potřeb můžeme rozdělit do dvou hlavních skupin:

- 1) Odstranění nedostatku (D – potřeby = deficienty needs)
- 2) Dosažené hodnoty bytí (B – potřeby = being values)

V obdobích, kdy dochází k nenaplnění D – potřeb. Mohou se dostavit například úzkosti. V tomto případě se snažíme nenaplněnou potřebu naplnit. V opačném případě, kdy

dochází k uspokojování potřeb, přistupujeme k tomu jako k normě našeho dění v životě se standartními životními podmínkami. Tím, že se jedná o vzestupnou hierarchii a dostaneme se k bodu, kdy jsou naplněny naše základní potřeby. Můžeme teprve přejít k tomu, že se budeme snažit o naplnění vyšších potřeb. Skupina potřeb – B nám při svém naplňování dodává dobrý pocit, který nás motivuje k postupnému naplňování dalších našich potřeb. (Šamánková a kol. str. 26-27)

Potřeby fyziologické

Od samého začátku v nás vzniká fyziologická potřeba. Do této kategorie řadíme potřebu kyslíku, jídla, pití, udržení tělesné teploty i pohody. V případě, že dochází k dlouhodobému nenaplňování, vzniká velké riziko frustrace osobnosti, které ovlivňuje funkce osobnosti. Zde je důležité řešit problémy, které způsobují nenaplňování potřeb, aby mohlo dojít k obnově.

Potřeby bezpečí a jistoty

V případě, kdy dochází k nějakému stavu ohrožení zdravotního, životního, ekonomického nebo existenciálního. Potřebujeme mít potřebu bezpečí a jistoty, která nám může pomoci od strachu a úzkosti z dané nečekané situace. Pocit bezpečí a jistoty nám mohou zajistit do určité míry dodržování předpisů a zákonů. Míra státní struktury, ale také je velmi důležité mít oporu v rodinně, partnerských vztazích apod.

Potřeba přijetí lásky a sounáležitosti

Být součástí skupiny, mít potřebu někam patřit. Pro člověka je velmi důležité, aby byl milován a někomu patřil. V případě naplnění těchto potřeb v nás vyvolá uspokojení, které nás může posunout v dalším seberozvoji anebo v případě nenaplňování potřeby dochází k nestabilitě osobnosti člověka, která poté ovlivňuje navazování vztahu a začlenění se do skupiny.

Potřeba úcty a uznání

Potřeba úcty a uznání vychází z naší sebejistoty, ale především naší sebeúcty. Potřebujeme být přijímání ostatními a být uznáváni. Výjimku lze zpozorovat například u schizofreniků nebo autistů. Jinak tuto potřebu mají všichni.

Potřeba seberealizace

Projevujeme svou individualitu, své schopnosti, dovednosti. V této fázi se člověk nachází v bodě, kdy chce dosáhnout všeho, čeho může a čím se může stát. (Mastiliaková,2014:23-24)

5.3.1 Způsob a průběh sběru dat

Před hlavním výzkumem jsem provedla pilotní výzkum. Který se uskutečnil v měsíci listopad 2017. Rozhovor proběhl s ženou, která si v období adolescence prožila rozpad manželství rodičů. Rozhovor byl proveden v poklidné čajovně, kde byl i dostatek soukromí pro uskutečnění rozhovoru. Doba trvání rozhovoru byla cca 20 minut. Pilotní výzkum měl zjistit případné nedostatky. Zaměřila jsem se na to, jak klást otázky a co je zapotřebí dovysvětlit, upřesnit v kladených otázkách v dotazníku. Na základě toho jsem doplnila závěrečnou otázku, kterou se ptám na doporučení pro rozvádějící se rodiče. A dále mě zajímal jejich pohled na to, v čem je rozvod rodičů ovlivnil v budoucnosti. Při kladení a odpovídání na otázky jsem nezpозorovala žádná negativa. Naopak jsem byla potěšena otevřeností k tématu a ochotě mluvit o prožité minulosti, která byla doprovázena rozvodem rodičů.

Pro sběr dat jsem využila metody snowball neboli sněhové koule. Tato metoda je kombinací účelového a náhodného výběru vzorku. Podstata této metody vyplývá z prvního navázání kontaktu s lidmi, kteří se zúčastní výzkumu. První kontakt je většinou navázán díky předchozímu kontaktu. Jedná se tedy o tak zvanou nulovou fázi. Jsou to lidé, kteří se zúčastnili první fáze výzkumu. (Mioviský, 2006) V první fázi jsem zvolila záměrný výběr a oslovila vhodné respondenty ze svého okolí. Měla jsem vytipovaných několik lidí, a to z důvodu, kdy by někteří odmítli a nechtěli se výzkumu zúčastnit. Respondenti z první fáze doporučili další vhodné účastníky, kteří byli osloveni, a bylo na nich, zda se do výzkumu zapojí. Takto metodou sněhové koule pokračuje do té doby, než je získán dostatek shromážděných dat pro uskutečnění výzkumu.

V období od ledna 2018 až do dubna 2018 se uskutečnil hlavní výzkum, který proběhl v Brně, Praze a Středočeském kraji. Výzkumu pro diplomovou práci se zúčastnilo 8 respondentů. Z toho bylo 5 žen a 3 muži. Ve dvou případech se jednalo o rozvod sporný. Rozhovory jsem si řídila sama. Probíhali v prostředí, které bylo pro respondenty příjemné a vyhovující. Začátkem rozhovoru byli všichni respondenti seznámeni s cílem výzkumu a ujištění o anonymitě. Poté jsme přešli k polostrukturované části rozhovoru, při které jsem kladla předem stanovené otázky. Popřípadě jsem se doptala doplňujícími otázkami, které navazovaly na odpovědi a vztahovaly se k tématu diplomové práce.

Výběr vzorku

Pro výzkumnou část diplomové práce jsem oslovila ze svého okolí lidi, kterým se rozvedli rodiče v období pubescence a adolescence (období věku 11 až 18 let) a nyní jsou již dospělí. Je to z toho důvodu, aby mohli s odstupem času zhodnotit, jak se v období rozvodu svých rodičů cítili a zda se potřeby důležité pro rozvoj jedince naplňovaly. Nadále jsem poté pokračovala metodou snowball. Rozhovory probíhali v prostředí, které bylo respondentům příjemné, a nechala jsem jim prostor pro výběr místa, kde se rozhovor uskuteční. Čtyři respondenti využili možnosti prostředí klidnější kavárny, kde jsme měli osobní prostor a klid pro rozhovor. Dva respondenti využili pro uskutečnění rozhovoru kancelář ve své práci a další dva rozhovory proběhly v mém bytě, kde to pro respondenty bylo pro danou chvíli bezpečné místo k uskutečnění rozhovoru.

Tabulka 2 Přehled respondentů

Účastník	Pohlaví	Věk	Věk při rozvodu	Vzdělání	Stav	Děti	Svěření do péče	Rozvod sporný/ nesporný
1	žena	26	17	VŠ	svobodná	0	matka	nesporný
2	muž	25	13	VŠ	svodný	0	matka	nesporný
3	muž	40	11	SO	rozvedený	4	matka	sporný
4	žena	21	12	USV	svobodná	0	matka	nesporný
5	žena	26	11	VŠ	svobodná	0	matka	nesporný
6	žena	28	13	VŠ	vdaná	0	matka	sporný
7	žena	29	16	VŠ	svobodná	0	matka	nesporný
8	muž	33	11	USO	ženatý	0	otec	nesporný

Zdroj: dotazník

Způsob zpracování dat

Pro vyhodnocení sběru dat ve své diplomové práci jsem využila techniku kódování. Tato technika je vhodná pro vyhodnocení velkého množství neuspořádaných dat v kvalitativních výzkumech. Kódování je proces, který vytváří kategorie a konceptualizace ze získaných hrubých dat. Které jsou získány ze záznamu rozhovorů, pozorování, dotazníků a jiných možností. U kvalitativních analýz je kódování hlavní klíčový bod a krok pro získání dat. Pod kódování spadá cyklické srovnávání, třídění neboli kategorizování, konceptualizování a interpretace jednotlivých, získaných dat. Pro popis dat využíváme kódy (pojmy), které jsou významné. Kódy přiřazujeme k určitým celkům kategorií nebo

klasifikací. Měly by být relevantní k výzkumným otázkám, tématu a konceptu. Při této technice můžeme také pracovat s určitými celky a úseky. (Vaculík, 2006:7)

Po shromáždění dat jsem provedla doslovnou transkripci. Jedná se o doslovný přepis rozhovoru. Je to nejpoužívanější postup, ale také zároveň patří k těm náročnějším, kdy převádíme audio nahrávky do textové podoby. Doslovnou transkripci z audio záznamu jsem zvolila, protože se s danými daty lépe zachází a manipuluje. V textu se mi mnohem lépe hledala potřebná data, než kdybych je hledala v nahrávce. Po přepisu byla data nadále připravena k dalšímu zpracování. Jedná se o takzvanou segmentaci. Data jsem dále řadila do kategorií, ke kterým mi byla nápomocná metoda kódování. Hledala jsem kódy v textu, tak abych dokázala odpovědět na výzkumné otázky. Ty kódy, které spolu souvisely, vytvořily určitý celek neboli kategorii. Techniku kódování jsem provedla za pomoci papíru a barevných tužek, které mi napomohly k odlišení kategorií a lepšímu přehledu. Získaná data napomohly k objasnění fenoménu, kterým se výzkumná část diplomové práce zabývá. Interpretace dat byla vedena za pomoci obsahové analýzy, která objasňuje, popisuje, identifikuje a určuje zvláštnosti dané situace. (Miovský, 2006)

6 Analýza a interpretace dat

Kapitola zaměřená na interpretaci dat obsahuje výsledky kódování rozhovoru. Vzniklé kódy jsou přiřazeny určitým kategoriím. Všechny rozhovory byly přepsány a rozebrány. Utvořila jsem kódy, které mi pak určily kategorie. Pro lepší přehled kódů a kategorií jsem utvořila 5 shrnujících tabulek pro každou část potřeb, které zaznamenávají všechny společné kódy respondentů. Celkem vzniklo 156 kódů a 20 kategorií. Tabulky mi napomohly při hledání shodných kódů u všech osmi rozhovorů. V diplomové práci jsem také využila možnosti sestavení diagramu, v němž je znázorněna propojenost kategorií s výzkumnými otázkami. K tomu mi posloužil program „draw.io“. Pro interpretaci dat jsem využila techniku vyložení karet. Všechny souvislosti a data jsou důkladně popsána. V závěru této kapitoly nalezneme doporučení od respondentů pro rodiče, kteří se rozvádějí.

Níže umístěné tabulky obsahují otevřené kódování a jsou slovně popsány. Tabulky obsahují rozdílný počet řádků z toho důvodu, že každá část má jiný počet kategorií. Tabulka se dále skládá z jednoho sloupce, ve kterém jsou zaznamenány kódy. Z uvedeného vyplynou také určité fenomény, které se budu snažit objasnit. Fenomény by měly upozornit společnost na to, co dospívající prožívají a co potřebují v období rozvodu. Z otevřeného kódování vznikly určité fenomény, které budou níže popsány a interpretovány přímými citacemi od respondentů.

Tabulka 3 Souhrn části A – reakce a základní potřeby

Kategorie	Kód
Reakce	podvod, iniciátor, šok, trauma, smutek, klid, pláč, úzkost
Tušení	pláč, nevšímavost, opilost, hádky, odposlech, nefunkčnost, nevěra, stmelování
Spolupráce	OSPOD, soudce, psycholog, lékař,
Základní Potřeby	strava, finance, bydlení, volnočasové aktivity, ošacení
Psychosomatika	kašel, zápal plic, děsy, pomočování, sebepoškozování, gynekologické obtíže, porucha příjmu potravy

Zdroj: Rozhovor

V prvním řádku tabulky vidíme kategorii **Reakce**. Uvedené kódy pro kategorii jsou podvod, iniciátor, šok, trauma, smutek, klid, pláč, úzkost. Druhý řádek obsahuje kategorii **Tušení**. Kódy určené pro tento řádek zahrnují pláč, nevšímavost, opilost, hádky, odposlech,

nefunkčnost, nevěra, stmelování. Řádek třetí má název kategorie **Spolupráce**. Kódy jsou OSPOD, soudce, psycholog, lékař. Ve čtvrtém řádku jsou **Základní potřeby** obsahující kódy strava, finance, bydlení, volnočasové aktivity, ošacení. Poslední kategorií pátou je **Psychosomatika** s kódy kašel, zápal plic, děsy, pomočování, sebepoškozování, gynekologické obtíže, porucha příjmu potravy.

Z výše uvedené tabulky, která je zaměřena na potřeby a reakce, vyplývá, že i když si postupně děti všimaly některých nežádoucích a nefunkčních věcí v rámci rodiny, nepřikláněly tomu takovou váhu. Samotným rozřešením problémů v rodině byl rozvod. Ten okamžik, když bylo jasné, že rodiče už spolu nebudou, vyvolal v dětech spoustu emocí. U většiny šlo o negativní pocity. „*Nejdřív se naši hrozně hádali, pak se rozstěhovali, a tak já byla s mamkou, tatka byl v luftu, a do toho se rozváděli. Vždycky na sebe večer křičeli, já do toho brečela. Ale bylo mi tak hrozně úzko*“ (R4); „*Že se něco děje jsem poznala, vlastně moje matka nám to oznámila 9. června 2003. To bylo pondělí, kdy nám to oznámila. A něco, že se mezi rodiči děje, bylo v pátek, kdy se naši, kteří se nehádali, tak se v ten pátek strašně pohádali*“ (R6); „*To je vtipné, já byla iniciátor, řekla jsem mámě, aby si podala žádost. Přišlo mi to jako nejlepší řešení. Řekla jsem mámě, ať odejde od táty*“ (R7). Jako první se při rozvodu manželů řeší otázka svěření do péče. S tím je také spojen orgán sociálně právní ochrany dětí. Zde z odpovědí respondentů vychází, že se sociální pracovníci nepřišli skoro vůbec do styku. „*No jednou tam přišla nějaká paní, a to bylo všechno. Přišla na návštěvu, podívali se, a hotovo. Zeptala se mě, s kým chci být. To bylo všechno*“ (R3); „*Byl jsem asi 2x na sezení, když se rozhodovalo, komu mě svěřej do péče. Tam se mě ptali na různé věci jako na školu, kamarády ve vsi*“ (R8); „*Přišli, ale bylo to takový hodně divoký. Vlastně jsem tím OSPODem byla zklamaná. Já, když jsem pak studovala sociální práci, tak jsem byla našťvaná, že nám mohla nabídnout nějaké možnosti, volnočasové aktivity, že ta sociálka je tady pro děti. Nás si sociální pracovnice přehazovaly jak horkej brambor. Byla to taková pomoc nepomoc*“ (R6); „*Ne, nebyla, asi nebylo třeba*“ (R7); „*To určitě ne. Myslím, že ne*“ (R5); „*Pokud si dobře vzpomínám, tak ne. Neuvědomuji si, že by se tohle téma u nás někdy řešilo, že k nám někdo přijde*“ (R2). S odloučením jednoho rodiče mohou přijít i nepříjemné okolnosti jako je nedostatek financí, bydlení, stravy. Tohle je téma, které museli někteří respondenti v rámci své rodiny řešit. Šlo o 3 respondenty z 8, u dalších 5 respondentů tato potřeba nijak neutrpěla a rozdíl nepocítili. „*My jsme se ze dne ocitli bez koruny. Nás se to dotklo hodně. Kolikrát jsme neměli ani na pitomej rohlík. My se ségrou jsme se musely vzdát veškerých kroužků. Opravdu obrovský uskromnění, abychom měli vůbec peníze na nájem*“ (R6); „*Tohle se mě dotklo asi nejvíc. Finanční problémy byly tenkrát hodně velký. Asi jsem*

neměl jídlo, co třeba ostatní děti, nebo jsem neměl, co bych chtěl. Bydlení se to dotklo“ (R2); „Mamka byla nepřičetná. My nemáme peníze a ty takhle jíš“ (R3); „Nějak jsem měla všechno, co jsem potřebovala. Nikdy jsem nepocítila, že něco nemáme nebo tak“ (R1); „Tohle jsem vlastně nepocítil“ (R8); „Jo, myslím, že mamka tam měla jako obavy, jestli to zvládne sama. Ještě jsme se stěhovali do velkého bytu. V té době se to dalo pokrejt, táta platil normálně alimenty. S tím nebyl problém“ (R7). Poslední kategorií v tabulce je psychosomatika. Ať již čekané nebo nečekané změny mohou mít na dítě dopad, který se projeví nejen na jejich psychice, ale i na zdraví samotném. „Já jsem se do 12 let pomočoval. Chodil jsem na nějaká vyšetření. Byly se mnou pakárny, měl jsem noční děsy z těch kraválů a mlácení“ (R3); „Co se týče psychiky, tak jsem jednu dobu měla sebevražedné sklony, sebepoškozování a náběh na poruchu příjmu potravy“ (R6); „Spíš asi ne, jediné jsem byla hrozně často nemocná. Jako bylo to docela hustý, to jsem mívala náběhy na zápal plic, kašlala jsem hodně“ (R4).

Z výše popsaných kategorií a kódů je patrné, že základní potřeby byly do jisté míry naplněny. Nikoho z respondentů to nezasáhlo do takové míry, že by ho to ohrozilo na zdraví nebo jeho vývoji, i když někteří se museli hodně uskromnit a řešit finanční problémy a problémy s bydlením. Co se týče spolupráce s orgánem sociálně právní ochrany dětí, vyplývá, že u většiny respondentů neproběhlo žádné sociální šetření, ve kterém by se někdo zaobíral zájmy a potřebami dětí. Pouze u dvou případů z osmi byly zmapovány potřeby a zájmy nezletilého. V jednom případě došlo k negativní zkušenosti se sociálními pracovníci, kdy respondentka vystřídal několik pracovníků a ani jedna jí nebyla nápomocná, když se ocitla v nelehké situaci a střetu mezi rodiči. Dění, napětí, které se odehrává mezi rodiči, se velmi snadno přenáší na dítě, a v případě, že jde o děti v dospívajícím věku, jsou obzvláště citlivý. Nelehké období s sebou může přinést mnoho emocí a zážitků, které nejsou pro jedince příznivé, což se odrazí na jejich zdraví. Jeden z respondentů si prožil domácí násilí, které poté vedlo k rozvodu. Byl v péči odborníků jako je psycholog a pediatr, kteří řešili otázku nočních děsů a pomočování ze stresu. U jedné respondentky došlo k sebepoškozování a náběhu poruchy příjmu potravy. Unikala před děním, které přišlo s rozvodem a po něm. Druhá respondentka trpěla krátce po odchodu otce na dýchací cesty, opakované náběhy na zápal plic a dáivý kašel. Z celkového shrnutí části A můžeme říci, že se jedná o velmi náročné období, které má za vinu i spoustu negativ pro emoční stabilitu dospívajícího jedince.

Tabulka 4 Souhrn části B – potřeba bezpečí a jistoty

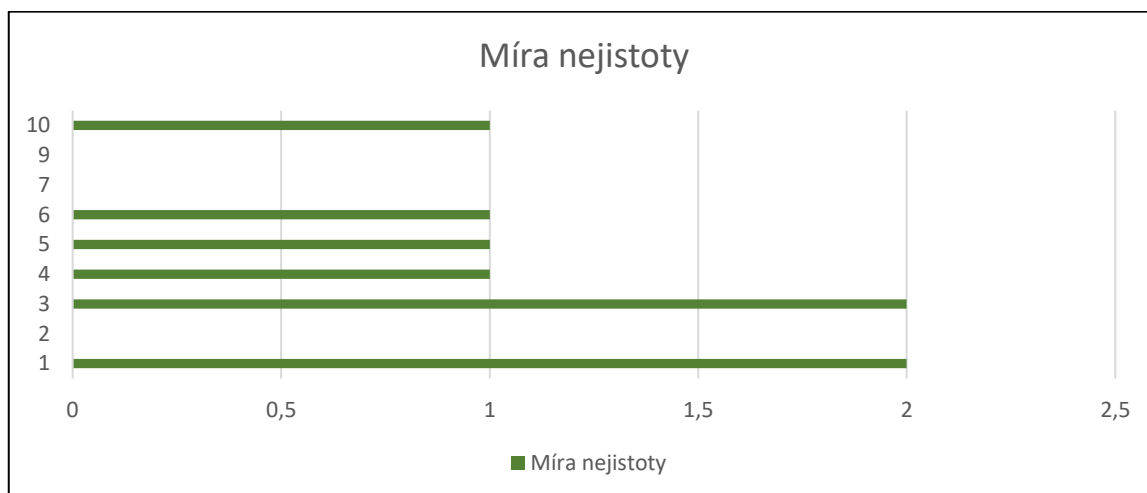
Kategorie	Kód
Bezpečí a Jistota	rodiče, rodinní příslušníci, kamarádi, domácí práce, sebepoškozování, zázemí
Nejistota	komunikace, rodina, samota, nefunkčnost rodiny, obviňování, budoucnost, co bude
Škála nejistoty	1, 3, 4, 5, 6, 10
Sdílení s rodiči	bez problému, vstřícnost, nepochopení, nestýkání se

Zdroj: Rozhovor

Kategorie v prvním řádku je **Bezpečí a jistota**. Kódy k tomuto řádku jsou rodiče, rodinní příslušníci, kamarádi, domácí práce, sebepoškozování, zázemí. Druhý řádek obsahuje kategorii **Nejistota** s kódy komunikace, rodina, samota, nefunkčnost rodiny, obviňování, budoucnost, co bude. V tabulce ve třetím řádku je kategorie **Škála nejistoty**, jsou zde uvedena čísla, která značí míru nejistoty - 1, 3, 4, 5, 6, 10. Poslední řádek tabulky obsahuje kategorii **Sdílení s rodiči**. Kódy související s touto kategorií jsou bez problému, vstřícnost, nepochopení, nestýkání se.

Souhrnná část B, která se zaměřuje na potřebu bezpečí a jistoty, napomohla k získání potřebných informací proto, abych zjistila, co respondentům pomohlo, a naopak nepřidalo pocit jistoty a bezpečí. „*Asi babička byla hodně taková moje jistota*“ (R4); „*Emm, jako pocit bezpečí, tady bych to spíš vedla jako bezpečí toho domova. Doma jsem si přišla už jen tam, kde jsem byla s mámou*“ (R5) „*U té babičky jsem byla ráda, že na to kouká i z toho mého pohledu. Měla jsem jistotu, že když budu chtít být s tatěkem a když budu chtít být s mamkou, tak budu*“ (R1); „*Můj táta není tak komunikativní a nikdy nebyl, tak jako v tom jsem měl jakoby oporu, že se o nás postará v rámci nějakých takových potřeb životních. Asi největší oporou byla teta se strejdou*“ (R8); „*A podporu, no já jsem utíkala do toho sebepoškozování, že jsem trýznila sama sebe. I takovou podporu jsem měla ve vaření třeba, úklidu domácnosti. Únik v kuchyni od reality*“ (R6). K rozvodovému období se pojí také nejistota, která je u dospívajících vyvolána. S tímto bodem souvisí i škála od 1-10, kdy 1 značí nejnižší míru vyvolané nejistoty a 10 je nejvyšší míra vyvolaného pocitu nejistoty z daného dění v rodině, které bylo vyvoláno rozpadem rodiny. „*Ty jo, hmm, asi tam byla taková ta doba toho dospívání, člověk neví, kam patří. I v rodině, když to takhle nevyšlo, to bylo takový jako, že může člověk znervóznět*“ (R7); „*A ta nejistota byla v tom, že jako měl jsem nějaké svoje pevný zázemí, ale chyběla tam taková ta celková rodina*“ (R8); „*Nepřišla jsem si, že bych to nějak prožívala*“ (R5).

Graf 1 Míra vyvolané nejistoty

Zdroj: Dotazník

Z výše umístěného grafu můžeme vidět, že dva respondenti nepocítli zcela žádnou nejistotu. Další dva ohodnotili číslem 3 svou nejistotu, ostatní 3 respondenti se pohybovali v rozmezí 4-6 a jeden z respondentů pocítil největší nejistotu a ohodnotil to číslem 10. Z toho vyplývá, že vždy se s rozvodem projeví nějaká míra nejistoty u dospívajících. Vždy záleží na okolnostech a dopadu důsledků na dítě, jak moc je do dění zapojeno a jaké má okolo sebe vytvořené prostředí, které může napomoci k zvládnutí situace.

Během rozvodové situace jsou rodiče často pohlceni do svých problémů a někteří si i k druhému partnerovi vytvoří bariéru, kterou používají i prostřednictvím dítěte. Například jak mohli respondenti sdílet své potřeby s rodiči, kteří se nacházeli ve fázi rozvodu. „No s mamkou jsem o tom mluvit mohla. Oni se mi na začátku snažili vyjít strašně vstříc, abych byla spokojená. No s tím tatínkem to na začátku ne. S ním to bylo takové těžší“ (R1); „Táta se vlastně úplně odstříhnul. S mamkou se nám hodně změnil vztah. Já si myslím, že jsme se v tomhle období dost odcizili, a to v podstatě zůstalo“ (R2); „Měla jsem takovej pocit, že mi nikdo nerozumí. Mohla jsem za tou mámou, ale když jsem viděla, že ta máma má svých starostí dost, tak jsem ji nechtěla obtěžovat“ (R6).

Z výše popsaných citací respondentů můžeme vyvodit, že každý z nich měl někoho nebo něco, s kým se cítil v bezpečí. Pro někoho to byla například babička nebo někdo jiný ze širší rodiny. Jednalo se o člověka, který nemusel být do celého dění tolik zainteresován, a proto mohl dotyčnému nabídnout určitý pocit bezpečí a jistoty. Jedinec tak cítil podporu a nebyl v centru dění s rodiči. Co se týče pocitu nejistoty, u všech respondentů vznikl určitý pocit nejistoty. U někoho to byla ohromná nejistota, nevěděl, co bude, zda se budou muset odstěhovat, zda se celá situace zvládne. Většina jedinců se shodovala v tom, že přišli o prostředí a zázemí rodiny, a to pro ně bylo nepříjemné a vzbuzovalo to v nich nejistotu.

S nejistotou v rodině se také může pojít potřeba komunikace s oběma rodiči, sdílet s nimi své potřeby. Nejen rodiče mají své potřeby v rozvodovém období, ale i jejich děti. Výpovědi respondentů říkají, že své potřeby mohli otevřeně sdílet s matkou. Ne vždy se na to oni sami cítili, aby šli v tomto náročném období za daným rodičem. Cítili, že oni sami nejsou v pohodě a mají svých starostí dostatek, nechtěli je ještě zatěžovat svými záležitostmi. Zde se ukazuje, že potřeba byla podělit se o své věci s rodiči, ale na základě vycítění, že sami rodiče nejsou aktuálně v dobrém rozpoložení, nebyla naplněna. Jednou ze zajímavostí je, že otcové jsou převážně v pozadí. Slouží spíše jako jistota hmotná, než citová a podpůrná.

Tabulka 5 Souhrn části C – potřeba přijetí lásky a sounáležitosti

Kategorie	Kód
Podpora	přítel, kamarádi, příbuzní, deník, spoléhat sám na sebe
Očekávání	cennost, pochopení, nic, vyslyšení, emoce, otazník
Pocit lásky od rodičů	bezpečí, oba, jedináček, cennost, vzácnost, projev, žárlivost, shazování, nefunkčnost, máma, táta
Komunikace o rodiči	stručnost, normálně, otec, matka, nenávisť, zdiskreditování, naschvály, pomluvy, navádění
Respektování	zvyk, automatizace, vztah, vylíčení, stanovení, nerespektování

Zdroj: Rozhovor

Tabulka výše, která se zaměřuje na potřebu přijetí, lásky a sounáležitosti, se skládá z pěti kategorií. Kategorie první je pojmenována *Podpora*, související kódy jsou přítel, kamarádi, příbuzní, deník, spoléhat sám na sebe. Druhý řádek obsahuje kategorii *Očekávání*. Kódy společné s touto kategorií jsou cennost, pochopení, nic, vyslyšení, emoce, otazník. Třetí kategorie v tabulce je pojmenována *Pocit lásky od rodičů*, související kódy jsou bezpečí, oba, jedináček, cennost, vzácnost, projev, žárlivost, shazování, nefunkčnost, máma, táta. Čtvrtý řádek je kategorie *Komunikace o rodiči*, příslušné kódy jsou stručnost, normálně, otec, matka, nenávisť, zdiskreditování, naschvály, pomluvy, navádění. Poslední kategorií v této tabulce je *Respektování* s kódy zvyk, automatizace, vztah, vylíčení, stanovení, nerespektování.

Ve výše umístěné tabulce se nacházejí kódy s kategoriemi, které vznikly na základě výpovědi respondentů k části C, která je zaměřena na potřebu přijetí, lásky a sounáležitosti. Kategorie podpory vychází z toho, zda měli respondenti ve svém okolí někoho, komu se

mohli svěřit, vypovídat, a on jim byl oporou. „*Emm, já myslím, že jsme si byli oporou navzájem. Bylo to takové, že jsme to mohli sdílet spolu. Byli jsme na jedné lodi. Já, brácha, máma*“ (R7); „*A ta babička asi. Když mamka běhala po těch různých soudech a babička šla na mou recitační soutěž, tak to pro mě bylo hrozně důležité. Takže jsem cítila, že se na mě nevykašlala*“ (R4); „*Jako určitě jsem měla podporu od mámy, od babičky. Akorát, jako by u toho táty, tak tam došlo jako k ty změně, že když on má nějakou tu ženskou a má děti, tak jsme vlastně vždycky žárlila na ty děti. No vlastně i na tu přítelkyni. Protože je to takový to, že oni jsou s tvým tátou. A ty ne. Takže takhle*“ (R5); „*U tý kamarádky, ale já jsem na to mluvení moc neměla. Deník byl takovej svěřovací kamarád*“ (R6); „*Asi tehdy s přítelem. On byl taky z rozvedené rodiny*“ (R1); „*Vzhledem k tomu, že jsem nikdy tyhle pocity necítil doma a v tomhle období v podstatě vůbec ne. Hodně času jsem trávil u strejdy*“ (R2). Když už se někdo našel, kdo by vám měl být oporou a cítili jste se jím přijímáni. Často přicházejí na řadu nějaká očekávání, co by nám ti druhí mohli nabídnout a udělat, abychom se cítili lépe. „*Já sám jsem od nikoho nic neočekával*“ (R8); „*Hmm, myslím, že jsem potřeboval pocit, že mám nějakou cenu*“ (R2); „*Asi, že bude stát při mně. Když potřebuji se vypovídat, vybrečet, vyřvat*“ (R1); „*I když tam ten táta nebude, tak se nebudou dělat ty naschvály, že budou prostě fungovat jako máma s tátou*“ (R6); „*Tak asi jen vyslechnout*“ (R7). Pro naplnění potřeby přijetí ze strany rodičů je zapotřebí pociťovat určitou formu uznání, a především cítit se být milovaný od obou rodičů. „*Ne! Samozřejmě nějaká taková ta rodičovská láska tam je. Ale nikdy jsem tam necítil takovou tu opravdovou lásku. Takový to objetí, pusy nebo něco takového. Nikdy v podstatě nic takového neprobíhalo*“ (R2); „*Tak jsem jako by nepociťoval na začátku asi, co bych si představoval*“ (R8); „*Hmm, mamka mě má ráda pořád stejně jako předtím a potom. Mamka byla vždy taková ta ochranná. Jako tatka mě má taky rád. On byl vždy takovej jinej, nedával to tak najevo jako ta mamka*“ (R1); „*Hmm, z mamky strany jo. Ona je taková, že za nás vždycky bojovala. Z tátovy strany nevím. Tak nás má rád nějakým způsobem, ale neumí to vyjádřit a není to takový ten vztah, jak bych si představovala, jak by měl fungovat otec*“ (R7); „*No od táty ne*“ (R4); „*Em, necítil. Od otce vůbec ne. U mamky jsem měl jistotu, bezpečí, cítil jsem to z mamky*“ (R3). Komunikace je velmi důležitá při řešení nelehkých věcí. Při sdělování svých potřeb. Jedna z dalších otázek mapovala, zda bylo možné mluvit před rodičem o tom druhém rodiči. „*Dokonce nás máma i naváděla, že se udělá to, že mu osolíme život. Ten táta zase pomlouval mámu*“ (R6); „*No ne, že bych to měl zakázané, kdykoliv jsem to téma otevřel, vždy mi odpověděla, ačkoliv stručně*“ (R2); „*Já jsem ho dost nenáviděl. Nechtěl jsem s ním mít nic společného*“ (R3); „*Jo, normálně jsme se bavili o tom druhým*“ (R5); „*Noo, před tátou to moc nešlo, nebo jsme i věděli, tak jsme*

mu neříkali, co máma“ (R8); „Mamka se mě vždycky ptala, co jsme dělali. A s tím tatškem to bylo těžší. Spíš jsem se před ním nezmiňovala“ (R1). Období dospívání je pro utváření si své osobnosti velmi důležité. Dospívající potřebují pociťovat respekt jak od svých vrstevníků, tak i od rodičů. Vědět, že jejich názor má také nějakou váhu v rodině. Zde jsem mapovala, zda byli respondenti respektováni při zvolení si rodiče, s kterým chtějí žít. „No, protože jsem si myslela, že děcko má zůstat s matkou. Asi jsem měla, ale asi mi stejně přišlo, že tam byl takovej ten tlak, abych šla s tou mamkou“ (R1); „Asi ne, asi to nějak vyplynulo. Myslím, že tatka tam nadhazoval nějakou tu střídavou péči“ (R4); „No, nikdo se mě na to neptal. Bylo to takový automatický“ (R5); „Tam to bylo stanové, kdo se o mě více staral“ (R3); „Protože mam s mámou jinej vztah než s tátou. S tátou vlastně moc vztah nemám“ (R7); „Vyplynulo to automaticky, když si tak vlastně tak vzpomínám, tak se nás nikdo neptal, ke komu chceme“ (R6); „No na tom začátku jsem ten výběr nedostal. Zkrátka jsem byl u mámy a táta si sbalil tu pověstnou igelitku a odešel“ (R2).

Shrnující závěr z části C, která se zaměřuje na potřeby přijetí, lásky a sounáležitosti, říká, že respondenti ve svém okolí nacházeli lidi, kteří se jim stali podporou, když se začali měnit poměry v rodině. Pro některé to byl přítel, který sám věděl, jaké to je, když se rodiče rozvádí. Mohl čerpat ze svých vlastních zkušeností a tím napomoci při řešení situace. Dále se důvěrníkem stávala také část rodiny, která se semkla po odchodu jednoho z rodičů, navzájem si byli oporou, proto se mohli dostatečně cítit v bezpečí a jistotě. Naopak pro jednoho z respondentů to znamenalo hlubší prohloubení nejistoty ze strany rodičů, hledal zázemí u kamarádů nebo někoho z příbuzných, kteří mu mohli nabídnout pocit přijetí a lásky. Většina dospívajících jedinců v dané době očekávala od svých blízkých podporu v tom, aby je někdo vyslechnul, mohli si postěžovat, vybrečet. Poměrně jde o základní emoční sdílení, které je zapotřebí ventilovat a nehromadit své pocity v sobě. Z otázky, která byla zaměřena na pocit lásky od rodičů, bylo zjištěno, že respondenti pociťovali lásku spíše od matek. Zmiňovali, že matky jsou ty ochranné, naopak projev lásky ze strany otců je pro dospívající nedostatečný. Někteří ho nepocítili vůbec, pro některé to byl znak toho, jak by vztah k dětem vypadat neměl. Nějakým způsobem věděli, že je ten otec nebo i matka mají ráda, ale v tu dobu, když to potřebovali, tak to tak necítili a bylo to pro ně nedostatečné. Z toho vyplývá, že i dospívající potřebují obejmout, dostat pusku od rodičů, mít nějaký znak toho, že jsou milováni. Tím, že období pubescence a adolescence je plné emoční nestability, je důležité mít zázemí, přijetí a lásku od rodičů. Je to potřeba, která se pak promítá do budoucích životů dospívajících, a proto je důležité ji nepodceňovat. Na to dále navazuje komunikace o druhém rodiči. Ano, je pochopitelné, že když někdo někomu ublíží, nelze to

odpustit a vyrovnat se s tím hned. Zde je zapotřebí myslet na to, že rodiče jsou zde v pozici těch hlavních, kteří by se měli snažit napomocet svému dítěti v tom, aby nepřišlo o toho druhého z rodičů, když už nebudou žít spolu. Někteří z respondentů se dostali do situace, kdy byli mezi dvěma střety ze strany matky i otce. Bylo to pro ně zmatečné a nevěděli, komu mají věřit, což je vedlo k tomu, že se uzavírali do sebe a necítili se v bezpečí ani milovaní. Další zajímavostí bylo, že velká část respondentů brala výběr žití u jednoho z rodičů jako automatický. To, že zůstanou u matky, je bráno jako zvyk, že dítě patří k matce. U některých to bylo dáno tím, že otec byl pryč a kontakt byl přerušen úplně, to proběhlo u dvou respondentů. Jeden z respondentů zůstal u otce, měl v místě bydliště všechny kamarády a dobré zázemí. Matky odchod bral jako zradu.

Závěrem této části je konstatování, že potřeba přijetí, lásky a sounáležitosti je pro dospívající v období rozvodu nedostačující. Většinou zde chybí projev lásky. Zjištěno bylo, že jde převážně o nedostatečný projev i pocit lásky ze strany otců. Možnost vlastního se rozhodnutí ke komu z rodičů půjdou je bráno jako automatické, neboť okolí očekává, že jedinec zůstane u matky. Dospívající se také ocitají ve střetu mezi rodiči a vědí, že nemohou otevřeně mluvit před rodičem o tom druhém. Zde to můžeme brát jako ochranu rodičů ze strany dětí. Jde o situaci, do které jsou přivedeni, pocitově to po ně není příjemné, když vidí své rodiče se trápit, proto je to bráno negativně.

Tabulka 6 Souhrn části D – potřeba úcty a uznání

Kategorie	Kód
Vysvětlení	jednoduše, zaslechnutí, malý blbec, nevysvětleno, ano
Upřímnost	ano, fakta, doufám, neúplnost, narovinu, neupřímnost, křiváctví
Uznání a respektování	matka, otec, validita názoru, nepocítění, ano, ne, výchova, výjimečnost, respektování, okolí
Kompenzace, ovlivnění	extrémnost, náhrada rodiče, dospělost, vůdcovství, průšvihy, prospěch, frajeřina, parta, výkon, perfekcionalismus, volný čas, manžel, sebepoškození

Zdroj: Rozhovor

V tabulce v prvním řádku vidíme kategorii *Vysvětlení* obsahují kódy jednoduše, zaslechnutí, malý blbec, nevysvětleno, ano. V druhém řádku se nachází kategorie *Upřímnost*, související kódy pro kategorii jsou ano, fakta, doufám, neupřímnost, narovinu, neupřímnost, křiváctví. Řádek třetí obsahuje kategorii *Uznání a respektování*, související kódy ke kategorii jsou matka, otec, validita názoru, nepocítění, ano, ne, výchova,

výjimečnost, respektování, okolí. V posledním řádku číslo čtyři vidíme kategorii **Kompenzace, ovlivnění**, na stejném řádku nalezneme také kódy jako extrémnost, náhrada rodiče, dospělost, vůdcovství, průšvihy, prospěch, frajeřina, parta, výkon, perfekcionalismus, volný čas, manžel, sebepoškozování.

Souhrnná tabulka D se zaměřuje na potřeby úcty a uznání. Zjišťuje, zda byl respondentům v období rozvodu vysvětlen důvod, proč se rodiče rozvádějí. Každé dítě má právo znát důvod rozpadu rodiny. „*Spíš nebylo. V podstatě mi to nebylo ani moc vysvětleno. Vysvětlení jsem nikdy nedostal*“ (R2); „*Jako nepamatuji si, že by si se mnou někdo sednul a vysvětloval, ale věděla jsem, kvůli čemu to je. Nepřišla jsem si nijak neinformovaná*“ (R5); „*Bylo to vysvětleno strašně jednoduše, myslím, že to naši hrozně zjednodušili, že jsem dítě, ten malej blbec, co nic nepochopí*“ (R4); „*To bylo jasné*“ (R1); „*Se mnou o tom diskutováno nebylo, ale zaslechl jsem*“ (R8); „*Tam nebylo co vysvětlovat*“ (R3). S další kategorií je spojena upřímnost a upřímná komunikace v období rozvodu, zda dospívajícím přišlo, že s nimi rodiče mluví upřímně. „*Otec spíš křivácky. Mamka se mnou mluvila na rovinu*“ (R3); „*Jo, tam bylo jasné, že ten vztah je u konce a je potřeba ho řešit*“ (R7); „*No, ta máma jo, a když to vezmu dneska zpětně, tak táta asi taky*“ (R6); „*Ne na plno*“ (R4); „*Jsem skoro přesvědčený, ne nemluvili*“ (R2); „*Nějak mi nepřišlo, že by mi někdo lhal*“ (R8); „*Doufám v to*“ (R1). V období dospívání pubescenti a adolescenti hledají své pozice a chtějí být s rodiči v rovnocenném vztahu, chtějí a potřebují být uznáváni rodiči, vrstevníky i svým okolím. „*Měla jsem potřebu, aby mě tatka pochopil, že ho neopouštím, že já za to nemůžu*“ (R1); „*Asi potřeba být výjimečná pro druhý a být pro někoho fakt důležitá*“ (R4); „*Tak respektování asi jo. Myslím si, že jsem dobře vychovaná*“ (R5); „*Co se týká rodiny, tam mě pořádně nebrali vážně. Tenhle pocit jsem hodně vyhledával ve svém okolí*“ (R2); „*Tak asi jo. To si myslím, že jsem nějakým způsobem respektovaná byla. Když jsem uvařila, postarala jsem se o tu domácnost. Tak nikdo nic namítat nemohl*“ (R6). Poslední řádek tabulky obsahuje kategorii ovlivnění a kompenzace. Je to míněno tak, jak ovlivnil rozvod dospívající a v čem měli potřebu kompenzace. Již s delším odstupem času mohli respondenti pohlédnout na to, čím si kompenzovali své nenaplněné potřeby. „*No, tak to určitě ne. To se ani nijak neprojevovalo, že bych měla potřebu takového toho vzdoru. To jsem spíš byla vždy takovej slušňák*“ (R5); „*Tak to nevím. Já jsem byla furt v té své bublině. Já jsem furt žila v tom pubertáckém světě*“ (R1); „*Po tom rozvodu jsem se vlastně zhoršil. Já jsem šel s prospěchem dolu. Školu mi to ovlivnilo hodně ten rozvod*“ (R3); „*Jsem tam nahrazovala někoho, kdo nefunguje. Jinak jsem byla extrémně hodná. Plnila jsem takovou funkci mámy a táty. Hodně jsem s ní ty věci řešila, jako kdy bych byla dospělá*“ (R7); „*To jo, k tomu výkonu. Hodnocení*

číslem, ty známky, a tak“ (R4); „Vedly mě k tomu ty poruchy příjmu potravy. Abych nemusela myslet na jídlo, tak jsem se hodně učila. Já jsem měla to sebepoškozování“ (R6); „Průšvihů bylo spousta. Co se týká školy, tak když to vezmu zpětně, tak jsem na tom byl bitejm protože já potřeboval někoho, kdy by se semnou učil“ (R8); „Určitě ano, bylo to oběma směry. Dostával jsem se do průšvihů, hodně jsme se hádal. Snažil jsem se být unikátní, až to bylo moc. Potřeboval jsem patřit do té cool party. Hodně jsem si to kompenzoval, že mě doma nikdo nebral vážně“ (R2).

Vyplývající informace z mapování potřeb z tabulky č. 6. Dospívající při řešení otázky, zda s nimi rodiče mluvili o důvodu rozvodu, většinou odpovídali, že ne anebo jim to bylo podáno nedostatečně. U většiny respondentů se to ani neřešilo a bralo se to, že se to nějakým způsobem ví, nebo se postupem času ukáže ten pravý důvod. V tu dobu, kdy někteří nevěděli, proč rodič odešel, co se mohlo stát, mohl vztahovat vinu na sebe. Také při těchto situacích může docházet obrovskému narušení vztahu mezi jedincem a rodičem. Dítě to bere jako zradu, že ho rodič opustil, a neví, z jaké důvodu a proč. Respondenti jsou si zpětně vědomi, že ne vždy s nimi bylo mluveno upřímně a dostatečně, jak by potřebovali. Ocitali se již ve věku, kdy potřebovali být součástí rodiny a mít v ní určitou a jasně stanovenou roli. V případech, kdy se jim uznání a respektování v rodině nedostávalo, hledali ho jinde. Zde v některých případech docházelo k přebírání rodičovských rolí. U dvou respondentek se objevilo, že fungovali jako náhrada za jednoho z rodičů, který nefungoval. Řešili věci, které danému věku nepřísluší, neměli být vedle rodiče v roli partnera. Krom dvou respondentů všichni zmínili, že rozvod je vedl nějaké kompenzaci nebo jim to ovlivnilo žití v dané době. Jednalo se o zhoršení prospěchu ve škole. U kluků se k tomu přidala frajeřina s průšvihy, chtěli patřit do té cool party. U jedné respondentky to dospělo do fáze poruchy příjmu potravy, hledala útěchu v sebepoškozování. Také jsem si všimla u dívek toho, že je to vedlo k určitému perfekcionalismu a výkonu. Objevovala se tam slova typu extrémně, hodně, výkon, náhrada rodiče.

Z této potřeby zaměřené na úctu a uznání bych vyvodila výsledek, že v průměru došlo k nenaplnění dané potřeby. Výpovědi respondentů převážně vždy doprovázela nějaká negativní zkušenost nebo potřeba, které se jim úplně nedostávalo, nebo určitá složka pro naplnění potřeby byla nedostačující.

Tabulka 7 Souhrn části E – potřeba seberealizace v budoucnosti

Kategorie	Kód
Ovlivnění budoucnosti	samostatnost, děti, vzdělání, partner, povolání, chyby, vztah, opatrnost, rozvod, komunikace, život
Doporučení	komunikace, hádky, rodiče, funkce, upřímnost, vzor, problémy, vztah, děti, potřeby, prostor, nenutit, emoce, názor, respekt, rovnost, láska, čas

Zdroj: Rozhovor

Poslední tabulka, která je zaměřena na potřebu seberealizace a plánování budoucnosti, obsahuje dva řádky s kódy. V prvním řádku nalezneme kategorii **Ovlivnění budoucnosti** a příslušné kódy pro danou kategorii, samostatnost, děti, vzdělání, partner, povolání, chyby, vztah, opatrnost, rozvod, komunikace, život. Druhý řádek nám značí kategorii **Doporučení**, obsažené kódy jsou komunikace, hádky, rodiče, funkce, upřímnost, vzor, problémy, vztah, děti, potřeby, prostor, nenutit, emoce, názor, respekt, rovnost, láska, čas.

Poslední tabulka se zaměřuje na zmapování potřeb seberealizace a ovlivnění budoucnosti. Každý z respondentů byl zasažen rozvodem, ať už byl poklidný nebo bouřlivý, vždy to přineslo něco, co si odnáší do své budoucnosti. Jde o dobré i špatné vzory svých rodičů. „*Hmm, posun. Uvědomila jsem si, že rozvod je pro děcka hroznej. Asi bych spíš nechtěla dojít do takové situace*“ (R1); „*No tak to určitě na mě mělo vliv. Myslím si, že ten vliv to mělo v tom, jak se koukám na to, jak by měl vypadat vztah. Asi v celkovém mém postoji ke vztahu. Jsem v tom dost opatrná, že jsem nikdy nechtěla jít do něčeho na plno*“ (R5); „*Nezačal jsem mít tu potřebu být unikátní, ale být nejlepší. Hodně jsem se upnul na prázdninové akce, tábory, kam jsem jezdil s ostatníma dětma. Začal jsem organizovat akce pro děti*“ (R2); „*Já jsem se brzo osamostatnil. Ta samostatnost oproti těm klukům v mém věku, tak jsem byl o pár let dopředu. Spoustu kurzů a maturitu jsem si dodělával teď v dospělosti. A myslím si, že na to měl ten rozvod vliv. Tak v tomhle směru jsem takovej opožděnej*“ (R8); „*S manželem jsem se měla vždycky super. Byla to taková kompenzace všeho, kdy s ním jsem začala žít. S ním jsem věděla, že život není jen o utrpení, ale může to být i hezký. Nechci dělat stejný chyby jako naši rodiče. Prostě vím, že nechci děti*“ (R6); „*Možná tam byla nějaká skrytá motivace k tomu, proč zrovna studuji psychologii. Fakt si myslím, že pokud je tam ten průser, tak by se o tom mělo mluvit*“ (R4); „*Bohužel jo. Je to výběr partnera. Neměla jsem vzor toho otce. Jsem taková moc samostatná. Že bych možná nedělala práci, kterou dělám*“ (R7); „*V části mě to ovlivnilo ve špatným. Nechci říkat proč ve špatným. Něco jsem okoukal*“ (R3).

Z první kategorie, která se zabírala otázkou ovlivnění budoucnosti, vyšlo najevo, že každý z respondentů byl zasažen rozvodem, což ho vede k tomu, aby nedělal stejné chyby jako rodiče. Uvědomili si, že rozvod není pro dítě nic dobrého a nechtějí ho sami zažít. Samozřejmě, že v případě nevyhnutelnosti rozvod uskuteční, ale budou se soustředit na komunikaci, aby se vše vyřešilo a dítě nemuselo být středobodem rozvodu. Z výše zmíněných výpovědí vyplývá, že rozvodem předčasně oproti svým vrstevníkům dospěli, osamostatnili se. Vždy to bylo, ale na úkor něčeho jiného. Jeden z respondentů uvádí, že oproti svým vrstevníkům byl v mnoha ohledech dopředu, ale naopak, co se týkalo vzdělání, tak dohání až v dospělosti. Svou samostatnost berou spíše v negativním smyslu. Vede je to k tomu, že si pak nedokáží říct o pomoc. Jedna respondentka byla rozvodem velmi zasažena, ovlivnilo ji to v tom, že jí to vzalo 5 let života, které se nyní snaží dohnat. Je ve stavu, že nechce sama mít děti, přebrat zodpovědnost a starat se o někoho. Je to zapříčiněno tím, že přebrala jednu z rolí nefunkčního rodiče, zde šlo bohužel o zastoupení obou rolí. Také se zde objevilo, že rozvod ovlivnil pohled na partnera a jeho výběr, na ideální vztah a funkce muže v rodině.

V závěru rozhovoru jsem respondentům položila otázku, co by doporučili rodičům, kteří se rozvádějí, na co by neměli zapomenout v oblasti potřeb dětí.

Doporučení od respondentů pro rodiče v rozvodu

- *Komunikujte otevřeně s dětmi.*
- *Nehádejte se před dětmi.*
- *Zůstaňte kamarády.*
- *Nedělejte si z dětí boxovací pytel.*
- *Fungujte jako rodiče.*
- *Nezatajovat věci – dítě má pak špatný vzor.*
- *Neřešte si své problémy přes děti.*
- *Neřešte své osobní problémy s dětmi.*
- *Vezměte si to hezké ze vztahu.*
- *Uvědomte si, že do konce života budete táta a máma.*
- *Budte tu pro děti, ať mají za kým přijít.*
- *Nezapomeňte koukat i na své potřeby.*
- *Ke každému dítěti přistupujte podle jeho potřeb.*
- *Dejte dětem prostor pro zpracování situace.*
- *Nenuťte je!*

- *Aby byla na blízku osoba, která není ve sporu tolik zainteresovaná.*
- *Udělejte si na děti čas.*
- *Ať má dítě u obou prostor, a to jak v srdci, tak svůj pokoj.*
- *Když si najdete novou rodinu, vytvořte mu pocit bezpečí. Když se bude cítit v novém prostředí nepřijímáno, je to pro dítě to nejbolestivější.*
- *Rodič, který zůstane bez dítěte, si musí uvědomit, že to dítě je tady pořád stejně jako předtím a je potřeba se mu věnovat.*

Výše zmíněná doporučení reflektují to, na co by měli rodiče myslet ve vztahu k dítěti, když se rozpadá rodina. Děti potřebují mít pocit bezpečí a jistoty. Vědět, že rodiče jsou rodiči a jsou to pro ně, i když už nejsou rodina, která žije pospolu. Důležité je nebrat dětem jejich dětství. S rozvodem přichází předčasné dospívání a osamostatnění. Neberme dětem jejich dětskost a postupné dospívání. Doporučení pro rodiče jsou jasná a srozumitelná. Vystihují jasné potřeby toho, co si respondenti prožili, a jsou si vědomi toho, čeho by se rodiče při rozvodu měli vyvarovat. Rodiče by měli brát v potaz to, že i rozvod se týká především dětí, což může mít za důsledek to, že dítě přijde o oba dva rodiče. Především v období adolescence a pubescence jsou velmi náchylné na to, jak rodiče k nim rodiče přistupují, jak jsou k nim otevřeni v komunikaci a jak přistupují k celému dění v období rozvodu. Ať už rozvod samotný, nebo dění, které předcházelo rozvodu, zanechá v dětech vždy zkušenost, která je provází i v dospělosti.

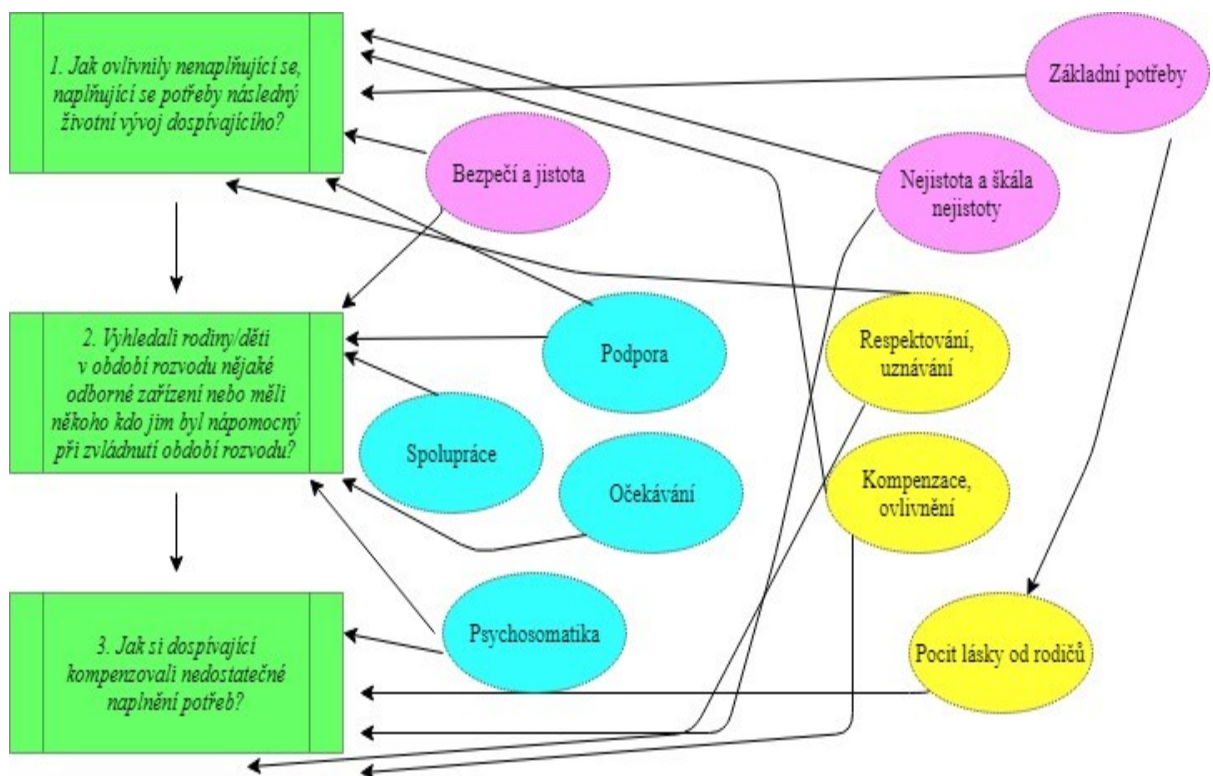
Vzniklé fenomény:

Z otevřeného kódování vzniklo celkem 6 fenoménů. Z části A vznikl fenomén, že sociální pracovníci nevěnují dostatečnou pozornost potřebám dětí při rozpadu rodiny. Pět respondentů z osmi nezaznamenalo, že by do rozvodu byl zapojen někdo z orgánu sociálně právní ochrany pro děti. Zde mohlo s odstupem času dojít ke zkrácené informaci s tím, že si respondenti již nepomatuji danou informaci. Druhý fenomén říká, že vždy je s rozvodem vyvolán pocit nejistoty, který se pojí k oběma rodičům. Třetí fenomén – otcové se vzdalují a stahují dál od dětí častěji než matky, děti k nim tak nejsou tolik otevřené jako k matkám ve sdělování svých potřeb. S tím také souvisí projev lásky, respondenti se v podstatě shodovali v tom, že ze strany otců nepocítovali dostatečnou lásku a její projev. Dospívající potřebují, aby jim někdo říkal milá slova nebo projevil gesto ve smyslu objetí nebo pusy, aby pocítili pocit lásky od rodičů. Čtvrtým zjištěným fenoménem je, že děti častěji zůstávají u matky, jde spíše o takový automatický zvyk, a proto se jich ani nikdo na rozhodnutí neptá.

Samozřejmě záleží na okolnostech rozvodu u rodičů, občas se stane situace, že dotyčný nemá na výběr, protože druhý rodič odešel a o dítě neprojevil zájem. Pátý fenomén se projevil v tom, že dívky více přebírají zodpovědnost a roli chybějícího rodiče, jsou více zaměřeni na výkon, hodnocení nebo extrémnost. U chlapců to vede spíše k horším výsledkům ve škole, průšvihům, frajeřině, potřebě někam patřit. Posledním fenoménem je, že rozvod přivádí dospívající k tomu, že oni sami nechtějí zažít rozvod. Situace vede k urychlení dospělosti na úkor jiných potřeb důležitých pro dané věkové období, jako je škola, budování vztahů s přáteli, učení se postupně činnostem, které jsou potřeba v pozdějším věku dospívání.

Diagram 1 Propojenost výzkumných otázek s kategoriemi

Níže umístěný diagram znázorňuje propojenost výzkumných otázek s kategoriemi, které budou zodpovězeny pod diagramem. První výzkumná otázka: *Jak ovlivnily nenaplněující se, naplněující se potřeby následný životní vývoj dospívajícího?* V druhé výzkumné otázce se ptám: *Vyhledali rodiny/děti v období rozvodu nějaké odborné zařízení nebo měli někoho, kdo jim byl nápomocný při zvládnutí období rozvodu?* A poslední třetí výzkumnou otázkou je: *Jak si dospívající kompenzovali nedostatečné naplnění potřeb?*

Ve výše umístěném diagramu můžeme vidět tři zelené obdélníky, které obsahují tři výzkumné otázky. Otázky byly stanoveny již na začátku výzkumu. Dále diagram obsahuje deset oválů ve třech barvách. Jedná se o kategorie, kterých jste si mohli povšimnout v tabulkách číslo 3 až 7, tj. kategorie, které vznikly na základě kódů, které mapovaly potřeby. K první výzkumné otázce se vztahuje barva fialová, která obsahuje pod sebou tři kategorie, kterými jsou základní potřeby, bezpečí a jistota, nejistota a škála nejistoty. Druhá výzkumná otázka je spojena se čtyřmi kategoriemi a to psychosomatika, spolupráce, očekávání, podpora, je označena barvou tyrkysovou. Třetí výzkumná otázka obsahuje tři kategorie a jsou označeny barvou žlutou. Spadají sem kategorie pocit lásky od rodičů, respektování a uznání, kompenzace a ovlivnění. Z diagramu lze vidět, že některé kategorie jsou propojeny i s ostatními výzkumnými otázkami, na které upozorňují šipky.

První výzkumná otázka: *Jak ovlivnily nenaplnující se, naplňující se potřeby následný životní vývoj dospívajícího?* K první výzkumné otázce se pojí šest kategorií. Dále u této otázky vycházíme z celkového vyhodnocení všech pěti potřeb. Rozebrané a popsané potřeby dětí v rozvodu nalezneme vždy pod tabulkou, která je příslušná pro danou potřebu. Ze souhrnných výsledků potřeb je zjištěno, že základní potřeby byly naplněny u všech respondentů. Někteří jedinci v této oblasti nepocítily změny žádné a někteří se museli hodně uskomnit, aby měli na zaplacení nájmu a na jídlo. Nemohli si dovolit například jídlo, co jedli ostatní děti, nebo oblečení a návštěvy volnočasových aktivit, na které byli zvyklí, když žili v úplné rodině. Nikdy to nepřekročilo mez, že by ztratili střechu nad hlavou a neměli co jíst. Zde můžeme také nalézt propojenost s výzkumnou otázkou číslo dva, kde je popsána psychosomatika, které také měla vliv na základní potřeby. Z druhé otázky týkající se potřeb bezpečí a jistoty vyplynulo, že každý z respondentů pocítil určitou míru nejistoty. Jednalo se o nejistou, že již nejsou celá rodina. Nevěděli, co celá situace přinese, přišli o zázemí, které pro ně vytvářelo jistotu. S bezpečí a jistotou se pojí také komunikace. Zde bylo zjištěno, že děti do jisté míry mohly přijít převážně za matkami a sdělit jim svoje potřeby, obavy z celé situace a dění. Otcové se spíš stahovali a byli opodál, představovali spíše zázemí hmotných věcí a zabezpečení rodiny. Potřeba třetí zaměřená na přijetí, lásku a sounáležitost byla vyhodnocena jako nenaplnující. Respondenti necítí dostatek lásky a převážně jim schází její konkrétní projevy, jako je objetí a pusa. Potřeba čtvrtá, která se zaměřuje na potřeby úcty a uznání, vyšla také jako nedostatečně naplňující. Respondenti si nepřišli dostatečně informovaní, ne vždy si přišli, že s nimi bylo mluveno na rovinu. Tím pádem si hledali jiné možnosti, jak vyniknout a být uznávaní, stáhli na sebe pozornost. Náročné období rozvodu

přispělo k dřívějšímu dospění a osamostatnění se. To se však odrazilo v jiných oblastech, které se v dospělosti snaží dohnat a poprat se s následky rozvodu, které vznikly v období dospívání.

Druhá výzkumná otázka: *Vyhledali rodiny/děti v období rozvodu nějaké odborné zařízení nebo měli někoho kdo jim byl nápomocný při zvládnutí období rozvodu?* Kategorii spojených výzkumnou otázkou je pět. U většiny respondentů bylo zjištěno, že nevyhledali odbornou pomoc, nebyl to zapotřebí. Sami v rámci rodiny si vypomohli a podpořili, když to šlo. V případech, když došlo ke spolupráci s odborníky jako je psycholog, lékař, se jednalo o rozvod sporný. Mělo to za následek nevhodné prostředí před rozvodem nebo po něm. Následkem toho byli psychické a zdravotní komplikace, které se musely řešit za pomoci odborníků. S tím je také spojena psychosomatika, nelehké a psychicky náročné období vnese do organismu spoustu zásahů a tím mohou propuknout časté zdravotní problémy, jako je například dusivý kaše a střevní nebo gynekologické obtíže. Co se týče odborné pomoci ze strany sociálních pracovníků z příslušných orgánů sociálně právní ochrany dětí, ve dvou případech z osmi došlo k zmapování potřeb a vyslechnutí si dítěte. V jednom případě došlo k obrovské nespokojenosti s prací sociálních pracovníků, které neobhajovaly práva dítěte, ale naopak rodiče, který nechal své děti v nelehké životní situaci na úkor sporu mezi rodiči. Dětem v období rozvodu byli často nablízku rodinní příslušníci ze širšího rodinného kruhu, jako jsou babičky, strejdové, tety. Jedná se o osoby, které nejsou přímo vtaženy do rozvodového dění a dítě u nich může najít dostatek pochopení a odpoutání se od situace doma.

Třetí výzkumná otázka: *Jak si dospívající kompenzovali nedostatečné naplnění potřeb?* S touto výzkumnou otázkou se pojí 6 kategorií. Výsledkem je, že v případě, kde došlo k narušení stability rodinného zázemí a chyběly v ní podněty, které by vedly k postupnému naplnění 5 základních potřeb dle Maslowa, měli respondenti potřebu kompenzovat si to jinde. U chlapců docházelo ke zhoršenému prospěchu, frajeřině, chtěli zapadnout do party. Byla zde tendence vynikat a velet skupině. Vědět, že mají to zázemí někde jinde, když to zrovna není domov. U dívek to vedlo naopak k perfekcionalismu a vynikajícímu výkonu. Přebíraly zodpovědnost za chybějícího rodiče a občas se dostávaly do roviny partnerského vztahu s druhým rodičem, řešily dané problémy s rodiči a staraly se o domácnost a mladší sourozence. Lze z toho vyvodit, že dívky přešly do role pečující matky a matky se staly takzvaně otcí, co se snaží zabezpečit rodinu.

DISKUZE

Diplomová práce se v celkovém kontextu zaměřuje na potřeby dětí v období rozvodu. Jde o to, že při rozvodu se v rodině často zapomíná na děti, ačkoliv víme, že v České republice trvá dle Českého statistického úřadu manželství v průměru okolo 13 let, míra rozvodovosti se pohybuje okolo 45 % za uplynulé roky. Jedná se o poměrně vysoké číslo, které má ohromný dopad na děti, které se ocitají v rozvodové situaci společně se svými rodiči. Jedná se aktuální téma, na které je dobré upozornit, protože právě potřeby dětí ovlivní budoucí životní vývoj. V případech, kdy dochází k jejich nenaplnění a tím strádání, dochází k negativnímu vlivu na psychický i fyzický vývoj jedince. Jak jsme se mohli dočíst v teoretické části v kapitole 2.4., která je zaměřena na potřeby dle Matějčka, v šetření, které jsem uskutečnila mezi dospělými jedinci, kteří si prošli rozvodem v období adolescence a pubescence, se potvrdilo, že je důležité, aby naplnění potřeb na sebe navazovalo. Nenaplněním potřeb může dojít k deprivaci, dopívající může působit asociálně, má tendenci na sebe stahovat pozornost. Převážně u respondentů v zastoupení mužského rodu se ukázalo, že u nedostatečného naplnění potřeb přijetí, lásky, respektu a uznání došlo k tomu, že hledali své zázemí a pozici mezi vrstevníky. Měli sklony k vůdcovství skupiny s cílem být zajímavý, výjimečný, vztahovat na sebe pozornost a jít se školním prospěchem dolů. Z výpovědí dívek jsem zjistila, že měly tendence k perfekcionalizmu, potřebovaly být hodnoceny, mít dobrý výkon. Ve dvou případech se stalo, že dívky převzaly roli chybějícího rodiče. Přesněji bych uvedla, že došlo k obrácení rolí. Dívky se staraly o domácnost, vařily, staraly se zázemí domova a mladší sourozence, takzvaně převzali roli matky a matka roli otce starajícího se o hmotné zabezpečení. Zde se potvrdily informace, které uvádí Colorosová (2008) ve své knize, na kterou odkazuji v kapitole 2.2.1., která se zabývá reakcemi dospívajících na rozvod. Také si někteří respondenti všimli toho, že jsou hodně samostatní, nechtějí se spoléhat na někoho druhého, ale chtějí vše zvládnout sami. Všimají si toho v partnerských vztazích, které navázali v pozdějším věku.

Pro diplomovou práci jsem zvolila výzkumný vzorek, a to již dospělé jedince, kteří si zažili rozvodové období rodičů v období dospívání. Období pubescence a adolescence jsem zvolila záměrně z toho důvodu, že jde o období plné změn, jak psychických, sociálních, tak fyzických. Dospívající se snaží odlišit, odpoutat od rodiny. Navazují intenzivnější vztah s vrstevníky, i přesto, že chtějí být samostatní a nezávislí, potřebují mít pocit bezpečí, jistoty, stability, lásky, uznání a respektu. Chtějí mít v rodině svou pozici a nebýt jen za to dítě. S příchodem rozvodu ztrácí dospívající jistotu a bezpečí, jak ukázala škála nejistoty. Každý z respondentů pocítil do určité míry nejistotu, a to v tom smyslu, že přišel o stabilní rodinné

zázemí, které je v období dospívání velmi důležité.

Cílem práce bylo popsat a analyzovat již prožitou zkušenost dospělých jedinců, kterým se rozvedli rodiče v období pubescence a adolescence. Dle mého názoru se povedlo v kapitole č. 6. analyzovat již prožitou zkušenost a zmapovat potřeby dospívajících v období rozvodu. Zde jsem si vědoma, že neproběhlo dostatečné zmapování toho, co dospívající potřebují, ale věnovala jsem se tomu, co pro respondenty bylo nedostačující pro naplnění potřeb, v čem je rozvod rodičů ovlivnil a jakým způsobem docházelo ke kompenzaci nenaplněných potřeb. Cílem bylo také dát dohromady doporučení pro ty, kteří přicházejí do kontaktu s dětmi v období rozvodu. Doporučení bylo sestaveno z výpovědí respondentů. Zde bych ráda zmínila shodu s kapitolou, která se věnuje dvaceti prosbám dětí pro rodiče. V kapitole bylo zmíněno 20 proseb pro rodiče a z výpovědí respondentů vzešlo také 20 doporučení pro rodiče. Výpovědi respondentů se shodují s osmi prosbami v kapitole č. 2.2.4. Značí to sílu toho, co je pro děti důležité, aby fungovalo, když se rozpadne rodina. Děti se nacházejí ve středu dění, i když to tak vypadat nemusí. Vše, co se děje mezi rodiči, je přímo i nepřímo ovlivňuje.

Ráda bych vznesla myšlenku, že je zbytečné vyvolávat konflikty a vtahovat do svých sporů i dítě. Rodič, který má dítě v péči, může mít poměrně velikou moc v ovlivnění nezletilého, proto by bylo vhodné nezneužívat této moci, naopak vést dítě k tomu, že má oba dva rodiče a je zapotřebí je respektovat, což může být pro dospívajícího velmi nelehký úkol a občas i nereálné uskutečnění. Odchod jednoho z rodičů může mít mnoho důvodů. V případech, kdy jeden z rodičů rozvrátí manželství nevěrou a k dítěti nepřistupuje s náklonností a s respektováním jeho potřeb, může zde dojít k nenávisti jednoho z rodičů naštvanosti, zradě, ale také k ohromnému ranění. Dítě to bere tak, že se rodič odloučil od něj a nemá o něj zájem, proto by se mnohdy mohli rodiče zamyslet sami nad sebou, jak přistupovali ke svým dětem, když se rozváděli, a nyní ty, kteří se chystají rozvádět. Vždy je to převážně o Vás, jak se k dítěti chováte, ono se pak chová k vám tak, jak vy k němu. Mnohdy za celou věcí stojí nedostatečná komunikace o věcech a činech, které se staly. Vše je výsledkem chybějícího projevu lásky, který je velmi důležitý pro osobní rozvoj a prožitek k emocím.

Práci na dané téma jsem zvolila záměrně, protože na jednu stranu jde o populární téma rozvodu, ale zároveň se domnívám, že potřeby dětí jsou při rozvodu v pozadí. Výzkum k diplomové práci probíhal v období od listopadu 2017 do května 2018. V průběhu tohoto období probíhaly rozhovory se zvolenými respondenty. Zde jsem zvolila metodu sněhové koule. Nejdříve jsem vybrala několik respondentů ze svého okolí a ty mi dále dali kontakty

na další vhodné respondenty pro tento výzkum. Ke sběru informací jsem zvolila polostrukturovaný rozhovor, který jsem sestavila dle Maslowa a jeho pyramidy potřeb, která mi napomohla ve zmapování všech důležitých oblastí pro vývoj adolescentů a pubescentů v období rozvodu. Z výzkumu vyplynula spousta zajímavých informací a fenoménů, které bych s vykonáváním sociální práce mohla prozkoumat hlouběji. I v tomto případě by bylo vhodné výzkum doplnit například rozhovory se sociálními pracovníky z orgánu sociálně právní ochrany dětí a zjistit, jak probíhá práce s rodinami v rozvodu, do jaké míry mapují potřeby dětí a hájí jejich práva.

V průběhu probíhajících rozhovorů jsem vyzorovala, že občas bylo velmi těžké si vzpomínat na období, které nebylo až tak příjemné. Někteří respondenti si při rozhovoru zpětně uvědomili, že jim to přineslo i spousta negativ, kterým nepřikládali do teď takový význam a nespojovali si je s rozvodem rodičů, až teď, když si věci řekli nahlas a zmapovali si své potřeby. Svým respondentům jsem velmi vděčná, patří jim obrovské poděkování, že o daném období mluvili, čímž mohl vzniknout tento výzkum.

ZÁVĚR

Diplomová práce si kladla za cíl popsat a analyzovat již prožitou zkušenost, kterou si dospělí jedinci prošli v období pubescence a adolescence, a nyní mohou zpětně reflektovat to, co potřebovali, když se jim rozváděli rodiče. Na základě toho měla vzniknout doporučení se zaměřením na potřeby pubescentů a adolescentů v období rozvodu rodičů pro ty, kteří jsou nebo přicházejí do kontaktu s danou cílovou skupinou.

Teoretická část byla zaměřena na vytvoření všeobecného povědomí o rozvodu a především na potřeby a práva dětí v období rozvodu. První kapitola se věnovala rozvodu, který je rozdělen na rozvod sporný a nesporný, jsou zde odborné zmínky z Občanského zákoníku. V rozvodu, ve kterém jsou i děti, je zapotřebí mít na mysli, že do řízení bude zapojen sociální pracovník z Orgánu pro sociálně právní ochranu dětí, který se stává opatrovníkem nezletilého po danou dobu. Popis průběhu opatrovnického řízení a posuzování rodičovských kompetencí je také součástí první kapitoly. Druhá kapitola byla orientována na děti a rozvod. Je zde popis vývojového období pubescentů a adolescentů, na které je poté zaměřena empirická část. Dalšími tématy jsou práva dětí, rozvod v kontextu zákona, obavy a potřeby dětí v období rozvodu, prosby pro rodiče, vliv rozvodu na dospívající. Třetí část je zaměřena na rodičovskou zodpovědnost po rozvodu. Zde jste se mohli dozvědět o vyživovací povinnosti, o tom, jak si udržet rodičovské role a jak může rozvod vnést konflikt do rodiny. Poslední kapitola se věnuje sociální práci a jejím možnostem v rozvodu. V neposlední řadě jsem věnovala několik odstavců Cochemské praxi, která je v České republice v začátcích.

V úvodu empirické části jste se dozvěděli o cílech výzkumu a samotné metodologii výzkumu. Hlavním cílem výzkumu bylo zjistit, jakým potřebám se pubescentům a adolescentům dostávalo nebo nedostávalo v období rozvodu, a co v daném období nejvíc potřebovali. Hlavní výzkumná otázka byla doplněna následujícími třemi otázkami Jak ovlivnily nenaplnující se, naplnující se potřeby následný životní vývoj dospívajícího? Vyhledali rodiny/děti v období rozvodu nějaké odborné zařízení nebo měli někoho, kdo jim byl nápomocný při zvládnutí období rozvodu? Jak si dospívající kompenzovali nedostatečné naplnění potřeb? V této práci byl proveden kvalitativní výzkum, který proběhl za dopomoci polostrukturovaného rozhovoru. Přístup byl zvolen fenomenologický, kterým bylo zjištěno několik fenoménů pro zkoumanou oblast. Výzkumu se zúčastnilo 8 respondentů. Z toho byli 3 muži a 5 žen. Věkové rozhraní respondentů se pohybovalo od 21 let do 40 let. Data z rozhovorů byla vyhodnocena za pomoci otevřeného kódování, kdy jsem hledala společné kódy vztahující se k potřebám. Z kódů dále vznikly příslušné kategorie. Z celého kódování

bylo vytvořeno 5 tabulek, kdy každá tabulka je zaměřena na oblast jedné z pěti potřeb, na základě toho byly zodpovězeny výzkumné otázky. K přehledu propojenosti kategorií s výzkumnou otázkou posloužil diagram. Z vyhodnocení vyplynula spousta zajímavých informací, které byly v předchozích kapitolách důkladně popsány zejména v části 6 zabývající se analýzou a interpretací dat.

Získané výsledky poukázali na to, že každý z respondentů pocítil nejistotu v období rozvodu rodičů. Jednalo se pocit nejistoty v tom slova smyslu, že nemají stabilitu rodiny a nevědí, jak bude vypadat život bez jednoho z rodičů. Z toho vyplývá, že je pro dospívající důležitý pocit jistoty a bezpečí. Potřebují vědět, že mají ten domov, kde jsou fungující rodiče, kteří jim nabídnou dostatek lásky a porozumění na cestě dospíváním. Bohužel s rozvodem dospívající ztrácí pocit jistoty, přijetí, lásky, pochopení a uznání. Všechny tyto potřeby jsou důležité pro správný vývoj jedince. S nedostatkem těchto potřeb přichází kompenzace a hledání možností, jak získat jinde uznání, ocenění, pocit lásky a pochopení. Utíkají k činnostem, které jim dodají pocit užitečnosti.

Dále byla v této diplomové práci zmíněna doporučení od respondentů pro rodiče, kteří se rozvádějí. Doporučení jsou zaměřena na respektování potřeb dětí tak, aby při rozvodu netrpěli nefunkčností rodičů.

Závěrem bych chtěla zmínit, že diplomová práce by mohla pro laickou veřejnost posloužit jako základní přehled o tom, jak probíhá rozvod a jak ovlivňuje dospívající jedince, dále by mohla práce pomoci rodičům, kteří se ocitají na rozhraní rozvodu. V takové situaci bych doporučila si především přečíst doporučení a tím se řídit po celou dobu probíhajícího rozvodu i po něm.

Seznam použité literatury

- BOBEK, M a kol. *Práce s lidmi: Učebnice poradenství, koučování, terapie a socioterapie pro pomáhající profese*. Brno: NC Publishing, 2008. 286 s. ISBN 978-80-903858-2-5
- COLOROSOVÁ, B. *Krizové situace v rodině*. 1 vyd. Praha: Ikar, 2008. 240 s. ISBN 978-80-249-1027-7
- DUNOVSKÝ, J a kol. *Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě*. 1 vyd. Praha: Grada, 2005. 252 s. ISBN 80-247-1201-6
- FUČÍK, P. *Rozvod a změny reprodukčních strategií*. 1 vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2013. 168 s. ISBN 978-80-210-6093-7
- HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2 vyd. Praha: Portál, 2008. 407 s. ISBN 978-80-7367-485-4
- LANGMEIER, J a kol. *Psychická deprivace v dětství*. 4 vyd. Praha: Karolinum, 2011. 399 s. ISBN 978-80-246-1983-5
- MASTILIAKOVÁ, D. *Posuzování stavu zdraví a ošetřovatelská diagnostika*. 1 vyd. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-5376-8
- MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*. 3 vyd. Praha: Vyšehrad, 2017. 360 s. ISBN 978-80-7429-797-7
- MATĚJČEK, Z a kol. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002. 156 s. ISBN 978-80-7178-637-5
- MATOUŠEK, O a kol. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. 183 s. ISBN 978-80-7367-739-8
- MATOUŠEK, O a kol. *Děti a rodiče v rozvodu*. 1 vyd. Praha: Portál, 2015. 256 s. ISBN 978-80-262-0968-3
- MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1 vyd. Praha: Grada, 2006. 332 s. ISBN 80-247-1362-4
- NOVÁK, T a kol. *Manželské a rodinné poradenství*. 2 vyd. Praha: Grada Publishing, a.s, 2016. 128 s. ISBN 978-80-271-9021-8
- PRŮCHOVÁ, B. *Slušný rozvod*. 1 vyd. Brno: ERA, 2002. 114 s. ISBN 80-86517-25-X
- PTÁČEK, R a kol. *Vývojová psychologie pro sociální práci*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2013. 66 s. ISBN 978-80-7421-060-0
- RÝDLOVÁ, J. *Právní minirádce pro život*. 1 vyd. Praha: Grada, 2017. 192 s. ISBN 978-80-271-9854-2
- ŘIHÁČEK, T a kol. *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Brno: Masarykova univerzita,

2013. ISBN 978-80-210-6382-2.

SCHMIDOVÁ, K a kol. *Rodiče, děti a jejich problémy*. 1 vyd. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2011. 126 s. ISBN 978-80-904920-1-1

SMITH, H. *Děti a rozvod*. 1 vyd. Praha: Portál, 2004. 184 s. ISBN 80-7178-906-2

ŠAMÁNKOVÁ, M a kol. *Lidské potřeby ve zdraví a nemoci: aplikované v ošetrovatelském procesu*. 1 vyd. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3223-7

ŠMOLKA, P a kol. *Manželská a rodičovská trápení*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. 191 s. ISBN 978-80-7367-448-9

TEYBER, E. *Děti a rozvod*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2007. 227 s. ISBN 978-807255-163-7

VACULÍK, M a kol. *Základní pojmy z metodologie psychologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISSN 1802 -128X

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie dětství a dospívání*. 2 vyd. Praha: Karolinum, 2012. 531 s. ISBN 978-80-246-2153-1

Elektronické zdroje

ASOCIACE ČESKÝCH PORADEN, [online]. Dostupné z: http://www.obcanskeporadny.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=12&Itemid=25 [cit. 21.5.2018]

ASOCIACE MEDIÁTORŮ V ČESKÉ REPUBLICE: Chci řešit svoji situaci mediací, [online]. Dostupné z: <http://www.amcr.cz/chci-se-dozvedet-o-mediaci/> [cit.20.5.2018]

CENTRUM SOCIÁLNÍCH SLUŽEB PRAHA: Poradna pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy, [online]. Dostupné z: <http://www.csspraha.cz/24831-poradna-pro-rodinu-manzelstvi-a-mezilidske-vztahy> [cit.20.5.2018]

COCHEM.cz, z.s., [online]. Dostupné z: <http://www.cochem.cz/index.php/o-cochemske-praxi> [cit. 26.5.2018]

COOPERATIVE PARENTING INSTITUTE, Impact of Divorce on the Adolescent, 2014 [online]. Dostupné z: <http://cooperativeparentingblog.com/impact-of-divorce-on-the-adolescent/index.html> [cit.7.4.2018]

DIANE NEUMANN & ASSOCIATES, Divorce and The Adolescent, 2011 [online]. Dostupné z: http://www.divorcemed.com/Articles/OtherArticles/Divorce_and_the_Adolescent.htm [cit. 7.4.2018]

KDE JSI TÁTO? [online]. Dostupné z: <http://www.kdejsitato.cz/rozvod/20-proseb-ditete.html> [cit.10.4.2018]

MĚSTSKÝ ÚŘAD ROSICE, 2015 [online]. Dostupné z: https://www1.rosice.cz/assets/File.ashx?id_org=14122&id_dokumenty=7605 [cit. 1.5.2018]

OMBUDSMAN VEŘEJNÝ OCHRÁNCE PRÁV, 2016 [online]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/stiznosti-na-urady/chcete-si-stezovat/zivotni-situace/vyzivovaci-povinnost-rodicu-k-detem-stanoveni-vyzivneho/> [cit. 20.4.2018]

OSN.CZ, 2015 [online]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/deklarace-prav-ditete.pdf> [cit. 10.4.2018]

PRÁVO NA DĚTSTVÍ, 2018 [online]. Dostupné z: <http://www.pravonadetstvi.cz/ochrana-prav-deti/co-upravuje/> [cit. 2.4.2018]

PŘÍSPĚVKY, Výživné (alimenty) pro děti a manželku v roce 2018, 2018 [online]. Dostupné z: <https://www.prispevky.cz/rodice-tehotenstvi/vyzivne-alimenty> [cit. 20.4.2018]

PSYCHOLOGY TODAY, How Parental Divorce Can Impact Adolescence Now and Later, 2.11.2015 [online]. Dostupné z: <https://www.psychologytoday.com/us/blog/surviving-your-childs-adolescence/201511/how-parental-divorce-can-impact-adolescence-now-and> [cit.7.4.2018]

SOCIÁLNÍ PRÁCE: Práce s lidmi v rozvodové situaci, 2017 [online]. Dostupné z: <http://www.socialniprace.cz/zpravy.php?oblast=2&clanek=985> [cit. 20.4.2018]

ŠANCE DĚTEM: Cochemská praxe, 2017 [online]. Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/deti-se-zdravotnim-postizenim/rodina-ditete-se-zdravotnim-postizenim/cochemska-praxe.shtml#vznik-cochemske-praxe> [cit. 27.5.2018]

UNICEF ČESKÁ REPUBLIKA [online]. Dostupné z: <https://www.unicef.cz/aktualne/82292-umluva-o-pravech-ditete> [cit. 10.4.2018]

ÚŘAD PRO MEZINÁRODNĚPRÁVNÍ OCHRANU DĚTÍ, 2015 [online]. Dostupné z: https://www.umpod.cz/fileadmin/user_upload/Evropsky_projekt_Rozvoj_partnerstvi/Cirbu_sova_Rogalewiczova_Cochemska_praxe_-_vznik_a_vyvoj.pdf [cit. 25.5.2018]

ÚŘAD VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY, 2009 [online]. Dostupné z: <https://icv.vlada.cz/cz/tema/deklarace-prav-ditete-63749/tmplid-560/> [cit. 10.4.2018]

ÚSTAV SOCIÁLNÍ MEDICÍNY A VEŘEJNÉHO ZDRAVÍ, 2009 [online]. Dostupné z: http://usm.lf1.cuni.cz/download/4p_deti.pdf [cit. 10.4.2018]

Legislativní dokumenty

zákon č.89/2012 Sb., občanský zákoník

zákon č. 292/2013 Sb. o zvláštních řízeních soudních

zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí

zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

zákon č. 500/2004 Sb., správní řád

zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

zákoně č. 202/2012 Sb., Zákon o mediaci a o změně některých zákonů (zákon o mediaci)

vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí

Seznam tabulek

Tabulka 1 Orientační tabulka pro výpočet výživného.....	35
Tabulka 2 Přehled respondentů.....	51
Tabulka 3 Souhrn části A – reakce a základní potřeby	53
<i>Tabulka 4</i> <i>Souhrn části B – potřeba bezpečí a jistoty</i>	56
Tabulka 5 Souhrn části C – potřeba přijetí lásky a sounáležitosti.....	58
Tabulka 6 Souhrn části D – potřeba úcty a uznání.....	61
<i>Tabulka 7</i> <i>Souhrn části E – potřeba seberealizace v budoucnosti</i>	64

Seznam grafů a diagramů

Graf 1 Míra vyvolané nejistoty	57
Diagram 1 Propojenost výzkumných otázek s kategoriemi	67

Seznam příloh

Příloha 1: Polostrukturovaný dotazník k rozhovoru

Příloha 2: Přepsaný rozhovor R2

Příloha 3: Přepsaný rozhovor R3

Příloha 4: Přepsaný rozhovor R4

Příloha 5: Přepsaný rozhovor R6

Příloha 6: Počáteční kódování 1

Příloha 7: Počáteční kódování 2

Příloha 8: Počáteční kódování 3

PŘÍLOHY

Příloha 1: Polostrukturovaný dotazník k rozhovoru

Strukturovaná část:

Věk:

Pohlaví:

Vzdělání:

Stav:

Děti:

Věk, kdy se mi rozvedli rodiče:

Svěření do péče: matka x otec x někdo jiný

Rozvod s dohodou x bez dohody

Polo strukturovaná část:

Kdo mi sdělil a jak mi bylo sděleno, že se rodiče rozvádějí?

- Jaká byla Vaše reakce na oznámení rozvodu?
- Tušili jste, že se rodiče rozvedou? Jak jste to poznali?

Řešení záležitostí s OSPOD

- Jak často jste byli s pracovníky OSPOD v kontaktu?
- Vyhovovala Vám jejich forma jednání s Vámi?
- Byly zmapované Vaše potřeby?

Spolupracovala Vaše rodina s dalšími odborníky nebo organizacemi v období rozvodu, které by vaší rodině pomohly s vyrovnáním se rozvodu?

A) Byly naplňovány fyziologické potřeby?

- obživa (jídlo, bydlení)
- dostatek financí na obživu
- hygiena, zdravotní ošetření = fyzické zdraví (Pokud ne, věnoval se tomu někdo?)

B) Potřeba bezpečí a jistoty

- Podpora – co Vám zajišťovalo pocit bezpečí, jistoty a stability
- Zhodnotit na kolik byl vyvolán pocit nejistoty na škále 1-10
- Jistoty, které zůstaly
- Mohli jste sdílet s rodiči, to, co jste v té době od nich potřebovali?

C) Potřeba přijetí, lásky a sounáležitosti

(kamarádi, širší příbuzenstvo...)

- Měli jste v daném období někoho takového, kdo Vám byl podporou?

- Co jste od nich očekávali
- Cítili jste se milovaní od obou rodičů?
- Mohli jste mluvit před rodičem o tom druhém?
- Na základě, čeho jste se rozhodli, ke kterému rodiči půjdete (respektování Vaší potřeby)

D) Potřeba úcty a uznání

- Každý má právo na vysvětlení, proč se rodiče rozvádějí. Bylo o tom s Vámi mluveno a vysvětleno?
- Mluvili s Vámi upřímně?
- Ptali se na Vaše názory?
- Brali Vás vážně? Měli jste potřebu, aby Vás brali vážně?
- Cítili jste potřebu uznání, respektování od ostatních ve svém okolí?
- Měli jste potřebu kompenzace k lepšímu výkonu či naopak? (škola, parta, průšvihy, zdokonalování se – chtít být lepší).

E) Potřeba seberealizace

- Potřeba posunu dále v budoucnosti, co jste chtěli dělat dál v životě
- Probíhali u Vás útky k činnostem, které by dále vedli k seberealizaci?

Příloha 2: Přepsaný rozhovor R2

Strukturovaná část:

Věk: 25

Pohlaví: muž

Vzdělání: Vš

Stav: svobodný

Děti: 0

Věk, kdy se mi rozvedli rodiče: 13

Svěření do péče: matka

Rozvod bez dohody

Polo strukturovaná část:

Kdo mi sdělil a jak mi bylo sděleno, že se rodiče rozvádějí?

- Jaká byla Vaše reakce na oznámení rozvodu?

No, samozřejmě ne moc pozitivní. Myslím, že jsem to samozřejmě obřečel.

- Tušili jste, že se rodiče rozvedou? Jak jste to poznali?

Emm, tam je to trochu složitější, jedna věc je jako právní akt, tam mi to sdělila matka. To už bylo o několik let později, když se rozváděli bez přítomnosti táty. Jinak ten odchod, to asi nějak sdělila mamka. Když táta nějakou dobu nechodil domů, tak mi nějak sdělila, že asi už nepřijde. Více méně předtím jsem nic netušil. Nebyl jsem v tomhle až tak všímavěj. Nespojil jsme si až takhle ty věci.

Řešení záležitostí s OSPOD

- Jak často jste byli s pracovníky OSPOD v kontaktu?
- Vyhovovala Vám jejich forma jednání s Vámi?
- Byly zmapované Vaše potřeby?

Pokud si dobře vzpomínám tak ne. Neuvědomuji si, že by se tohle téma u nás někdy řešilo, že k nám někdo přijde. Bud jsem to zapomněl nebo se to nestalo.

Spolupracovala Vaše rodina s dalšími odborníky nebo organizacemi v období rozvodu, které by vaší rodině pomohly s vyrovnáním se rozvodu?

Nemyslím si, myslím si, že jsme to všechno nějak řešili sami.

Byly naplňovány fyziologické potřeby?

- obživa (jídlo, bydlení)
- dostatek financí na obživu
- hygiena, zdravotní ošetření = fyzické zdraví (Pokud ne, věnoval se tomu někdo?)

Tohle se mě asi dotklo nejvíc. Finanční problémy byli tenkrát hodně veliký. Konkrétně potřeby jídla, jídla jsem, emm, asi utrpěla kvalita jídla, ale vždycky jsem měl jídla dost. Bylo dostatečně různorodý a kvalitní na to, aby to stačilo pro rozvoj. Rozhodně jsem v tomhle tom nestrádal, v tomhle tom směru. Asi jsem neměl jídlo, co třeba ostatní děti, nebo jsem neměl, co bych chtěl. Ale v jídle jsem nikdy netrpěl, jako fyzicky. Co se týče dalších věcí z hygienického pohledu, lékaři nebo nějaký léky. Vždycky se na to peníze našli. Co se týče dalšího typu jako je oblečení nebo takové ty nezbytné věci. Respektive zbytné věci. Tak tam bylo určitě omezení. Co se týče kvality nebo množství. Nebo existence těchto věcí. Bydlení se to dotklo. Byl to problém, ačkoliv jsme nakonec z bytu neodešli. Tak asi jsem to nikdy neřešil oficiálně, mamky jsem se na to nikdy nezeptal. Ale vím, že měla silné finanční problémy. Takže v jednu chvíli přišla i nějaká exekutorská, exekutoři, zabavili nám snad nějaké věci. Bylo to spíš daný tím, že na nás spadly dluhy, díky tátovi. Díky tomu i ty problémy vznikli.

Potřeba bezpečí a jistoty

- Podpora – co Vám zajišťovalo pocit bezpečí, jistoty a stability

Těžko odpovědět takhle z hlavy. Ted' zpětně musím asi říct, že ten pocit byl asi ze strany tý mojí mamky, která se o mě starala. Nebylo to nikdy naopak. Bylo to vždycky doma, od mamky.

- Zhodnotit na kolik byl vyvolán pocit nejistoty na škále 1-10

To se u mě projevovalo celkem často. Nejistota byla celkem častá věcí. Nevěděl jsem často co bude za rok, jestli se budeme stěhovat. Jestli bude i mamka v bezpečí jako fyzicky. Řekl bych tak 5 z deseti.

- Jistoty, které zůstaly

Změnilo se spousta věcí, věci už nebyly nějakou dobu tak pozitivní. Ale jistoty, tradice asi zůstali prostě. Měli jsme další rodinu z mamky strany, babičku s dědou. Kde ta jistota, tradice zůstali, kam jsme se vraceli. Myslím si, že tam byla i nějaká podpora. Nejen finanční, ale i psychická pro mě i pro mamku.

- Mohli jste sdílet s rodiči, to, co jste v té době od nich potřebovali?

Táta se vlastně úplně odstříhnul. Počítám na roky. Dva až tři roky jsem se neviděli jako vůbec. S mamkou se nám taky hodně změnil vztah. Ačkoliv by člověk očekával, že se třeba ten vztah nějak prohloubí, tak naopak. Já si myslím, že jsme se v tomhle období dost odcizili, a to v podstatě zůstalo. A už se to nikdy nevrátilo na tu úroveň, kde by to mohlo být. V tomhle období jsem se musel hodně starat sám o sebe. Hodně si řešit svoje

vlastní problémy, a tak to asi zůstalo.

Potřebu jsem asi měl, ale nikdy jsme to neřešili. Tohle téma jsme u nás vlastně nikdy pořádně neprobírali. Až to teď. Hmm...

Potřeba přijetí, lásky a sounáležitosti

(kamarádi, širší příbuzenstvo...)

- Měli jste v daném období někoho takového, kdo Vám byl podporou?

Vzhledem k tomu, že jsem tyhle pocity nikdy necítil doma a v tomhle období v podstatě vůbec ne. Ted', když si to v sobě analyzuji, tak tyhle pocity jsem doma nikdy pořádně necítil. Předtím ani po tom. Možná se k tomu ještě vrátím. Tak jsem si tyhle ty potřeby hledal jinde. Snažil jsem se prostě hodně zapadnout někde do svého okolí. Co se týče kamarádů, příbuzných. Hodně času jsem trávil u strejdy. Veškeré víkendy, svátky, vánoce, prázdniny jsem trávil víceméně tam. Hodně jsem se upnul na prázdninové akce, tábory, kam jsem jezdil s ostatníma dětma s pionýrem. To mi hodně pomohlo. To mi uspokojilo potřebu toho přijetí nebo i té lásky i sounáležitosti. Ale bylo to mimo rodinu.

- Co jste od nich očekávali

Hmm, myslím, že jsem potřeboval pocit, že mam nějakou cenu. Že někam zapadnu. Že vlastně někdo chce bejt v mojí přítomnosti. Má zájem se semnou bavit. Má zájem o to abych s ním někam šel. Takže tak asi.

- Cítili jste se milovaní od obou rodičů?

Ne! Emm, tohle to cítit se milovaný nebo ten pocit té lásky. Tak samozřejmě v té době jsem s tátou nemluvil. A i tohle hodně ochladlo. Samozřejmě nějaká taková ta rodičovská láska tam je, nikdy bysme si nic neudělali, respektujeme se, máme se rádi. Ale nikdy jsem tam necítil takovou tu opravdovou lásku. Takový to obětí, pusa nebo něco takového. Nikdy nic v podstatě nic takového neprobíhalo. Přemýšlel jsem nad tím vlastně, že tyhle ty pocity mě vlastně rodina nikdy nenaučila. Mam hodně velkej problém se k někomu otevřít, zavázat. Když začnou vypadat věci vážněji, tak mam tendenci utíkat. Ne jenom vztahy milostného založení. Vidím to na sobě, že mam potřebu se nezavazovat, nebýt v tom tolik. V té době jsem se naučil spoléhat sám na sebe a s tím hodně bojuji za poslední roky. Mam hodně silnou potřebu všechno zvládnout sám. Dokázat sám sobě i svému okolí, že to zvládnou sám.

- Mohli jste mluvit před rodičem o tom druhém?

No, ne, že bych to měl zakázané, kdykoliv jsem to téma otevřel, vždycky mi odpověděla, ačkoliv stručně. A v pozdějším období mi nebránila se sním vidět. Ale, na jednu stranu

mi to nezakazovala, nevyhledávala. Moc jsme nemluvili. Necítil jsem, že by se tomu tématu vyloženě vyhýbala.

- Na základě, čeho jste se rozhodli, ke kterému rodiči půjdete (respektování Vaší potřeby)

Já nevím, jak moc dobře si tohle pamatuji. Na tom začátku jsem ten výběr nedostal. Zkrátka jsem byl u mámy a prostě táta si sbalil tu pověstnou igelitku a odešel. A nějakou dobu jsem ho neviděl, nevěděli jsem, kde je. Mám takovou jednu vzpomínku, co se dělo a to je, že nějakou dobu, co odešel tak dva roky na to jsme se o tom bavili, že mi asi bylo dáno na výběr. Já jsem asi v té době nechtěl, protože jsem cítil, že té mámě hodně ublížil. Ale později to bylo na můj popud, že jsme se dali znovu dohromady.

Potřeba úcty a uznání

- Každý má právo na vysvětlení, proč se rodiče rozvádějí. Bylo o tom s Vámi mluveno a vysvětleno?

Spíš nebylo. V podstatě mi to nebylo ani moc vysvětleno. Byla to pro ně hotová věc. Ani ten fakt, vysvětlení jsem nikdy nedostal. Ani zpětně.

- Mluvili s Vámi upřímně?

Jsem skoro přesvědčen, že ne mluvili. V různých fázích téhle situace, života mi bylo z obou stran řečeny různé informace. A teď zpětně vím, že pravda je někde mezi tím. Že mi vždycky někdo řekl nějakou část nějakého základu a pak si to přibarvil, aby z toho on nebo ona vyšli dobře a snažil se jeden druhého pošpinit. Co si uvědomuji, tak to se víc snažila dělat máma, ho víc zdiskreditovat v mých očích. Zatím co táta se semnou o tom moc nebavil. Nesnažil se nikdy nějak na mámu útočit, pošpinit. Já si pamatuji, že jsem tomu chtěl hrozně věřit oběma. Nebylo mi to vůbec příjemné. Pomatuji si, že jsem chtěl, aby se to nedělo.

- Ptali se na Vaše názory?

Vždycky jsem se snažil je oba donutit k tomu, aby si to mezi sebou vyříkali. Víím, že mě v tom nikdy neoposlouchali a nikdy to neprošlo.

- Brali Vás vážně? Měli jste potřebu, aby Vás brali vážně?

Tu potřebu jsem měl. Já cejtil, že můj názor je validní měli by si ho vyslechnout. Ale toho pocitu se mi nikdy nedostalo. Nikdy jsem necejtil, že by mě brali vážně. Ted' mě jako vážně asi berou, ale je to až ted'.

- Cítili jste potřebu uznání, respektování od ostatních ve svém okolí?

Co se týká rodiny, tam jsem byl jako jedno z nejmladších dětí. Tam mě pořádně nebrali

vážně. Taky až v posledních letech. Tenhle pocit jsem hodně vyhledával ve svém okolí. V oblasti kamarádů, spolužáků. Jediná skupina, ve které jsem to cítil byli lidi, kamarádi z našich táborů. Tam jsem cítil, že to byla skupina lidí, kde mě brali vážně. Tam jsem mohl být sám sebou, kde můj názor za něco stál. Ke konci základky se tam pak taky hodně věci posunulo.

- Měli jste potřebu kompenzace k lepšímu výkonu či naopak? (škola, parta, průšvihy, zdokonalování se – chtít být lepší).

Určitě ano, bylo to oběma směry. Vím, že jsem se dostával do průšvihů, hodně jsem se hádal, dělal jsem spoustu blbostí. To bylo třeba ve škole. Kde jsem neměl moc dobrou pověst podle mě. Snažil jsem se být unikátní až to bylo moc, prostě jsem hodně, hodně věci přeháněl. Uvědomil jsem si, že to muselo moje okolí hodně otravovat. Předtím jsem to dělal z toho důvodu, že to byla frajeřina, že jsem potřeboval někam zapadnout. Potřeboval jsem patřit do té cool party. Myslím si to, že jsem si to hodně kompenzoval, že mě doma nikdo nebral vážně.

Potřeba seberealizace

- Potřeba posunu dále v budoucnosti, co jste chtěli dělat dál v životě
- Probíhali u Vás úteky k činnostem, které by dále vedli k seberealizaci?

Tahle potřeba u mě vznikla, řekl bych koncem té základky. Nezačal jsem mít tu potřebu být unikátní, ale být nejlepší. Nešlo mi o známky, ale šlo mi o to, jak mě okolí vnímá. Šlo o to, když někdo řekne, že ho něco trápí nebo by potřeboval pomoci, neumí tohle, tak aby šel zamnou. Abych byl prostě ten, co napadne ten, nejen když si řeknou, že něco potřebují, ale i chci jít ven, tak zavolá mě. Začal jsem se do všeho hlásit, začal působit jako dobrovolník. Začal jsem organizovat akce pro děti.

Doporučení pro rodiče, kteří se rozvádějí:

To dítě, by si mělo uvědomit, že to není jeho chyba. Měli by mu to říct, nechovat se k němu jako k dítěti. Chovat se k němu s respektem, úctou mu to vysvětlit. Ubezpečit ho, že to není jeho vina, říct mu, že ho mají rádi. To je to nejdůležitější. To jsou věci, které to dítě potřebuje, vědět, že je důležité. Být si rovni jako rodiče. Neshazovat jeden druhého. Dát dítěti svobodnou volbu. Neříkat si ty jsi malej, ty to nepochopíš. Poskytnout mu tu lásku a to prostředí.

Příloha 3: Přepsaný rozhovor R3

Strukturovaná část:

Věk: 40

Pohlaví: muž

Vzdělání: střední odborné

Stav: rozvedený

Děti: 4

Věk, kdy se mi rozvedli rodiče: 11

Svěření do péče: matka

Rozvod bez dohody

Polo strukturovaná část:

Kdo mi sdělil a jak mi bylo sděleno, že se rodiče rozvádějí?

Tak tam to bylo jasne, otec dělal kravalu, my jsme byli rádi, když nebyl doma. On byl vždycky ožralý a my jsme pak vždycky dostali. Mamka pak rozhodla, že to takhle nejde. Já jsem se do 12 let pomočoval. Chodil jsem na nějaké vyšetření. Byly semnou pakárny, měl jsem noční děsy z těch kravalu a mlácení. Věděl jsem, že když otec odejde, tak to bude řešení klidu.

- Jaká byla Vaše reakce na oznámení rozvodu?
- Tušili jste, že se rodiče rozvedou? Jak jste to poznali?

Řešení záležitostí s OSPOD

- Jak často jste byli s pracovníky OSPOD v kontaktu?
- Vyhovovala Vám jejich forma jednání s Vámi?
- Byly zmapované Vaše potřeby?

No jednou tam přišla nějaká paní, a to bylo všechno. Jinak sociální pracovnice mě nijak neprobírali. Přišli na návštěvu, podívali se a hotovo. Zeptala se mě, s kým chci být. To bylo všechno.

Spolupracovala Vaše rodina s dalšími odborníky nebo organizacemi v období rozvodu, které by vaší rodině pomohly s vyrovnáním se rozvodu?

Nějaký psycholog nebo doktor tam byl. Kvůli tomu pomočování vlastně. Budil jsem se měl jsem halucinace.

Byly naplňovány fyziologické potřeby?

- obživa (jídlo, bydlení)
- dostatek financí na obživu
- hygiena, zdravotní ošetření = fyzické zdraví (Pokud ne, věnoval se tomu někdo?)

Otcovi byly tehdy určeny alimenty na mě jakož to na 11letého kluka, kdy jsem snědl 10 knedlí. Mamka byla nepřičetná, my nemáme peníze a ty takhle jíš. Žral jsem jak divej. Když mamka řekla tátovi, že mu bude splácet ledničku on šel a prodal ji kamarádovi.

Potřeba bezpečí a jistoty

- Podpora – co Vám zajišťovalo pocit bezpečí, jistoty a stability

Em, mamka.

- Zhodnotit na kolik byl vyvolán pocit nejistoty na škále 1-10

Já jsem tehdy neměl žádnou nejistotu, já měl tu mamku. Já věděl, že se o mě ta mamka postará. Věděl jsem, že když budu něco potřebovat a ona na to bude výjimečně mít tak mi to koupí. Nepocítil. Tak asi 1.

- Jistoty, které zůstaly

Slavili jsme narozeniny, svátek. Na Vánoce o talíř více.

- Mohli jste sdílet s rodiči, to, co jste v té době od nich potřebovali?

Mohl, pokud na to mamka měla. Mamka dělala, co mohla. Já jsem byl potom parchant, když to takhle řeknu. Od těch 12 let jsem pak začal už kouřit, co se naši rozvedli.

Potřeba přijetí, lásky a sounáležitosti

(kamarádi, širší příbuzenstvo...)

- Měli jste v daném období někoho takového, kdo Vám byl podporou?

Babičky jsem neměl, jedna byla v Čechách a druhá byla parchant. Kamarádi byli. Spíš kamarádi v baráku. S nikým jsem nemluvil o situaci, co je doma. Oni spíš věděli, že u nás přestali kravály.

- Co jste od nich očekávali

Pochopení v kouření, ta mamka byla pro mě takovým vzorem.

- Cítili jste se milovaní od obou rodičů?

Emm, necítil. Od otce vůbec ne, protože otec měl nemanželského syna. Takže mě měl akorát na to, že mi sliboval nějaká věci. Nikdy nic nesplnil. U mamky jsem měl jistotu, bezpečí, cítil jsem to z mamky. Věděl jsem, že dělá všechno, co může.

- Mohli jste mluvit před rodičem o tom druhém?

Tam nebyla potřeba, protože on mě měl určeného, kdy si mě vezme a pak prostě nepřišel, i když slíbil, že přijde. Když si mě vzal, tak se ožral. Já jsem s ním pak chodit nechtěl. Vždycky

mi něco slíbil, pak to nedodržel. Já jsem ho dost nenáviděl. Nechtěl jsem s ním mít nic společného.

- Na základě, čeho jste se rozhodli, ke kterému rodiči půjdete (respektování Vaší potřeby)

Tam to bylo stanovené, kdo se o mě více staral a takhle.

Potřeba úcty a uznání

Neměl jsem potřebu, mamka ta se snažila.

- Každý má právo na vysvětlení, proč se rodiče rozvádějí. Bylo o tom s Vámi mluveno a vysvětleno?

Tam nebylo, co vysvětlovat. Já věděl, že tam je nějaký můj nevlastní brácha a narodil se ještě před rozvodem.

- Mluvili s Vámi upřímně?

Otec spíš křivácky. Mamka semnou mluvila na rovinu.

- Ptali se na Vaše názory?

Asi jo, ale mamka vždycky pak měla pravdu.

- Brali Vás vážně? Měli jste potřebu, aby Vás brali vážně?

Brali mě vážně. Řekli jsme si s mamkou svoje názory.

- Cítili jste potřebu uznání, respektování od ostatních ve svém okolí?

Tam to spíš byla frajeřina. Být nějakým důležitějším nebo zařadit se do té smečky. Nepřipadal jsem si nějaký odsunutý.

- Měli jste potřebu kompenzace k lepšímu výkonu či naopak? (škola, parta, průšvihy, zdokonalování se – chtít být lepší).

Hmm, tohle to vůbec ne. Mamka měla tvrdou ruku na tohle. Po tom rozvodu jsem se vlastně zhoršil. Já jsem šel s prospěchem dolu. Já jsem nakonec v 7 třídě propadl. Školu mi to ovlivnilo hodně ten rozvod.

Potřeba seberealizace

- Potřeba posunu dále v budoucnosti, co jste chtěli dělat dál v životě
- Probíhali u Vás úteký k činnostem, které by dále vedli k seberealizaci?

V části mě to ovlivnilo ve špatným. Nechci říkat proč ve špatným. Něco jsem okoukal, ale odstupem času, když člověk dospívá, tak má většinou jinak stanovené priority, které musí poznat. Ovlivnilo mě to hodně v pohledu na život.

Doporučení pro rodiče, kteří se rozvádějí

Měli by mít možnost mít svůj názor, mít možnost rozhodnout se ke komu jít, u koho budou, ale nesouhlasím se střídavou péčí. To dítě musí mít někde doma, svoji jistotu.

Příloha 4: Přepsaný rozhovor R4

Strukturovaná část:

Věk: 21

Pohlaví: žena

Vzdělání: středoškolské s maturitou

Stav: svobodná

Děti: 0

Věk, kdy se mi rozvedli rodiče: 12

Svěření do péče: matka

Rozvod s dohodou

Polo strukturovaná část:

Kdo mi sdělil a jak mi bylo sděleno, že se rodiče rozvádějí?

- Jaká byla Vaše reakce na oznámení rozvodu?
- Tušili jste, že se rodiče rozvedou? Jak jste to poznali?

Ty jo, ono to asi tak nějak vyplynul. Nejdřív se naši hrozně hádali, pak se rozestěhovali a tak já byla s mamkou, taťka byl v luftu a do toho se rozváděli. Tak si myslím, že to bylo tak jasný asi. Nebyla to taková ta rána z čistýho nebe. Ty hádky, vždycky na sebe večer křičeli, já do toho brečela. Tak jsem si říkala, vlastně nevím, co jsem si říkala, ale bylo by tak hrozně úzko. A pak se vlastně najednou ten táta odstěhoval a nebyl tam, tak pak ten rozvod už pro mě nebyl takovej. Pak to byla už taková formalita.

Řešení záležitostí s OSPOD

- Jak často jste byli s pracovníky OSPOD v kontaktu?
- Vyhovovala Vám jejich forma jednání s Vámi?
- Byly zmapované Vaše potřeby?

Myslím, že tam žádná spolupráce neproběhla. Jak to všechno šlo tou cestou dohody.

Spolupracovala Vaše rodina s dalšími odborníky nebo organizacemi v období rozvodu, které by vaší rodině pomohly s vyrovnáním se rozvodu?

Nic takového, je to vlastně takový zvláštní, když nad tím tak přemýšlím teďka. Možná by to bylo i vhodný.

Byly naplňovány fyziologické potřeby?

- obživa (jídlo, bydlení)
- dostatek financí na obživu
- hygiena, zdravotní ošetření = fyzické zdraví (Pokud ne, věnoval se tomu někdo?)
Všechno v pohodě. Taťka začal platit ty alimenty. Ale nemyslím si, že bysme s mamkou nějak strádaly nebo byly v nouzi. Spíš asi ne, jedině jsem byla hrozně často

nemocná. Jako to bylo docela hustý, to jsem mívala náběhy na zápalý plic, kašlala jsem hodně. Si pamatuji, že jsem jednou kašlala tak, až jsem zvracela. To bylo brutální. To je hrozný, jak je to všechno propojený.

Potřeba bezpečí a jistoty

Asi ne úplně v tu dobu. Ale spíš s tím časem. V průběhu let, když jsem si začala uvědomovat, že žiju v tý neúplný rodině, že jo, tak pocit osamocený a myslím, že se to pak semnou táhlo celej gympl.

- Podpora – co Vám zajišťovalo pocit bezpečí, jistoty a stability
- Zhodnotit na kolik byl vyvolán pocit nejistoty na škále 1-10
Ty jo, já nevím, ono to zní, že jsem byla takovej ignorant. Ono to šlo hodně přes to tělo. Nevím, taková asi 3. Že jsem toho tátu brala vždycky, že tam tak je.
- Jistoty, které zůstaly
Ty jo, to je dobrá otázka. Asi babička byla hodně taková moje jistota. Ta mě hodně hlídala v dětství. To jsem vždycky věděla, že ji mam. To bylo super. No a Vánoce nebo takový narozky, to jsem slavili asi taky. My jsme taková antitradiční rodina. Sabotujem Velikonoce a takhle.
- Mohli jste sdílet s rodiči, to, co jste v té době od nich potřebovali?
Jo, já si myslím, že jako mamka to viděla, že jsem právě taková hodně nemocná, že ona hodně uznává psychosomatiku. Takže to si myslím, že ji bylo jasný. Ona tady pro mě byla. S tím tat'kou to bylo takový horší. Že se tak jako trhnul. Jako jo, vídali jsme se, byl takovej, jak jsme se hodně vzdálili, tak pak nevěděl, jak mě uchopit. V průběhu let jsme k sobě měli takovej hrozně divnej vztah. Ke konci gymplu jsme se začali i víc bavit a ustali i takový ty moje nejistoty.

Potřeba přijetí, lásky a sounáležitosti

(kamarádi, širší příbuzenstvo...)

- *Měli jste v daném období někoho takového, kdo Vám byl podporou? Já jsem to asi nikdy s nikým neřešila. Tak jako mamka tam pořád jako byla, to jo. A ta babička asi. Když mamka běhala po těch různějch soudech a babička šla na mou recitační soutěž, tak to pro mě bylo hrozně důležitý. Takže jsem cítila, že se na mě nevykašlala.*
- Co jste od nich očekávali
Hmm, asi jsem tam spíš já měla vnitřně nějakoj otazník, co je s tím tátou. Kde je a proč? Formálně jsem věděla ty důvody, ale neměla jsem to nějak, jako, že je pryč z toho mýho života? Že ho nezajímám.
- Cítili jste se milovaní od obou rodičů?

No, od táty ne, no to přišlo až někdy v tom maturitním ročníku. Kdy se to začalo hrozně lepšit a začali jsme spolu otevřeně mluvit. A taky si myslím, že si musel vyřešit sám sebe.

- Mohli jste mluvit před rodičem o tom druhém?

- Na základě, čeho jste se rozhodli, ke kterému rodiči půjdete (respektování Vaší potřeby)

Asi ne, asi to nějak vyplynulo. Myslím, že taťka tam nadhazoval nějakou tu střídavou péči, že mu to přišlo fajn, ale, že mamka mu řekla, že se jí to zdá blbý abych někde přejížděla. Nevím. Nějak to prostě vyplynulo. Nevzpomínám si na to, že by se mě někdo ptal.

Potřeba úcty a uznání

Myslím, že v té době to nebylo tak patrný. V průběhu let jsem si uvědomila, že jsem strašnej perfekcionista. Hrozně potřebuji podávat super výkon. Myslím, že to hodně souvisí s tím sebepojetím. Ten rozvod mohl vést k nějakému hyper perfekcionalismu. Potřeba z vnější být uznaná, když ho necítím od toho táty. I když mě teď chválí, tak mi to je už jedno.

- Každý má právo na vysvětlení, proč se rodiče rozvádějí. Bylo o tom s Vámi mluveno a vysvětleno?

Bylo to vysvětleno hrozně jednoduše, myslím, že to naši hrozně zjednodušili, že jsem dítě, ten malej blbec, co nic nepochopí, že to řeknou jednoduše, že tatínek si našel nějakou jinou paní, a to, a proto spolu nemůžou být. Spíš bych ocenila tu plnou upřímnost. Jako emočně jsem to stejně věděla, že je tam nějaký průser. Tak jako ptala jsem se třeba proč, co se stalo, ale myslím si, že mamka o tom nechtěla úplně mluvit. Že to pro ni samotnou bylo bolavý.

- Mluvili s Vámi upřímně?

To s tím právě asi souvisí, že asi jo, ale ne na plno. Říkaj jen to nejnmutnější.

- Ptali se na Vaše názory?

Ne, ne

- Brali Vás vážně? Měli jste potřebu, aby Vás brali vážně?

Hmm, to je zajímavý. Vím, že dělali asi co mohli, ale přišlo mi, že semnou mluvěj jak s debilem, kterej to nepochopí. Ta potřeba tam byla. Říkala jsem si, proč mi to neřeknete, tak jak to je. Ta upřímnost tam chyběla.

- Cítili jste potřebu uznání, respektování od ostatních ve svém okolí?

Hmm, to se semnou táhne asi celý život. Je to trochu strašidelný, že jsem si vždycky přála dostat od druhéjch nějaký uznání. Asi potřeba být výjimečná pro druhéj. Být pro někoho fakt důležitá.

- Měli jste potřebu kompenzace k lepšímu výkonu či naopak? (škola, parta, průšvihy, zdokonalování se – chtít být lepší).
To jo, k tomu výkonu. Hodnocení číslem, ty známky a tak.
- Ovlivnění do budoucna:
Možná tam byla nějaká skrytá motivace k tomu proč zrovna studuju psychologii. To určitě. Dát druhému v nějakých těžkých chvílích, ten pocit, že na to není sám. A fakt hodně odsuzují nevěru. Fakt si myslím, že pokud je tam ten průser, tak by se o tom mělo mluvit. Ale, že si to neřeknem a budeme hrát divadlo, na to jsem hrozně citlivá.

Potřeba seberealizace

- Potřeba posunu dále v budoucnosti, co jste chtěli dělat dál v životě
- Probíhali u Vás útoky k činnostem, které by dále vedli k seberealizaci?

Doporučení pro rodiče, kteří se rozvádějí:

No, asi bych hlavně nechala tomu dítěti prostor, aby si to mohlo zpracovat. Nenutila ho, tady máš tejdén a rozhodni se s kým chceš bydlet. Dál by mohla pomoci blízká osoba tomu dítěti, nějaká teta, babička, která není tak zatížená jako ty rodiče. Dát mu prostor mluvit, brečet, nebagatelizovat jeho potřeby, emoce. Respektovat potřeby dítěte asi. Myslím, že ty rodinné dramata dělají hrozný škody.

Příloha 5: Přepsaný rozhovor R6

Strukturovaná část:

Věk: 28

Pohlaví: žena

Vzdělání: Vš

Stav: vdaná

Děti: 0

Věk, kdy se mi rozvedli rodiče: 13

Svěření do péče: matka

Rozvod bez dohody

Polo strukturovaná část:

Kdo mi sdělil a jak mi bylo sděleno, že se rodiče rozvádějí?

- Jaká byla Vaše reakce na oznámení rozvodu?
- Tušili jste, že se rodiče rozvedou? Jak jste to poznali?

Matka! Že se něco děje jsem poznala, vlastně moje matka nám to oznámila 9. června 2003. To bylo pondělí, kdy nám to oznámila. A něco, že se mezi rodiči děje bylo v pátek, kdy se naši, kteří se nehádali, tak se v ten pátek strašně pohádali. A táta se v sobotu ráno sebral a byl pryč. A celej ten víkend nebyl doma. A vrátil se v neděli na večer. Přesto, že je mi osmadvacet let, já si to pamatuji, jako by to bylo včera. Byla to neděle večer, máma nám šla dát dobrou noc. Já mám mladší ségru. A táta seděl v obýváku, tak jsem mu šla dát pusku na dobrou noc, než si lehne a schylovalo se ke strašný bouřce. Bylo černo. Táta mě objal a řekl, že přesto co se dneska večer stane, tak pořád budu jeho holčička. Dal mi dobrou noc. Já jsem odešla spát. Měly jsme spát, ale se ségrou jsme nespaly. Protože máma s tátou odešli do obýváku a docela hlasitě se bavili. Tak my se ségrou jsme šly špicovat. Šly jsme se do kuchyně napít a táta ležel na gauči a říkal, že vlastně lidi, kteří nás znají, říkají, že to mezi náma neklape. Tak to jsem už v tu neděli si říkala, že se asi něco děje. Nenapadlo mě, že to bude až takhle vážný a 9. června v pondělí ráno k nám přišla máma, když jsem stála u skříně a vybírala si oblečení do školy, tak přišla máma, že naše rodina má obrovskéj problém, že táta odchází. Že my se ségrou budeme muset bejt hodný a, že máma na tom bude muset zapracovat, že se rozvádějí, že táta má nějakou novou paní. To jsem se dozvěděla toho 9. června odpoledne, když jsem přišla ze školy. V obýváku seděla nejen moje máma, ale i dva starší sourozenci. Máma teda ubrečená a tam mi teda oznámili, že táta má nějakou novu paní, a že táta s mámou se

rozchází. Přišel brácha, kterej je o 9 let starší než já. Objal mě a řekl, že to bude dobrý. Že to společně zvládneme. Já jsem do té doby vztah našich rodičů považovala jako ideální.

Řešení záležitostí s OSPOD

- Jak často jste byli s pracovníky OSPOD v kontaktu?
- Vyhovovala Vám jejich forma jednání s Vámi?
- Byly zmapované Vaše potřeby?

Přišli, ale bylo to takový nejdřív hodně divoký, že jsme nejdřív měli sociálku tady na Praze 6, takže jsme měli tady nějakou mladou holčinu, čerstvě po škole. To si pamatuji, že se byla podívat s mojí mámou jakoby u nás doma. Všechno bylo dobrý. A pak to bylo najednou takový, že ta pani najednou úplně otočila. Když s ní mluvila doma, tak ta pani se chovala úplně jinak, než když jsme tam pak byly my se ségrou. Máma pak šla za nějakou vedoucí a tu pani nám pak vyměnily. Dostali jsme pak někoho z Řep, kde jsme byly taky jen jednou, protože já jsem byla nějaká drzá. Vlastně jsem s tím OSPODem, byla zklamaná. Já, když jsem pak studovala sociální práci, tak jsem byla naštvaná, že nám mohla nabídnout nějaké možnosti, volnočasové aktivity. Že ta sociálka je tady pro ty děti. Nás si dvě sociální pracovnice přehazovali, jak horkej brambor. Byla to taková pomoc, nepomoc. Bylo mi řečeno od pracovnice vlastně, že můj táta je chudák, a že se mu nediví, že od mámy odešel. Že bych neměla být na tátu drzá, že začíná nový život.

Spolupracovala Vaše rodina s dalšími odborníky nebo organizacemi v období rozvodu, které by vaší rodině pomohly s vyrovnáním se rozvodu?

Psycholog, máma taky chodila, ta teda s psychiatrem. Máma ta se z toho složila. Ta skončila na antidepresivech. Si pamatuji, že nás naše matka chtěla kolikrát zabít, když přišla od soudu a tam to nějak nedopadlo. Máma psychiatra, já psychologa

Byly naplňovány fyziologické potřeby?

- obživa (jídlo, bydlení)
- dostatek financí na obživu
- hygiena, zdravotní ošetření = fyzické zdraví (Pokud ne, věnoval se tomu někdo?)

Určitě! My jsme se ze dne na den ocitli bez koruny. Můj táta utnul všechny příjmy. Moje máma byla žena v domácnosti. Takže kasu držel táta. Máma od něj dostávala peníze. Mojí matce bylo 47 let, když se to stalo. Moje matka byla před tím 16 let doma. Nás se to dotklo hodně, on byl ten, kterej byl podnikatel, kterej vydělával peníze a zabezpečoval rodinu. Zůstali jsme v tý 3+1 na tom sídlišti. Ze začátku to bylo tak, že táta posílal jakoby výživný po mě. Přijel před školu, do ruky mi dal 5000,- a tohle vám tady musí stačit. Na

nájem tak na vaše potřeby. Náš se to týkalo jak toho bydlení, tak těch financí. Kolikrát jsme neměli ani na pitomej rohlík. Naučilo nás to nakupovat v akcích. Chodit po akcích, sledovat ty ceny. Máma teda musela hledat práci, ale bylo to těžký, sedmačtyřicet, doma 13letou holku, ségře bylo vlastně 7. 16 let vlastně doma. Vlastně žádný zkušenosti. Bylo vlastně složitý, než si máma našla práci. Takže jako určitě, my se ségrou jsme se musely vzdát veškerých kroužků. Já chodila na tenis, angličtinu. Toho jsme v podstatě museli ze dne na den nechat. Ani na školy v přírodě jsme nejezdili. Opravdu obrovský uskromnění, abychom měli vůbec peníze na nájem.

Já jsem se vlastně z psychosomatiky složila. O rok pozdějc jsem skončila v nemocnici od dubna do června. Kdy jsem měla gynekologické problémy. Se slepým střevem jsem měla vlastně problémy. Na zdravotním stavu se to podepsalo. Co se týče psychiky, tak jsem jednu dobu měla sebevražedný sklony. Sebepoškozování a náběh na poruchu příjmu potravy.

Co se týče toho bydlení, tak si máma hodně půjčovala od kamarádů, kamarádky, kterou měla vlastně v baráku.

Potřeba bezpečí a jistoty

- Podpora – co Vám zajišťovalo pocit bezpečí, jistoty a stability

U kamarádky, možná. Jako máma taky nefungovala. Máma ta se složila. Ta trávila léto na balkoně, kouřila jednu cigaretu za druhou. A nějak tak se dala do hromady v září. Já jsem se neskutečně těšila, až nastane září a vypadne se do školy. Až tam jako nebudeme muset bejt. Takže jako podporu jsem měla u jedný kamarádky, který jsem se mohla svěřit. A podporu, no já jsem utíkala do toho sebepoškozování, že jsem trýznila sama sebe. Tohle, když vezmu zpětně. Tohle byla moje útěcha. Moje podpora, když já jsem utíkala před tou mámou. I takovou podporu jsem měla ve vaří třeba. Úklidu domácnosti. Únik v kuchyni od reality. Že jsem pro tu ségru pro sebe a mámu vařila a upekla.

Já jsem od svého otce slýchávala, že to byla moje vina, a že odešel kvůli mně. Že já jsem drzá. Pro mě to řezání bylo takové trestání, že jsem cejtla takovou tu fyzickou bolest, a ne tu psychickou. Že ta psychická bolest je kolikrát horší než ta fyzická. Já když jsem vždycky vzala do ruky ten nůž nebo nůžky, tak jsem měla jednak tu úlevu a brala jsem to jako potrestání za to, že je to moje vina, tak i taková msta, že se mstím těm rodičům. Nikdo nebral v potaz, že brečím, jsem smutná. Na mě přešla péče o pejska, mámu a ségru, a ještě vo tu domácnost.

- Zhodnotit na kolik byl vyvolán pocit nejistoty na škále 1-10

Desítka!

- Jistoty, které zůstaly

Jo, to jako jo, my jsme byli zvyklý slavit svátky, narozeniny. Co táta odešel, tak jsme se s jeho stranou rodiny přestali stýkat. Vánoce, to vždycky přijel brácha, kterej měl už svoji rodinu.

- Mohli jste sdílet s rodiči, to co jste v té době od nich potřebovali?

Asi s mámou jsem mohla, ale já jsem moc nechtěla s někým to moc řešit. Měla jsem takovej pocit, že mi nikdo nerozumí. Mohla jsem za tou mámou, ale když jsem viděla, že ta máma má svých starostí dost, tak jsem ji nechtěla obtěžovat.

Potřeba přijetí, lásky a sounáležitosti

(kamarádi, širší příbuzenstvo...)

- Měli jste v daném období někoho takového, kdo Vám byl podporou?

U tý kamarádky určitě, ale já jsem na to mluvení moc neměla. Já se třeba svěřim, až když to třeba pomine. Když mam třeba takhle nějakej problém, tak to nerada ventiluju nahlas. Nejsem moc svěřovací typ. Já jsem si v tý době psala deník, takže deník to ví. Deník byl takovej svěřovací kamarád.

- Co jste od nich očekávali

Já jsem třeba doufala, že se to vrátí do normálu. I když tam ten táta nebude, tak se nebudou dělat ty naschvály. Že budou prostě fungovat jako máma s tátou. Tohle bylo mý největší přání.

- Cítili jste se milovaní od obou rodičů?

Moc ne. Emm, máma měla vlastně docela dlouho problémy sama se sebou. Měla deprese, utápěla je pak v alkoholu. S ní to nebylo úplně jednoduchý. Táta ten moc nekomunikoval. Ten mezi náma dělal rozbroje. Když už mě psychicky schazoval, ty jsi tlustá, ty máš teda dneska ránu. Tak moc ne.

- Mohli jste mluvit před rodičem o tom druhém?

No, to se u nás vedli často debaty. Pomlouval se ten táta. Co udělal špatně. Dokonce nás i máma naváděla, že se udělá to, že mu osolíme život. Ten táta zase pomlouval tu mámu.

- Na základě, čeho jste se rozhodli, ke kterému rodiči půjdete (respektování Vaší potřeby)

Vyplynulo to automaticky, když si vlastně vzpomínám, tak se nás nikdo neptal, ke komu chceme. V jednu dobu to vypadalo, že by mohla bejt i střídavá péče. Táta tím vyhrožoval,

že to podá, ale naštěstí to teda nepodal.

Potřeba úcty a uznání

- Každý má právo na vysvětlení, proč se rodiče rozvádějí. Bylo o tom s Vámi mluveno a vysvětleno?

Do té doby vůbec. Máma říká, že to spolu nikdy neřešili. Táta říkal, že jí to říkal už dávno. Nevím, kde je dneska pravda.

- Mluvili s Vámi upřímně?

No, ta máma jo. A když to vezmu dneska už zpětně, tak táta asi taky. Každý se snažil tu svoji verzi nějak podat, ale dneska vidím, že na tom mají vinu oba.

- Ptali se na Vaše názory?

Ne, moc ne, ale já jsem zase byla taková držkatá, že jsem jim to prostě řekla. Táta ten ze mě měl srandu, ten to shazoval. Máma sem tam nějaký ten názor vzala. Ale myslím si, že tenkrát můj názor nikoho nezajímal.

- Brali Vás vážně? Měli jste potřebu, aby Vás brali vážně?

Tak asi jo. To si myslím, že jsem nějakým způsobem respektovaná byla. Když jsem uvařila, postaral se o tu domácnost. Tak nikdo nic namítat nemohl.

- Cítili jste potřebu uznání, respektování od ostatních ve svém okolí?
- Měli jste potřebu kompenzace k lepšímu výkonu či naopak? (škola, parta, průšvihy, zdokonalování se – chtít být lepší).

Vedly mě to k tomu ty poruchy příjmu potravy. Abych nemusela myslet na jídlo, tak jsem se hodně učila. Tam šly ty výsledky hodně nahoru. Já jsem byla takovej samotář. Já jsem měla to sebepoškozování.

Potřeba seberealizace

- Potřeba posunu dále v budoucnosti, co jste chtěli dělat dál v životě
- Probíhali u Vás útky k činnostem, které by dále vedly k seberealizaci?

Manžel, já jsem manžela jsem potkala ve svých 18 letech. První dva roky byly takový jako divočejší. Za poslední dva, tři roky. Nebo takhle. S manželem jsem se měla vždycky super, byla to taková kompenzace všeho, kdy s ním jsem začala žít. A na plno žiju teď ty poslední tři roky. S ním jsem věděla, že život není jen o utrpení, ale může to být i hezký.

Moje matka si byla otcem strašně jistá, že si ho vezme a bude s ním do konce života. Mě by se to taky strašně líbilo. Já se pokusím, aby můj manžel byl ten nejšťastnější. Udělám pro něj prostě cokoli. Vím to, že bych se nechtěla chovat jako moji rodiče. Ten manžel pro mě udělal strašně moc dobrého. Otevřel mi oči, co se týče té mojí matky. Tak kdy by náhodou to prostě nějak nevyšlo, tak vím, že bych se mu nechtěla mstít. Chtěla bych si vzít to hezký.

Nechci dělat stejné chyby jako naši rodiče. Prostě vím, že nechci děti. Možná změním názor. Prostě ne, to hodně navazuje, jak jsem se musela starat o tu domácnost. O tu mámu a trvalo to vlastně do 25 let. A já za ty poslední 3 roky jsem jen já a můj manžel. Nedovedu si představit, že bych se měla o někoho zase starat. Dokonce jsme si pořídili králíka a po necelém roce jsme ho museli dát pryč. Zase jsem cítila, že mám tu kouli u pasu. Mam pocit, že mi prostě někde těch 5 let života někde chybí. Od těch 13 až 18 let.

Doporučení pro rodiče, kteří se rozvádějí:

Nedělat si z nich boxovací pytel. Neřešit problémy přes ty děti. Ať si vezmou to hezký z toho vztahu. Život jde přece dál, mají spolu přece ty děti. Uvědomit si, že do konce života to bude ten táta a máma. Snažit se bejt pro ty děti.